

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

Irma Jurgaitytė

Studijų programos *Lietuvių kalbotyra*

II kurso studentė

DEBESŲ VAIZDINYS LIETUVIŲ POEZIJOJE

Baigiamasis magistro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Rūta Kazlauskaitė

Šiauliai, 2012

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS KATEDRA

TVIRTINU

Katedros vedėja
lekt. dr. Ona Laima Gudzinevičiūtė

.....
(Parašas)

2012-05-30
(data)

DEBESŲ VAIZDINYS LIETUVIŲ POEZIJOJE

Baigiamasis magistro darbas

Darbo autorė
Irma Jurgaitytė

Patvirtinu, kad šis darbas yra savarankiškas

.....
(Parašas)

2012-05-30
(data)

Katedros administratorė
Irma Jurgaitytė

.....
(Parašas)

2012-05-30
(data)

Šiauliai, 2012

TURINYS

IVADAS	5
1. VAIZDUOJAMOJO OBJEKTO TIESIOGINIS ĮVARDIJIMAS	9
VISO OBJEKTO RAIŠKA	9
1.2. OBJEKTO DALIES IR OBJEKTŲ GRUPĖS RAIŠKA	13
2. Palyginimo samprata	15
3. DEBESŲ Palyginimai	16
3.1. DEBESŲ IR ‘GYVOS BŪTYBĖS’ PARALELĖ.....	16
3.2. DEBESŲ IR ‘AUGALO’ PARALELĖ.....	20
3.3. DEBESŲ IR ‘VANDENS’ PARALELĖ.....	20
3.4. DEBESŲ IR ‘ŽEMĖS’ PARALELĖ.....	21
3.5. DEBESŲ IR ‘UGNIES’ PARALELĖ.....	21
3.6. DEBESŲ IR ‘DIRBINIO’ PARALELĖ	21
4. Lyginamieji jungtukai ir jų semantiniai atitikmenys	24
5. Metaforos samprata	26
6. DEBESŲ METAFORIZAVIMAS	26
6.1. DEBESŲ IR ‘GYVOS BŪTYBĖS’ PARALELĖ	26
6.2. DEBESŲ IR ‘AUGALO’ PARALELĖ	29
6.3. DEBESŲ IR ‘VANDENS’ PARALELĖ	30
6.4. DEBESŲ IR ‘ŽEMĖS’ PARALELĖ	30
6.5. DEBESŲ IR ‘UGNIES’ PARALELĖ	31
6.6. DEBESŲ IR ‘DIRBINIO’ PARALELĖ	31
7. DEBESŲ YPATYBĖS	36
7.1. OBJEKTYVIAI (REGA) NUSTATOMOS ERDVINĖS DEBESŲ YPATYBĖS	36
7.1.1. DEBESŲ SPALVOS.....	37
7.1.2. PERKELTINĖS REIKŠMĖS SPALVŲ ŽODŽIAI.....	40
7.1.2.1. ‘Gyvos būtybės’ semantinio lauko būdvardžiai.....	40
7.1.2.2. ‘Augalo’ semantinio lauko būdvardžiai.....	41
7.1.2.3. ‘Žemės’ semantinio lauko būdvardžiai.....	41
7.1.2.4. ‘Ugnies’ semantinio lauko būdvardžiai.....	42
7.1.2.5. ‘Dirbinio’ semantinio lauko būdvardžiai.....	42
7.2. SUBJEKTYVIAI (KITAIŠ POJŪČIAIS) NUSTATOMOS DEBESŲ YPATYBĖS	42
8. DEBESŲ VEIKSMAI	45
8.1. DEBESYS – VEIKĖJAS.....	45
8.2. DEBESYS – VEIKSMO OBJEKTAS.....	48
9. Išvados	50
10. LITERATŪRA	52
11. CITUOTŲ POETŲ VARDŲ IR PAVARDŽIŲ SUTRUMPINIMAI	54
SANTRAUKA	57

IVADAS

Tyrimo problema

Dažniausiai meninės kūrybos tekstuose vaizduojama perkurta objektyvi tikrovė. Poetinėmis metaforomis, metonimijos ir tiesioginės reikšmės žodžiais perteikiamas tikrovės interpretavimas. Išanalizavus funkcionuojančių pasakymų kalbinę raišką, galima pasakyti, kuo ypatinga asmens pasaulėvoka, koks matomas individualus tikrovės atvaizdas, kitaip tariant, apibrėžti tautos savitumą, apibūdinti žmonių „naivųjį“ pasaulėvaizdį.

Poezijoje vaizduojamo objekto mokslinis apibūdinimas

Debesys susidaro atmosferoje, arba danguje, kondensuojantis vandens garams. *Dangus*, neabejotinai siejamas su *deņgti*, „iš pradžios veikiausiai yra reiškęs ką nors dengiama, gal būt¹ kokią „dangtį, apdangalą“ ir tik vėliau bus įgavęs reikšmę „žemę gaubianti mėlynė“ <...>; plg. pr. *dangus* „gomurys; dangus“, mūsų *dangus* „gomurys“ (Skardžius 1996, 569). Realu manyti, kad deņgiama garų dariniais: debesimis ar migla, plg. tų pačių šaknų, bet skirtingų reikšmių žodžius giminiškose kalbose: lietuvių *debesis*, latvių *debess* „dangus“ ir *debesis* „debesis“², rusų небо „dangus“, graikų vard. νεφος ir klm. νεφος iš *νεφεος „debesis, migla“; lietuvių *migla*, rusų мгла ir lenkų *mgła* iš senovės slavų **mьgla* „rūkas, migla, ūkas“, gr. ομίχλη ir senovės indų *mēghās* „debesis“ (ten pat, 165).

Tyrimas skirtas išanalizuoti, kaip lietuviai poetai (įsi)vaizduoja *debesis* – ‘susitelkusius vandens garus danguje’: su kokiais tikrovės objektais juos gretina, kokios būdingosios jų ypatybės išryškintamos, kokie veiksmai jiems priskiriami.

Baigiamojo magistro darbo **tyrimo objektas** – debesų vaizdinys lietuvių autorių poezijoje. Analizei surinkti 362 poezijos fragmentai, kuriuose tiesiogiai ar metaforiškai kalbama apie debesis.

Darbo naujumas ir aktualumas

Mokslo tyrimų, kuriuose išsamiai aptariama, kaip lietuviai (ir jų kaimynai latviai, slavai) suvokia debesis, aptikta vos du. Jie aptartini plačiau.

Birutė Jasiūnaitė ir Jelena Konickaja 2009 m. paskelbė straipsnį „Perkūno vežimas (atmosferos reiškiniai perkeltinės reikšmės pasakymuose: *debesys*)“⁴. Ieškomamos semantinių universalijų, autorės išanalizavo lietuvių ir rusų kalbų frazeologizmus, kuriuos pavyko rasti

¹ Pagal dabartines rašybos taisykles šis žodis rašomas drauge – *galbūt*.

² Žodžio pradžioje baltų *d* atsiradęs naujai iš *n* (plg. *devyni*, *devīni*, lotynų *novem*) (cit. iš Skardžius 1996, 569).

lietuvių ir rusų kalbų žodynuose, įvairiuose folkloro tekstuose: pasakose, patarlėse, mįslėse, užkeikimuose, tikėjimuose ir pan., taip pat kai kuriuose klasikinės prozos kūrinuose. Mokslininkės nustatė, kad ‘debesų’ reikšmė abiejų tautų vartojamos metaforos esti tokios:

- zoomorfinės; būdingiausios paralelės yra DEBESIS – STAMBUS ŽINDUOLIS TAMSIU PLAUKU, pavyzdžiui, JAUTIS / KARVĖ, AVINAS / AVIS ir DEBESIS – PAUKŠTIS ar jo ATRIBUTAS, ypač PLUNKSNA, PŪKAS, SPARNAS;

- biomorfinės – DEBESIS yra AUGALO STIEBO DALIS arba VAISIUS, pavyzdžiui, RYKŠTĖ, MIEŽIO VARPA;

- antropomorfinės – DEBESIS yra ŽMOGUS, MITOLOGINĖ BŪTYBĖ, pavyzdžiui, VELNIAS, BAUBAS, PERKŪNAS, žmogaus PLAUKAI;

- žmonių pagaminti daiktai; dažniausiai minimi įvairūs PAKLOTAI, AUDEKLAI ir DRABUŽIAI – pastaroji metafora visai nebūdinga tautosakai;

- negyvosios gamtos objektai, pavyzdžiui, KALNAI, pilko atspalvio METALAI, ŽEMĖS GABALAI, VANDENS TELKINIAI ir VANDENS FORMOS;

- namų apyvokos reikmenys; ypač gausi TRANSPORTO PRIEMONES žyminčių metaforų grupė;

- architektūros formos, pastatų fragmentai, pavyzdžiui, SIENA, MŪRAS.

Straipsnio autorės daro išvadą, kad didesnė dalis metaforų: DEBESIS – AVIS, PAUKŠTIS, AUDEKLAS, ARCHITEKTŪROS STATINYS, yra lietuvių ir rusų kalbų bendrybė, mažesnė dalis – vienos kurios kalbos savastis. Lietuviams būdingas debesies kaip šLUOTOS, AUGALO SĖKLOS, GIJOS įsivaizdavimas. (Smulkiau tyrimo rezultatus žr. Ясюнайте, Коницкая 2009.)

Dar vieną straipsnį, skirtą debesų paveikslui kalboje atskleisti, 2004 m. išspausdino latvių mokslininkė Benita Laumanė. Straipsnis vadinasi „DEBESŲ KALNAI ar DEBESŲ VALTYS?“. Nors analizuojami latvių kalbos faktai (jie surinkti iš senųjų raštų, folkloro ir tarmių), pasiremama ir keletu artimiausios – lietuvių kalbos pavyzdžių. Minimi tarmėse vartojami pasakymai *avelių debesys, baltkalnė debesis, guburuotas dangus*.

Autorė smulkiai aptaria gausius tarminius debesų pavadinimus (pavyzdžiui, *mākuonis, mākuoņa, mākulis, padebasis, banga, īliņš, tuča*): aiškina pavadinimų kilmę, motyvaciją, semantinius atspalvius. Nemažai vietos kalbininkė skiria vadinamiesiems aprašomiesiems pavadinimams: latviai debesį diferencijuoja pagal formą, dydį ir kitas ypatybes, todėl vartoja daug ‘debesį’ reiškiančių priesaginių žodžių ir junginių. Latvių kalboje debesį įvardija, pavyzdžiui, tokie žodžiai:

- mažus ir apvalius – *ābolains, burbulains, kunkulains, pinkuļains, aitiņas*; jais pabrėžiama sąsaja su obuoliu, burbulu, gumulu, kuokštu, ėriuku;

- didelius ir apvalius – *kumulains, pūļains, čupas, gubas, kaudzes*; akcentuojamas panašumas į kamuolį, žmonių minią, daiktų krūvą, kauge;
- atskirus, pavienius – *gabalains* ‘galvinis’; asociacijos su galva;
- susitelkusius – *bānains, krūmājs, ozolains, blāķis, mūris*; siejama su kupstu, kupliu medžiu, ažuolu, net su mūru;
- reljefiškus – *kalni* ‘kalnai’;
- pailgus – *kuģis* ‘laivas’, *laiva* ‘valtis’, *zivis* ‘žuvis’; akcentuojama jų forma, ilgis;
- siaurus – *strūklas, strāvas, strēles*, kurie reiškia ‘ruožą, juostą’;
- didelius ir išsklidusius – *spalvmākoņi*; daiktavardis reiškia ‘plunksninis debesis’;
- sukaupusius lietu – *krusas* ‘krušos’ (*lietus* ‘lietaus’, *miglas* ‘rūko’, *pērkuona* ‘audros’ ir pan.) *mākoni*. (Smulčiau visus tyrimo rezultatus žr. Laumane 2004.)

Abiejuose apžvelgtuose debesų vaizdo aprašuose remtasi iš folkloro, tarmių, senųjų raštų surinktais pavyzdžiais. Be to, straipsnių autorės dėmesį sutelkia tik į debesis žyminčius daiktavardžius ir metaforinius būdvardžius, atsiribojama nuo pasakymo konteksto: šalia pavartotų žodžių, pirmiausia veiksmazodžių.

Poezijos kalba magistro darbo tyrimo aspektu neanalizuota. Hipotetiškai tikimasi, kad meninės kūrybos specifika gali atskleisti kitokių raiškos, pasaulėvaizdžio aspektų. Magistro darbu pristatomas tyrimas yra naujas. Jis gali būti naudingas tolesnėms semantikos, stilistikos, etnolingvistikos studijoms.

Darbo tikslas – išanalizavus surinktą poezijos pavyzdžių kalbą, nustatyti debesų vaizdą, susidėsčiusį lietuvių kūrėjų sąmonėje, vaizdinį rekonstruoti nepoetine kalba.

Darbo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- 1) surinkti tokį poezijos fragmentų skaičių, kad išryškėtų tiriamojo gamtos objekto apmąstymo kryptys, suvokimo schemas;
- 2) aptarti tiriamojo objekto tiesioginius ir perkeltinius pavadinimus, išanalizavus palyginimų ir metaforų daiktavardines remas nustatyti perkėlimo pagrindą;
- 3) aptarti debesis apibūdinančius būdvardžius, derinamus su tiesioginės ir perkeltinės reikšmės žodžiais;
- 4) išryškinti debesų, kaip veikiančių subjektų arba veikiamų objektų, veiksmus;
- 5) sukompnuoti į visumą poezijoje išryškėjusio debesų vaizdinio fragmentus.

Darbo metodai – semantinės-kognityvinės analizės, interpretacijos, aprašomasis, skaičiavimas.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, kuriame supažindinama su nagrinėjama tema, aptariamas darbo objektas, nurodomas tikslas ir uždaviniai, naudota metodika. Tiriamojoje dalyje analizuojami lietuvių poetų eilėraščių fragmentai, kuriuose

minimas tiriamasis objektas – debesis, debesys: aptariami vardai, ypatybės, veiksmai. Skyrių ir baigiamosiomis išvadomis apibendrinamas tyrimas, pateikiami rezultatai. Darbo gale pridedamas cituotos literatūros sąrašas ir priedai.

Darbo aprobacija. Konferencijoje „Studentų darbai-2012 XVI“, skirtoje Mykolo Biržiškos 130-osioms gimimo metinėms paminėti, skaitytas pranešimas „Debesų spalvos poezijoje“.

1. Vaizduojamojo objekto tiesioginis įvardijimas

Surinktuose pavyzdžiuose objektas, kuris apibrėžiamas kaip 'susitelkę, sutirštėję vandens garai ore' (LKŽe) arba to objekto dalis, susitelkusių objektų grupė įvardijami 208 kartus tiesiogiai.

Suprantama, pirmiausia poetai vartoja bendrinės kalbos žodį *debesis*, kurio daugiskaitos vardininko forma yra *dėbesys*. Neįprastesnės yra tarminės formos, pavyzdžiui, vienaskaitos ir daugiskaitos vardininkai *debesys*, *debesai*. „Lietuvių kalbos atlase III“ (26-ame žemėlapyje) nurodoma, kad tam tikruose lietuvių gyvenamuose plotuose dar vartojami variantai *debesuo* ir *debesė* (žr. 1991 III, 26 žml.), bet surinktuose poezijos tekstuose tokių atvejų neaptikta.

Žymėtųjų objektų grupei skirtinos ne tik tarnybės, bet ir mažiaviniai maloniniai bendrinės lietuvių kalbos daiktavardžio *debesis* vediniai: aptikti *debesėlis*, *debesutis*, *debesiukas*. Deminutyvai rodo teigiamą emocinį nusiteikimą pavadinamo dalyko atžvilgiu. Kaip nurodo Evalda Jakaitienė (2010, 54), tokie žodžiai turi emocinius požymius, kurie teikia sąmoningą pranešimą arba apie kalbėtojo jausminę būseną, patiriamą įvardijant vieną ar kitą pasaulio dalyką, arba apie kalbėtojo santykį su pašnekovu.

Objekto daliai įvardyti vartojamas junginys *debesio kraštas*.

Objektų grupė nusakoma vediniu *debesynai*. Daiktavardis *debesynas* LKŽe aiškinamas kaip 'debesų grupė, debesys'. Priesagos *-ynas* daiktavardžiai pavadina gamtos vietą, be to, tokie pavyzdžiai kaip *balynas*, *durpynas*, *debesynas* dar iškelia būdingų objektų (šiuo atveju balų, durpių, debesų) gausumą (LKG I 1965, 396). Taigi aptariamąja forma dar labiau pabrėžiamas debesų gausis, kurį žymi ir priesaga.

Viso objekto raiška

Daugiausia surinktuose pavyzdžiuose pavartota daiktavardžio *debesis* vardininko formų – 113 kartų. Vardininko linksnis parodo asmenį, daiktą ar reiškinį, kuris arba atlieka tam tikrą veiksmą, jį sukelia, arba patiria tam tikrą būseną, turi tokią ypatybę ir pan. (Šukys 1998, 61). Dažniausiai, 90 kartų, surinktuose pavyzdžiuose vartojama daugiskaitos vardininko forma *debesys*, pvz.: *Ir debesys balti prie čerpinių stogų pridžius...* J. Vaič.; *Sustojo debesys skylėti*. J. Strielk.; *debesys plaukė lyg sniegas*. J. Vaič.; *Kai eglių mėlynom viršūnėm ėmė plaukt / dar nematyti debesys – tokie lengvi ir skaitūs, / tą vakarą mažieji gnomai ir sapnų mergaitės / išėjo žaist iš tavo požemio gilaus*. H. Nag.; *Padange slenka debesys, / Senų laikų drabužiais / Apsivilkę - - <...> [debesys] / trinyčiais apsidangstę, / Kūprina į rytus* – St. Angl. Reikia paminėti, kad daugiskaitos forma *dėbesys* ir vienaskaitos

forma *debesys* skiriasi tik kirčio vieta, plg. dvi poezijos atkarpas: *Užsirūstino debesys ir žilą barzdą / Pašiaušia, žaibuoja ir spjaudosi*. E. Miež. ir *Bet jau praskydo debesys, ir žaibas drungnas*. J. Jakšt. Kuri forma pavartota, rodo ritmas ir kontekstas: su juo vartojamo epiteto linksnis, tikslinamieji žodžiai, plg.: *Gražu, kai debesys grūmoja!* S. Nėr.; *Regraty / Nušiuurę debesys į Alaburdiškių eglynus / Žaibus galando*. A. Žuk., *plaukia debesys plaukia iš lėto / ir pilki ir kažkokie graudoki*. A. A. Jon. ir *debesys / Siūlai, kurie trūksta*: V. Blož. Jei minėtųjų dalykų nėra, būtina analizuoti kitus to paties autoriaus poezijos fragmentus, leidžiančius nustatyti autoriaus pasirinktą ir vartojamą daiktavardžio formą.

Aptiktas 1 pavyzdys, kuriame vartojama tarminė forma *debesai*: *Debesai / Atšniokščia miglą*. M. M. Kudar. Daiktavardžio forma *debesai* LKŽe neaiškinama. Kaip jau sakėta, tai – morfologinė tarmybė (paplitimą žr. LKA III 1991, 26 žml.).

Vienaskaitos vardininko formų aptikta 22 poezijos fragmentuose. Daiktavardžio vienaskaitos vardininko forma *debesis* pavartota 20 kartų, pvz.: *Juodas audros debesies / nuplaukia tolumose*. A. Mač.; *Taip lėtai ateina per dangų / Debesis. Lyg medžiai ant rankų / Neštų ežero – dar bevardžio – / Sėklą...* O. Bal. 2 kartus pasitaikė tarminė forma *debesys*, pvz.: *Užsirūstino debesys ir žilą barzdą / Pašiaušia, žaibuoja ir spjaudosi* E. Miež.; *Bet jau praskydo debesys, ir žaibas drungnas* J. Jakš.

4 pavyzdžiuose objektas *debesys* įvardytas metonimijomis *dangus, padangė, dangūs*, pvz.: *Atkopdamas aukštyn / Kankinasi / Dangus / Vandens našta sunkia*. M. M. Kudar.; *Liepų šakos nuo bičių linksta, / Pats siuvimas korių, pats akių mezgimas. / Į padangę – kaip patalas minkštą – / Atsimušęs, nutyla dūzgimas*. A. Žuk.; *Mūsų dangūs / Tyliai sninga / Dosniai sninga*. M. M. Kudar. Reikšmė visais šiais atvejais perkelta remiantis erdvės ryšiu: *debesys* susiformuoja atmosferoje, taigi yra dangaus, padangės dalis.

Veiksmažodžių valdomas kilmininkas dažniausiai reiškia objektą, t. y. parodo daiktą, reiškinį ar asmenį, į kurį nukreiptas veiksmas (Šukys 1998, 89). Šia reikšme vienaskaitos kilmininko forma *debesio* surinktuose pavyzdžiuose pavartota 4 kartus, pvz.: *tik laumė risčia / naktį atjos / ant debesio palšo*. A. Churg.; *nelyginant / pulkai baltų drugių / nuo debesio skaroto / snaigės lekia*. A. Churg. Galima paminėti, kad forma *debesies* neaptikta. Daugiskaitos kilmininko formų pasitaikė dar mažiau – 3 pavyzdžiai: *Lėtai, vos matomai už lango lyja / Iš tolimų bespalvių debesų*. A. Jon.; *Debesų visokių būna, – / rausvakartį / žirgą primena maniškis*. A. Churg.; *Iki šito vasaros vakaro, / Iki šitų šėmų debesų / Nieko nebuvo*. S. Lyg.-Buc.

Dažniausiai daiktavardžio *debesis* (taip pat ir kitų atitikmenų: *debesynas, debesiukas, debesėlis, debesutis*) kilmininko formos vartojamos ne tiesiogine reikšme, o perkeltine: tokiu atveju aptariamasis tikrovės objektas suvokiamas metaforiškai, pvz.: *Užgula ir slegia*

miegantį miestą / Kamuolinių debesų kalnas. Sudunda / Jo parajos. E. Miež.; O prieblandoj boluojančios / snieguolės, pakalnutės, hiacintai, / žiedai iš ūkanų, / iš sniego ir šarmos, / iš debesynų daržo. J. Vaič. Apie kilmininko formas, kurios eina pirmaisiais (tikslinamaisiais) metaforų dėmenimis, bus kalbama 6 skyriuje.

Tarp sukauptų pavyzdžių neaptikta nė vieno, kuriame būtų pavartota vienaskaitos ar daugiskaitos naudininko forma *debesiui* arba *debesims*. J. Šukys teigia, kad „naudininku dažniausiai pasakomas objektas, t. y. daiktas ar asmuo, į kurį krypsta veiksmas, kuriam – dažniausiai kurio naudai ar nenaudai – kas daroma (su žodžiu *nauda* susijęs ir linksnio pavadinimas)“ (1998, 147). Galima teigti, kad *debesims* lietuvių poezijoje aplinkoje egzistuojantys veiksniai įtakos nedaro.

Rasti 34 pavyzdžiai, kuriuose pavartota daiktavardžio *debesis* galininko forma. Galininkas dažniausiai siejamas su veiksmoždžiais ir reiškia veiksmo objektą – dalyką, į kurį krypsta veiksmas ar būseną (Šukys 1998, 189). 22 kartus pavartota vienaskaitos forma *debesį*, pvz.: *Ir nutolstantis oras lig lašo išgręš / Paskutinį pasaulyje debesį.* T. Venc.; *Žiloje senovėj / Viršum obelėlės / Sublyksėjo žaibas, / Debesį praskėlė...* S. Ged.; *Vėjas / Draskyt prieš qžuolą šakotą / Baigs debesį.* J. Jušk. Daugiskaitos galininko forma *dėbesis* aptikta 12 kartų, pvz.: *Vėjas palšus debesis per dangų gena / Link tėvų šalies, link Lietuvos.* S. Dzen.; *susilieja su naktim juoda mirties tema, / ir naujas garsas kyla į raudonus ryto debesis.* J. Vaič.

Surinktuose pavyzdžiuose įnagininko formų aptikta 6, o vietininko – 5. „Įnagininkas neretai reiškia objektą, t. y. parodo asmenį ar daiktą, į kurį krypsta veiksmas“ (Šukys 1998, 220). Vienaskaitos įnagininko forma *debesiu* rasta 5 kartus, pvz.: *Su debesiu norėčiau plaukti, / Kurį šukuoja bokštų šukos.* B. Mack.; *Raganų seniai / nebėra pasauly, / tik vienintelė / apsimetus palšu / debesiu, atskrieja, / užtemdo delčią / ir ant mano stogo / leidžiasi tykiai.* A. Churg.; *Kuriu tave, mano pasauli, <...> Su šaltu metaliniu debesiu, / Su žuvų pelekais aštriais / Tarsi burėmis / Saulės laidoje...* V. Jas. Dažniausiai kartu veikia *debesis* ir žmogus – eilėraščių lyrinis subjektas.

Junginyje su prielinksniu *po* vieną kartą pasitaikė trumpoji daugiskaitos įnagininko forma *debesim*: *Po skrendančiais vaiskais debesim / <...> / darbininkai su kastuvais / liepsnojančiais prapuola.* H. Nag. Šiame pavyzdyje prielinksninė konstrukcija žymi vietą, kurioje veikia žmonės.

„Vietininkas nuo visų kitų lietuvių kalbos linksnių gerokai skiriasi, nes niekada nereiškia nei objekto, nei subjekto (veikėjo)“; jis paprastai parodo, kieno viduje kur kas vyksta arba kada kas vyksta (Šukys 1998, 274–275). Sukauptuose pavyzdžiuose 4 kartus pavartota vienaskaitos vietininko trumpoji forma *debesy*, pvz.: *Ir mirksta debesy kaip žąsys*

vandeny. V. Mač.; *Sušvinta žaibas debesy.* J. A. Jūr.; *Žaibai užgeso debesy,* – H. Rad. Daugiskaitos vietininko forma *debesyse* pavartota 1 kartą: *perkūnija / vatiniuose debesyse.* I. Bit.

Dar labiau iš linksnių sistemos išsiskiria šauksmininkas: jis neturi jokios reikšmių sistemos, nes nėra gramatiškai susijęs su kitais sakinio žodžiais. Tai kreipinio linksnis – juo parodomas subjektas, į kurį kreipiamasi prašant, klausiant, įspėjant, raginant, šaukiant ar kitokiais tikslais (plg. Šukys 1998, 338). Rastas 1 poezijos fragmentas, kuriame pavartota vienaskaitos šauksmininko forma *debesy*: *Vėjas barė debesėlį – / Baltą meškiną pakėlė. / Debesėli, debesy, / Ar tu meškinas esi?* J. Deg.

Nemažą dalį visų pavyzdžių užima deminutyvinės daiktavardžio *debesis* formos. Dažniausiai poezijoje vartojamos vardininko deminutyvinės formos: rasti 27 tai liudijantys pavyzdžiai. 2 pavyzdžiuose vartojama vienaskaitos forma *debesėlis*, pvz.: *Vienas lengvas debesėlis, nuo kaitros visai išbalęs, / Kaip šešėlis, kaip šešėlis / atsitraukė nuo tavęs.* St. Lyg.-Buc.

22 pavyzdžiuose yra pavartota daugiskaitos forma *debesėliai*, pvz.: *Skrenda baltos gulbės – / Debesėliai plaukia.* J. Plank-Snaig.; *Vėl atputos debesėliai.* A. Mald.; *Lengvi debesėliai, / Kaip upėmis sieliai, / nuplaukia, iškėlę bures.* B. P. Dač.; *Bėgs pavasaris linksmas pakriaušėmis / Ir dangum debesėliai palši.* A. Jon. 3 kartus paminėta kita deminutyvinė forma – *debesiukai*, pvz.: *Debesiukai balti kaip gulbės / Nulinguos ir išblės.* E. Miež.

1 poezijos fragmente pavartota daugiskaitos kilmininko forma *debesėlių*: *Ir amžinai nešioju savo sieloj / Tuos du skaidrios vaikystės troškimus: / Pakilt ligi pūkuotų debesėlių / Ir nepamiršti motinos giesmių...* A. Jon.

Tarp sukauptų poezijos fragmentų nerasta nė vieno pavyzdžio, kuriame būtų pavartotos naudininko ir vietininko linksnių formos.

Rastas 1 pavyzdys, kuriame pavartota vienaskaitos galininko forma *debesiuką*: *Atsiritino vėjas debesiuką – / dangaus statinėlę talpią – / ir skalbia skalbia / žemę ir upelius.* G. Jok. Šiame pavyzdyje debesiukas yra ir dvinarės metaforos elementas.

Rastuose 3 poezijos fragmentuose pavartotos įnagininko formos: iš jų 1 pavyzdyje vienaskaitos forma, o 2 – daugiskaitos: *Po padangę / mėlynbangę / danginausi / debesėliu.* B. Sruog.; *O danguj nesigaili pilko [dažo] / Su mėlynom properšom / Ir šitais lengvais debesėliais / Iš balzgano šilko.* V. Myk.-Put.

Vienaskaitos šauksmininko forma *debesėli* pavartota 5 kartus, o *debesuti* – 1 kartą, pvz.: *Lyk, debesėli, juodabruvėli, lyk / beržą palaistyk ir ažuolų.* A. Puis.; *Debesuti, vai,*

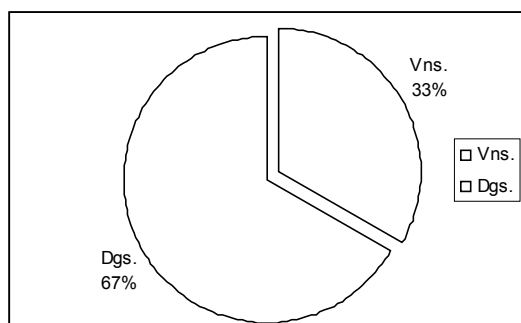
klajūne, – / Tu – ne vienas! Mes – kaip tu! B. Sruog. Šauksmininko linksniu išryškinamas artimas gamtos elementų ir žmogaus ryšys.

1.2. Objekto dalies ir objektų grupės raiška

Kaip jau minėta, konkrečiai objekto daliai įvardyti vartojami 2 kilmininkiniai junginiai. Poezijos fragmentuose pavartotas žodžių junginys *debesio kraštas*: *O lėkei kaip apakus / Atsimušdama / Į aštrių debesio kraštą*. S. Lyg.-Buc. *Kraštas* yra suprantamas kaip išorinė tikrovės daikto dalis, vieta, pusė. Kitų linksnių pavyzdžių poezijos fragmentuose neaptikta.

Objektų grupė 2 poezijos fragmentuose yra nusakyta daiktavardžio *debesynas* daugiskaitos vardininko ir daugiskaitos kilmininko formomis: *Kur balti debesynai – juk būtų pats laikas / Panardyt po juos*. H. A. Čigr.; *Sidabro sėklos / Krito / Iš debesynų, / O neišygo / Niekas*. S. Lyg.-Buc. Kitų linksnių pavyzdžių poezijos fragmentuose neaptikta.

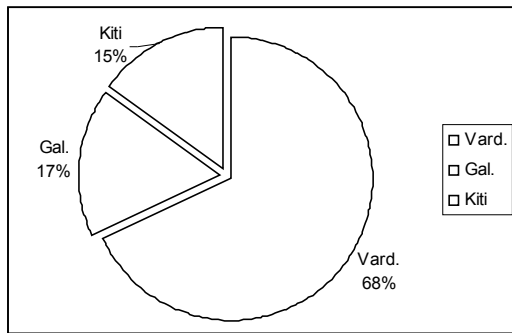
Tiesioginės raiškos eilėraščių fragmentai rodo, kad poezijoje kur kas dažniau vartojamos daugiskaitos (67 %), o ne vienaskaitos (33 %) formos (žr. 1 pav.).

1 pav. Žodžių, vartojamų reikšme ‘susitelkę, sutirštėję vandens garai ore’, daugiskaitos ir vienaskaitos formų santykis poezijoje

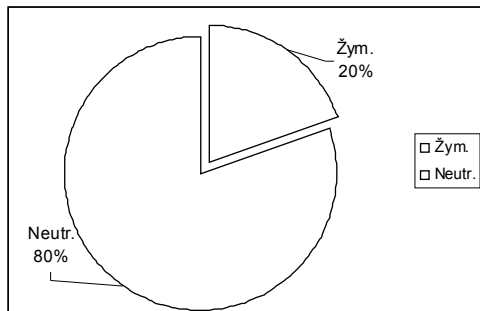
Daugiskaitos formos kuria intensyvumo ir gausumo įspūdį. Akivaizdu, kad „poetai linksta iškelti didesnio kiekio, plačiau apimančius ir todėl raiškesnius dalykus“ (Kazlauskaitė 2009, 359).

Dažniausiai poezijos kūrėjai vaizduojamajam objektui – ‘susitelkusiems, sutirštėjusiems vandens garams ore’, atskirai tokių garų daliai ar susiformavusioms grupėms įvardyti renkasi vardininko formas – jų yra 139 (68 %), kurios paprastai žymi veikėją, ir galininkus – 35 (17 %) – jie rodo dalyką, į kurį krypsta stebinčio žmogaus žvilgsnis. Kiti linksniai vartojami rečiau – rasta 30 pavyzdžių (15 %); linksnių formų santykį žr. 2 pav.

2 pav. Daiktavardžių *debesis*, *debesai*, *debesynas* linksnių formos poezijoje (%)

Išanalizavus tiesioginės raiškos atvejus galima teigti, kad penkis kartus dažniau poetai renkasi visiems kalbos vartotojams žinomų bendrinės kalbos žodžių formas (80 % pavyzdžių), o ne žymėtąsias – tarmines ir deminutyvines (20 %) žodžių formas (žr. 3 pav.).

3 pav. Žymėtųjų ir neutraliųjų žodžių formų santykis poezijoje (%)

2. Palyginimo samprata

Meninis palyginimas yra emociingas vaizduojamo daikto ar reiškinių sulyginimas, sugretinimas su kitu daiktu ar reiškiniu, turinčiu panašų ar bendrą (tikrą ar tariamą) požymį (žr. Župerka 1983, 76; Gaivenis, Keinys 1990, 141; Vaskelienė 2007, 19; Ramonaitė 2010, 66). Tai vaizdinis kalbinės raiškos būdas, kitaip tariant, stiliaus figūra, teikianti kalbai gyvumo, sodrumo ir ekspresijos.

Struktūros atžvilgiu palyginimai būna dvejopi: „leksiškaai laisvi, situaciniai, kuriami kalbant kiekvienąkart iš naujo“ ir „pastovūs, stabilūs, tradiciniai, vartojami kaip nusistovėjęsios, įprastinės kalbos priemonės“ (Vosylytė 1985, 3). Antrojo tipo palyginimai yra frazeologizmų atmaina (Pikčilingis 1975, 352). Jie ypatingi tuo, kad tikslindami konkretaus objekto, daikto apibūdinimą, gali žymėti vertinimo etaloną (plg. Papaurėlytė-Klovienė 2007, 82), plg. LKŽe pavyzdžius *Juoda kaip suodžiai* [žemė]; *Jų žąsys baltos kaip gulgės*. Juodumo ir baltumo pavyzdinis matas šiuose sakiniuose yra suodžiai ir gulgės, o žodžiai *žemė* ir *žąsys* yra dėmesio centre esančių realijų pavadinimai. Pastarieji žodžiai glaudžiai susiję su lyginamuoju frazeologizmu, bet „paprastai išlaiko savo leksinį ir gramatinį savarankiškumą ir neįeina į frazeologizmo sudėtį“ (Vosylytė 1972, 100).

Palyginimai yra dvinarės konstrukcijos – į lygią gretą susstatomi du dalykai. Dėl šios ypatybės Valerija Ramonaitė siūlo palyginimus „nagrinėti kaip leksinę-semantinę ir struktūrinę-gramatinę sintezę“ (Ramonaitė 2010, 66).

Pilnasis palyginimas turi 3 dėmenis: 1) temą (įvardytą dalyką, kuri lyginame), 2) remą (arba vaizdą – dalyką, su kuo lyginame) ir 3) lyginimo pagrindą (žr. Župerka 2001, 59). Pvz.: *debesys* (tema) *plaukė lyg sniegas* (rema) J. Vaič. Lyginimo pagrindas aiškus: balta spalva.

K. Župerka teigia, kad pilnajame palyginime visi trys dėmenys turi būti pasakyti. Dalykas, su kuo lyginame, paprastai esti akivaizdesnis už temą: jis turi nušviesti, paaiškinti pastarąjį (plg. Župerka 2001, 59). Lyginimo pagrindas ne visada eksplikuojamas (kaip antrajame pavyzdyje). V. Ramonaitė teigia, kad ir išreikštas, ir neišreikštas „lyginimo pagrindas – nuvokiamas arba nujaučiamas trečiasis palyginimo narys (tertium comparationes), semantinė dviejų gretinamų reiškinių jungtis, kartais [esti] gana konkreti, kartais visiškai neapibrėžta“ (Ramonaitė 2010, 66).

Palyginimo narių vieta nėra griežtai apibrėžiama. Palyginimuose pirma gali būti pasakyta tema, paskui rema, o kartais atvirkščiai: pirma rema, paskui tema. Svarbiausia tai, kad temos ir remos vieta palyginime atlieka ekspresyvumo funkciją: svarbiausias prasmės atžvilgiu dėmuo atkeliamas į neįprastą vietą (Župerka 2001, 71); plg. J. Pikčilingio teiginį: „dideles emociinio kalbos tono pakėlimo galimybes teikia žodžių išdėstymas sakinyje“

(Pikčilingis 1971, 196). Žodžių tvarkos neįprastumas laikomas stilistine inversija (plg. Vaskelienė 2007, 26).

3. Debesų palyginimai

Debesys kaip veikėjai ar veiksmo objektai atsiskleidžia išanalizavus palyginimų daiktavardines remas. Iš viso rasti ir analizuojami 67 poezijos fragmentai, kuriuose debesys lyginami su kokiomis nors tikrovės realijomis.

Daiktų ir reiškinių pavadinimai skirstomi į kelias semantines grupes. Klasifikuojant realijas remtasi Rūtos Kazlauskaitės ir Eglės Ramanauskienės straipsniu „Naujieji spalvų pavadinimai lingvistinės pragmatikos požiūriu“ (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011). Autorės teigia: „Klasifikacija turi būti logiška ir universali, todėl tam tinkamu pradiniu (atskaitos) tašku laikytina opozicija *gyva : negyva*. Tai reiškia, kad į daiktų ir reiškinių visumą tikslinga žvelgti iš antropocentrinės pozicijos: pasaulio centras yra savarankiškai funkcionuojantys organizmai: gyvos būtybės ir augalai; juos supa būties sąlygos ir pagrindas – gamtos elementai žemė, vanduo, oras, skleidžianti šviesą ugnis; sąmoninga būtybė žmogus užsiima įvairia veikla ir jos rezultatas – sukurti dirbiniai“ (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011, 184–185). Taigi realijos suskirstytos į tokius semantinius laukus: ‘gyvų būtybių’ – tai žmogiškosios ir nežmogiškosios būtybės (žmonės ir paukščiai, ropliai, gyvuliai (naminiai žinduoliai), žvėrys (laukiniai žinduoliai), vabzdžiai, žuvys, ‘augalų’, ‘žemės’, ‘vandens’, ‘ugnies’, ‘dirbinių’, arba ‘artefaktų’): tai negamtiniai procesai arba dariniai, žmogaus ūkinio ir dvasinio gyvenimo dalykai.

3.1. Debesų ir ‘gyvos būtybės’ paralelė

Tiriamasis objektas debesys lyginamas su kokia nors gyva būtybe: žmogumi, naminiu gyvuliu, žvėrimi, žuvimi, vabzdžiu. Pirmiausia aptariamos žmogiškosios būtybės (žmogus), paskui – nežmogiškosios būtybės. Reikia paminėti, kad žmonėms priskiriamos ir antropomorfinės būtybės – ne žmonės, bet jų pavidalą turintys mitiniai veikėjai. Iš viso rasti 35 pavyzdžiai.

Aptikti 8 pavyzdžiai, kuriuose debesys lyginami su žmogiškąja būtybe ar žmogiškosios būtybės kūno dalimi. 3 poezijos fragmentuose minimas žmogus, pvz.: *Ir baltą debesį pasveikinu lyg iš malūno / Išėjusį miltuotą žmogų*. H. A. Čig.; *Debesuti, vai, klajūne, – / Tu – ne vienas! Mes [žmonės] – kaip tu!* B. Sruog.; *Jauni debesys irstos dangum / Ir dainuoja, tarytum žvejai* G. Tul.

Rastas pavyzdys, kuriame debesys lyginami su mitine būtybe – ragana: *Raganų seniai / nebėra pasauly, / tik vienintelė / apsimetus palšu / debesiu, atskrieja, / užtemdo delčių / ir ant mano stogo / leidžiasi tykiai*. A. Churg. Virginija Masilionytė teigia, kad viena iš „dažniausių mitinių būtybių, frazeologiniame lietuvių tautos pasaulio modelyje siejamų su orais, yra ragana, kuri gali būti pūgos, rūko, vėjo ir sniego priežastis: (1) *raganų kermošius* „prastas oras, pūga“; (2) *raganos daro alų* „kyla rūkas“; (3) *raganos taurė* „vėjo sukūrys, viesulas“; (4) *raganos kaulai (taukai)* „žibantis sniegas“ (Masilionytė 2007, 68–69). Debesis yra garų, vienos iš vandens formų, telkinys, taigi visiškai motyvuotai ragana tapatinama su debesiu. Norbertas Vėlius tvirtina, kad lietuvių sakmėse veikiančios raganos paveikslas turi mažai nacionalinių bruožų (plg. Vėlius 1977, 218); minėtasis pavyzdys tai patvirtina – jame išryškėja specifinė raganos veikla: gebėjimas skraidyti, užtemdyti šviečiantį mėnulį. Beje, mokslininkai teigia, kad mitiniame ir tautosakiniame lietuvių pasaulio modeliuose raganai nepriskiriamos jokios orų ar šviesos valdymo funkcijos, taigi lietuviai tokias funkcijas raganai perduoda tik kalbiniuose pasaulio modeliuose“ (Masilionytė 2007, 68–69).

Debesys gali būti lyginami su žmogaus kūno dalimis, rasti 3 tokie pavyzdžiai: *Tik debesėliai – toki baltučiai, / Kaip garbanėlės kūdikio mano*. S. Nėr.; *Tai aš / išėjau į lauką / pažiūrėt, kaip dangum / plauko / debesys, kaip / baltas pienas*. J. Mek. Daiktavardis *garbana* apibrėžiamas kaip ‘susiraitę plaukai, vilnos ar augalai’ (LKŽe), vadinasi, pirmajame pavyzdyje kalbama apie menkus, mielus debesėlius. Pienas gali būti skiriamas žmogiškosios būtybės semantiniam laukui dėl to, kad tai yra moteriškosios lyties gyvūno organų gaminamas skystis: *pienas* apibrėžiamas kaip ‘žinduolių patelių ar moterų tam tikrų liaukų baltas skystis’ (LKŽe). Tarp sukauptų poezijos fragmentų rastas 1 pavyzdys, kuriame debesys lyginami su vėlėmis: *Dangus – bekūniai / debesys kaip vėlės*. G. Kišl. *Vėlė* – ‘2. įsivaizduojama bekūnė būtybė, dvasia, atsiskirianti nuo žmogaus kūno po mirties’ (LKŽe). Tai – žmogaus kūno dalis.

Rastas 1 poezijos fragmentas, kuriame debesys lyginami su žmonių grupe – kariuomene. *Kariuomenė* apibrėžiama kaip ‘valstybės ginkluotosios pajėgos, armija; dalis armijos, daug kareivių’ (LKŽe). Pvz.: *Debesys lėks dangumi / lyg sumušta kariuomenė*. M. Jurg.

Kita pavyzdžių grupė apima poezijos fragmentus, kuriuose debesys lyginami su gyvūnais ar atskiromis gyvūnų kūno dalimis – rasti 27 pavyzdžiai.

Aprašomajai semantinei grupei skirtini pavyzdžiai, kur debesys gretinami su paukščiais ar paukščio kūno dalimi – rasti 9 pavyzdžiai. 2 poezijos fragmentuose pavartotas bendrasis gyvūnų klasės pavadinimas – *paukščiai*, pvz.: *Kaip dideli, balti sidabro*

paukščiai / plasnoja debesys nušvitusiu dangum – H. Nag.; *Plaukia debesys tartum fantastiški paukščiai*. E. Mat. 6 kartus debesys lyginami su vandens paukščiais: 4 kartus su žąsimis ir 2 kartus su gulbėmis, pvz.: *Tartum baltos žąsys, plaukia / Debesėliai vandeny*. H. Rad.; *debesėliai plaukia tik ir plaukia / Lyg pulkeliai snieginų žąsų...* J. Deg.; *Žvaigždynai apšvietė dausų haremq gausų / Safyrinėm erdvėm dar plauko vakare / Tik vienas debesys kaip gulbė ežere / Su balta krūtine, sparnais, lietais vien auksu*. J. Graič. Kaip matyti iš pavyzdžių, poezijos fragmentuose akcentuojamas debesų ir paukščių panašumas ne tik pagal gebėjimą sklęsti oru, bet ir pagal spalvą – prototipiškai debesys, žąsys ir gulbės įsivazduojami balti. 1 poezijos ištraukoje debesys lyginami su gandrais: *Debesys vėl skrieja lyg jauni gandrai*. D. Teiš.

Rastas 1 poezijos fragmentas, kuriame debesys lyginami su paukščio kūno danga – plunksnomis: *O debesys lyg balsvos plunksnos plauko tvenkiny*. J. Vaič. *Plunksna apibrėžiama kaip ‘raginis stiebelis su pūkais iš šalių ant paukščio kūno’* (LKŽe).

3 kartus poezijos ištraukose debesys lyginami su žinduolių gyvūnų klasės atstovais žirgais, pvz.: *Į dangų lyg balti žirgai į pievą / Išėjo debesys pasiganyt*. E. Mat.; *Debesų visokių būna, – / rausvakartį / žirgą primena maniškis*. A. Churg. *Žirgas* apibūdinamas kaip ‘gražus jojamas arklys’ (LKŽe). Reikia paminėti, kad nė viename pavyzdyje debesis nėra lyginamas su darbinium arkliu. Gyvulio, kuriuo dirbama, važiuojama, šiaip jojama pavadinimas poezijos fragmentuose pakeičiamas poetiškesniu žodžiu, žyminčiu gražų žirgą. Taigi akcentuojama debesų vizualioji pusė – dailumas ir lengvas, grakštus judėjimas.

5 pavyzdžiuose debesys lyginami su kitais žinduoliais: kate, kurtais, šikšnosparniais, ežiais, avimis, pvz.: *tarsi sniegas balta / ir tingi jo katė – / plaukia debesys, tamsūs ir niūrūs*. J. Vaič.; *debesys šuoliuoja tartum kurtai, / Medžiodami žvaigždes, kurios tarp medžių slepiasi*. B. Lin.; *Kybo virš mūsų rudenio debesys / nelyg šikšnosparniai. Ir puola jie / gimimą ir mirtį*. O. Mik.; *Virš Vosgėlių piliakalnio / Kūprina kamuoliniai debesys / Lyg skubūs ežiai skersai asfaltuotą pylimą*. M. M. Kudar.; *ir tarytum / baltavilnės avys / debesiukų / kaimene išlaksto*. A. Churg. Kalbami gyvūnai yra plėšrūs (net ir naminiai), dėl tam tikrų ypatybių (pavyzdžiui, medžiojimo nakties metu) bauginantys žmones. *Katė* apibūdinama kaip ‘naminis gyvulys iš plėšriųjų šeimos’ (LKŽe); *kurtas* – ‘labai greitas medžioklinis šuo’ (LKŽe); *šikšnosparnis* – ‘mažas, naktį skraidantis žinduolis’ (LKŽe); *ežys* – ‘toks nedidelis gyvulėlis, apaugęs spygliais’ (LKŽe); *avis* – ‘naminis gyvulys, laikomas vilnoms ir mėsai’ (LKŽe). Būtent aviai nėra būdinga bauginimo sema. Debesies ir katės sąsaja išskirtinė: ji žinoma latvių kalboje (tarmėse): *kaķgalvas* ‘(tumši) lietusmākoņi, liet.

‘(tamsūs) lietaus debesys’ (Laumane 2004, 159) ir nepastebėta lietuvių ir slavų kalbose (Ясюнайце, Коницкая 2009).

Debesų sukeliama grėsmė patvirtina ir poezijos ištrauka, kurioje pavartotas hiperonimas *žvėrys*: *O debesys lėkė lyg žvėrys plaukuoti, / Kai girios liepsnoja ar upės paplūsta*. J. Strielk. *Žvėris* apibrėžiamas kaip ‘laukinis žinduolis’ (LKŽe). Plėšrūnai siejami su baime, nesaugumu, grėsme.

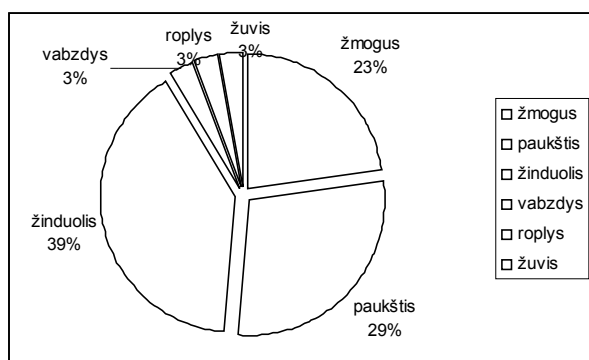
5 poezijos pavyzdžiuose debesys lyginami su ‘gyvūno’ dalies semantinio lauko žodžiais: *vilnomis, žvynais, kailiu*. 3 pavyzdžiuose įvardijamos *vilnos*, pvz.: *Debesys, vėjyje susiraitę tarsį šilkinė / Ėriuko vilna, pristumia arčiau ir siūlo / Man baltą laivą*. E. Miež.; *Debesys lyg vilnos krenta iš dangaus / Ir nežinai, kur jas dėti*. V. Jas. 1 pavyzdyje debesys lyginami su kailiu: *lyg baltas kailis driekias debesys*. J. Vaič. *Kailis* šiuo atveju suvokiamas kaip gyvūno kūno dalis. Reikia patebėti, kad kailio išdirbimas ar tik nudirimas nuo gyvūno kūno nėra relevantinis požymis, leidžiantis poezijos ištrauką priskirti kitam semantiniam žodžių laukui. Rastame 1 poezijos fragmente debesys lyginami su žuvų *žvynais*: *tarsi žvynai žuvų / danguje debesys žėri ir plaukia / ir blyksi kaip skaičiai*. A. A. Jon. Debesys su žuvimi nebuvo lyginami.

1 pavyzdyje debesys lyginami su gyvūnų grupe: *Viršum kamino ganos, lyg pora jautukų, palši debesėliai*. J. Blek. Daiktavardis *pora* rodo, kad veikia ‘du vienu metu daiktai, kartu vartojami, sudarantys vienetą arba komplektą’ (LKŽe). Taigi dažniausiai poezijos fragmentuose objektas debesis yra lyginamas su paukščiais, visų pirma – žąsimis, su žirgais. Tai turbūt lemia bendra abiem objektams greito ir lengvo judėjimo ypatybė, taip pat regimojo objekto paviršiaus panašumas pagal spalvą ir faktūrą su gyvūnais ir paukščiais.

Aptiktas 1 pavyzdys, kuriame veikia *slibinas* ‘sparnuoto roplio išvaizdos pasakų pabaisa, drakonas’ (LKŽe): *Bet jau nuo kalnų, šilo ir nuo marių / Grusus kaip slibinas pakyla debesis*. J. Aist. *Slibinas* paprastai įsivaizduojamas kaip milžiniškas driežas. Jo vaizdinys cituotoje poezijos ištraukoje atlieka tam tikrą funkciją – jis rodo debesis didumą, sukeliama baimės jausmą.

Rastas 1 pavyzdys, kuriame debesys lyginami su drugiais: *Nelyginant / pulkai baltų drugių / nuo debesio skaroto / snaigės lekia*. A. Churg. Tai vienintelis žodis, įvardijantis vabzdžių klasės atstovą. *Drugys* – ‘vabzdys su dviem porom sparnų, ppr. apaugusių spalvotais žvyneliais, peteliškė, plaštakė’ (DLKŽe). Tai vienas iš nedaugelio pavyzdžių, kai debesys poezijos fragmentuose nekelia neigiamų emocijų: atvirkščiai, jie pateikiami kaip akį traukianti puošmena.

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai poezijos ištraukose debesys lyginami su įvairiais GYVULIAIS, rečiau su PAUKŠČIAIS ir ŽMONĖMIS, visai retai – su VABZDŽIAIS, ROPLIAIS ir ŽUVIMIS (žr. 4 pav.).

4 pav. Debesų ir ‘gyvos būtybės’ palyginimų santykis (%)

3.2. Debesų ir ‘augalo’ paralelė

Debesys su augalo dalimi lyginami 3 poezijos fragmentuose. Visuose pavyzdžiuose pavartotas hiponimas *žiedas* arba daugiskaitos forma *žiedai*, pvz.: *debesys ant mėlynų šakų tarsi žydintys dangaus žiedai*. A. Balb.; *Padangėj suposi nerūpestingai / tarytum vyšnių krintantys žiedai / baltieji debesiukai*. E. Miež.; *Kaip suderint priešybes: / <...> / Kad debesėlis, kaip žiedas pražydęs, / Nebealsuotų nuojautų baime*. A. Žuk. Kaip matyti iš pavyzdžių, poezijos ištraukose minimi skirtingi žiedų gyvavimo etapai. Žydėjimo pradžią rodo žodžių junginys *pražystantys žiedai*, esminį žydėjimą – *žydintys žiedai* ir žydėjimo baigtį – *krintantys žiedai*.

3.3. Debesų ir ‘vandens’ paralelė

Trečioji pavyzdžių grupė – ‘vandens’ semantinio lauko žodžiai. 5 kartus pavartoti daiktavardžiai *sniegas*, *vandenys*, *lietus*, *rūkas* ir *rūkai* įvardija 3 vandens būsenas: dujinę, skystąją ir kietąją. Dujinei atmosferos reiškinių grupei priskirtini 2 pavyzdžiai: debesys juose lyginami su rūku: *Debesėliai kaip rūkas rytuos / Vis tolyn laukuosna nuvilioja*. A. Jon. *Rūkas* apibrėžiamas kaip ‘smulkučiais lašeliais virtusių vandens garų telkinys apatiniuose atmosferos sluoksniuose, migla, ūkas’ (LKŽe).

Skystajai atmosferos reiškinių grupei skirtini 2 pavyzdžiai, kuriuose debesys lyginami su daiktavardžiais *lietus* ‘vandens lašų pavidalo atmosferos krituliai’ (LKŽe) ir *vandenys*

‘vandens plotai’ (DLKŽe), pvz.: *Gervės klykia tavo skausmą, mama, / Debesys pravirksta lietumi*. O. Čirv.; *sidabriniai debesys / lėkė šniokšdami kaip kalnų vandenys*. J. Ivan.

Kietąją atmosferos reiškinių grupę apima daiktavardis *sniegas*: *debesys plaukė lyg sniegas* J. Vaič. Jis apibrėžiamas kaip ‘baltų dribsnelių pavidalo atmosferos krituliai ar jų sluoksnis žemėje’ (LKŽe). Sniegas skirtinas kietųjų reiškinių grupei. Reikia pastebėti, kad visi ‘vandens’ semantinio lauko daiktavardžiai žymi debesų tąsumą erdvėje.

Taigi debesys ‘vandens’ semantinio lauko žodžių grupėje dažniausiai yra lyginami su rūku – dujine vandens būseną.

3.4. Debesų ir ‘žemės’ paralelė

Viena iš mažiausių grupių – ‘žemės’ semantinio lauko žodžiai. Rasti 2 pavyzdžiai: *skrenda paukščiai pilki / ir debesys lyg iš akmens nukalti* H. Nag. 2 kartus pavartotas daiktavardis *akmuo* aiškinamas kaip ‘kieta uoliena, arba jos atskiras gabalas’ (LKŽe).

Taigi debesys ‘žemės’ semantinio lauko žodžių grupėje lyginami tik su akmenimis – forma, spalva ir galbūt įsivaizduojamu sunkumu panašiais į aprašomąjį objektą.

3.5. Debesų ir ‘ugnies’ paralelė

‘Ugnies’ semantinei grupei atstovauja poezijos fragmentas, kuriame debesis yra lyginamas su šešėliu, pvz.: *Vienas lengvas debesėlis, nuo kaitros visai išbalęs, / Kaip šešėlis, kaip šešėlis / atsitraukė nuo tavęs*. S. Lyg.-Buc. Paprastai šešėlis susidaro už apšviesto neskaidraus kūno, kitaip tariant, ten, kur yra šviesos skleidėjas, pvz., saulė, susidaro šešėlis. R. Kazlauskaitė ir E. Ramanauskienė teigia, kad tokiu atveju pabrėžiamas „objekto gebėjimas atmušti arba, atvirkščiai, sugerti saulės spindulius“ (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011, 189).

3.6. Debesų ir ‘dirbinio’ paralelė

Rastas 21 daiktavardis sudaro ‘dirbinius’ ir ‘dirbinio dalis’ reiškiančių žodžių semantinį lauką. Čia patenka žodžiai, pavadinantys įvairius dirbinius, prietaisus, statinius.

Palyginimų grupę sudaro žodžiai, įvardijantys audeklus – rasti 3 pavyzdžiai. 1 poezijos ištraukoje debesys lyginami su drobe. *Drobė* yra ‘dvinytas lininių ar medvilninių su lininiais siūlų audeklas’ (LKŽe): *Debesys lyg išnešiota drobė plyšta / Saulės pirštų vos tepaliesti* E. Mald. Žmogus dirbdinasi (siuva, kemša ir kt.) ir pagalves. Pagalvė, kitaip nei drobė, metaforiškai apibūdina, kad debesys ne ištįsę, nusidriekę į tolį, bet yra purūs, apvalūs, minkšti. *Pagalvė* apibūdinama kaip ‘plunksnų ar ko kito pripiltas impilas galvai padėti

atsigulus, priegalvis' (LKŽe): *Kur debesys pūpso kaip rausvos pagalvės*. A. Bern. Rastas 1 pavyzdys, kuriame debesys lyginami su nėriniais: *Kaip nėriniai virš įlankos šnarėjo šerkšnoti debesys*. L. Gut. *Nėrinys* – 'kas nerinama, nunerta, mežginys' (LKŽe).

Rastas 1 pavyzdys, kuriame debesys lyginami su konkrečiu drabužiu – apsiaustu. *Apsiaustas* LKŽe apibūdinamas kaip 'apsisiaučiamas drabužis': *Kai guli po tais mūrais nebyliais, / Kai debesį lyg raitelio apsiaustą / Grėsmingas vėjas virš galvų išskleis*. J. Strielk. Poezijos fragmente nurodoma, kad apsiaustas yra ne bet kieno, o raitelio, vadinasi, jis, kai raitelis joja, gali plevėsuoti ore. Raitelis neatsiejamas nuo žirgo, taigi netiesiogiai poezijos ištraukoje debesys lyginami ir su šiuo gyvūnu.

2 pavyzdžiuose debesys lyginami su drabužių dalimis: *sermėgos lopas* ir *klostės*, pvz.: *o tolumoje / virš mėlynuojančių kalvų / plaukia vienas debesis / lyg atplyšęs sermėgos lopas*. R. Jon.; *Kokia skaidri ta rytmečio darna / tarytum lengvos klostės pasikėlę / auksiniai debesų skvernai / besidraiką virš jūros smėlio*. A. Jon. *Sermėga* apibūdinama kaip 'viršutinis vyrų ir moterų pilko, rudo ar balto milo drabužis, ilgumo iki kelių, į liemenį, su išisuvinėtais pakraščiais' (LKŽe), *lopas* – 'audeklo ar odos gabalėlis, kuriuo užlopoma prakiurusi vieta, lopinys' (LKŽe), *klostė* aiškinama kaip 'drabužiui pagražinti padaryta raukšlė' (LKŽe).

Dažnai debesys lyginami su įvairiomis transporto priemonėmis – rasta 10 pavyzdžių. 6 kartus debesys lyginami su laivu – didele, plaukiojančia transporto priemone žmonėms ir kroviniams pervežti, pvz.: *štai dabar – / Kaip laivai mėnesienoje debesys plaukia*. B. Mack.; *Matai <...> / Vien perpjaunančius plokščio skliauto plotus / Mažyčius vaikiškus sidabro lėktuvus / Ir debesis – lyg perkrautus laivus – / Ir krašto pūko putom apvedžiotus*. E. Mald.; *Kaip dideli, balti laivai jie plaukia / šviesiom, lininėm burėm*. H. Nag. Mažesnė už laivą vandeniui judanti transporto priemonė – valtis. Ją įvardijantis žodis palyginimuose aptiktas vos 1 kartą: *Praplaukia debesys – / Tarytum baltos valtys E. Mat. Vežimas, sausumos transporto ir daiktų gabenimo priemonė, pavyzdžiuose paminėtas taip pat 1 kartą: *Žė, debesis atšniokščia kaip vežimas! / Kada kraštai auksuoti – bus perkūnas...* M. Mart. B. Jasiūnaitė ir J. Konickaja teigia, kad slavų mitologijoje debesys yra padange plaukiojančios palaimintos sielos. Rytų Lenkijoje manoma, kad debesys danguje persekioja savižudžius, o Serbijoje – kad audros debesys veikia paskenduolių ir savižudžių sielas. Lietuvių tautosakoje panašus mitinis požiūris taip pat galimas, plg. „Važinėja balti, stambi debesys: bočiai („mirę seneliai, protėviai“) važinėjas, sako“ (Ясюнайте, Коницкая 2009, 517).*

Dar 1 pavyzdyje debesys lyginami su karstu, pvz.: *Ir didelės [ąžuolų], tamsios rankos / <...> / laiko sustingusį debesį: / kaip didelį, juodą karstą*. H. Nag. *Karstas* apibrėžiamas kaip 'dėžė mirusiojo kūnui laidoti' (LKŽe). Šiuo atveju mirusysis karste yra gabenamas į kitą pasaulį: tik ne į žemę, o į dangų. B. Jasiūnaitė ir J. Konickaja teigia, kad

metafora „Debesis yra karstas su numirėliu“ gali būti susijusi su senovės pomirtinio gyvenimo samprata, jog mirusieji gyvena debesyse. Toks įsivaizdavimas neatsiejamas nuo laidojimo tradicijų, kurios atėjo su krikščionybe (plg. Ясюнайте, Коницкая 2009, 521). Dar plg. debesies ir vėlės paralelę (žr. p. 35).

Rastas 1 poezijos fragmentas, kuriame debesys lyginami su sieliais, pvz.: *Lengvi debesėliai, / Kaip upėmis sieliai, / nuplaukia, iškėlę bures*. B. P. Dač. *Sielis* apibrėžiamas kaip ‘eilėmis surišti plukdomi rąstai’ (LKŽe). Sieliais ne kas nors gabenama, kaip aptartuose pavyzdžiuose, bet jie yra gabenami.

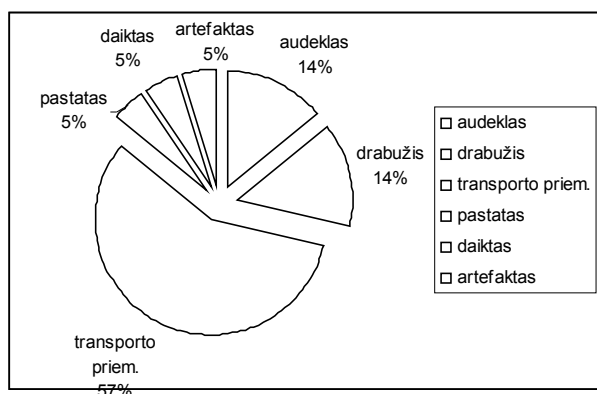
2 pavyzdžiuose kalbama apie ‘tokį audeklą, ištiestą prie laivo stiebo’ (LKŽe) – *bures*. *Burės* yra laivo dalis, pvz.: *Debesėliai šilkasparniai / Saulės blizgančioj šviesoje / Lyg ant marių baltos burės / Dangaus krištole plaukioja*. K. Bink.

Kitą dirbinių grupę sudaro žodžiai, įvardijantys pastatus – rastas 1 pavyzdys: *Bet į debesį / tarsi į varpinę žydrą / įsisuka vėjas*. R. Girk. *Varpinė* apibrėžiama kaip ‘atskiras bokštas, į kurį sukelti varpai’ (DLKŽe).

1 pavyzdyje objektas yra statiškas, jį apibrėžiantis daiktavardis neturi judėjimo semos. Objektas įvardytas žodžiu *žaislai*, pvz.: *kabinkite debesis! Tarsi žaislus ant eglutės*. K. Nav. *Žaislas* yra ‘daiktas, su kuriuo žaidžiama’ (LKŽe).

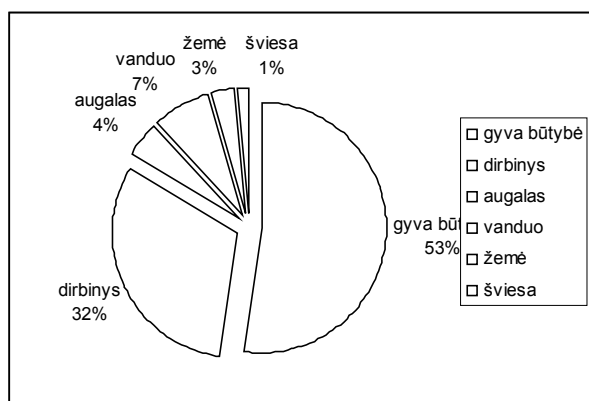
1 pavyzdyje debesys lyginami su šmeižtu. *Šmeižtas* apibrėžiamas kaip ‘sąmoningas kitą juodinant, garbę žeminantis prasimanymas’ (LKŽe): *senelis mane vedė palei / rugių lauką ir rodė / į atslenkantį grėsmingą kaip šmeižtas / audros debesį*. R. Jon. Poezijos ištrauka leidžia teigti, kad debesys gali būti lyginami ne tik su konkrečiais daiktavardžiais, reiškiančiais objektą, realiją, bet ir su abstrakčiais, pavadinančiais būseną, veiksmą ar ypatybę. Dirbiniai, kaip žmogaus veiklos produktai, gali būti abstraktūs. Tai ne žmogaus rankų, o proto darbo rezultatas, kitaip tariant, sąmonės veiksmo rezultatas. Akreiptinas dėmesys ir į žodį *audros*. „L. Adamovičius studijoje *Senovės latvių religija* (1937) atkreipia dėmesį, kad Dievas, kaip ir Perkūnas, yra vadinamas griaudžiančiu ir lyjančiu, o dainose minimi juodieji Dievo šunys, varnai ir baltaragiai jaučiai reiškia audros debesies“ (Vaitkevičienė 2001, 97).

Taigi dažniausiai debesys lyginami su judančiomis transporto priemonėmis, pirmiausia laivais (žr. 5 pav.).

5 pav. Debesų ir 'dirbinio' palyginimų santykis (%)

Dažniausiai debesys poezijos ištraukose lyginami su 'gyvos būtybės' semantinio lauko žodžiais įvardijamais objektais, rečiau – 'dirbinio'.

6 pav. Debesų palyginimų su visomis semantinėmis grupėmis santykis (%)

4. Lyginamieji jungtukai ir jų semantiniai atitikmenys

LKE teigiama, kad paprastai lyginamieji sakiniai sudaromi su jungiamaisiais žodžiais *kaip, lyg, it, tartum, tarsi* (LKE 1999, 464).

Poezijos pavyzdžiai aptariami remiantis K. Župerkos klasifikacija (plg. Župerka 1997, 59). Mokslininko nuomone, tradiciškai vartojami jungtukai yra *kaip, lyg, it, tartum, negu, nei*. Drauge jis aptaria ir semantinius jungtukų pakaitus. Glaustesnė forma, drauge ir artimesnė metaforai, yra būdo įnagininkas, pvz.: *Gervės klykia tavo skausmą, mama, / Debesys pravirksta lietumi*. O. Čirv. „Dar artimesnis metaforai palyginimas, reiškiamas būdvardžiu *tikras* „labai panašus“ + daiktavardis“, pvz.: *Ėjo, pyškėjo, drebino visus nams. Tikras*

viesulas! J. Balt. Kitas būdas žymėti lyginimą – vartoti priesagos *-iškas* daiktavardinius būdvardžius ir iš jų padarytus prieveiksmius, pvz.: *Raganiška boba, kiauliškai padarys*. Jei akcentuojama ne gramatinė raiška, o semantika, jungtukų atitikmenimis laikomi ir veiksmažodžiai *prilygti, atrodyti*, būdvardis *panašus*. Šiai grupei priskirti galima ir poezijos fragmentuose rastus kitus žodžius: dalyvį *apsimetus*, veiksmažodį *primena* ir padalyvį *nelyginant*, pvz.: *Raganų seniai / nebėra pasauly, / tik vienintelė / apsimetus palšu / debesiu, atskrieja, / užtemdo delčių / ir ant mano stogo / leidžiasi tykiai*. A. Churg.; *Debesų visokių būna, – / rausvakartį / žirgą primena maniškis*. A. Churg.; *Nelyginant / pulkai baltų drugių / nuo debesio skaroto / snaigės lekia*. A. Churg.

Minėti pavyzdžiai perduoda tokį pat turinį, kaip ir lyginamojo jungtuko ir remos junginys, plg. *debesys tartum paukščiai; debesys kaip gulbė ežere; debesėliai kaip rūkas; debesų skvernai tarytum klostės* ir pan.

Dažniausiai palyginimuose vartojami įprastiniai jungiamieji žodžiai: *kaip* (25 pavyzdžiai), *lyg* (21), *tarsi* (6), *tarytum* (5), *tartum* (3), *nelyg* (2). Palyginimai reiškiami ir įnagininku (2 pavyzdžiai). 3 pavyzdžiuose palyginimuose vartojami semantiniai jungtukų pakaitai.

5. Metaforos samprata

Metafora yra žodžio reikšmės perkėlimas pagal panašumą (žr. Župerka 1983, 76; Pikčilingis 2010). Metafora teikia kalbai vaizdingumo, didina jos išraiškumą. Dažnai vartojamos metaforos yra linkusios virsti reguliariomis perkeltinėmis žodžių reikšmėmis, taigi jos svarbios susidarant naujoms reikšmėms (žr. LKE 1999, 409).

Metafora vadinama glaustu, paslėptu palyginimu. Neretą palyginimą galima suglausti į metaforą, o dažną metaforą – išplėsti į palyginimą. Skirtumas tarp jų tik tas, kad pilnojo palyginimo būna pasakyti visi trys struktūros nariai (tema, vaizdas ir lyginimo pagrindas), o metaforos (vadinamosios vienanarės metaforos) – tik vienas (vaizdas). Dvinarėmis metaforomis laikomos tokios, kurios turi pasakytus abu elementus (žr. Župerka, 1983, 76–77).

Išanalizavus metaforas ryškėja bendrosios tautos mąstymo kryptys. Aloyzas Gudavičius, aptardamas kognityvinės lingvistikos pradininkų Dž. Leikofo ir M. Džonsono knygą „Metaphors we live by“ (1980), teigia, kad metaforas reikia laikyti kalbos, kuri perteikia metaforinę mąstymo strategiją, ypatybe. Mokslininko nuomone, kiekvieno poeto tekstuose galima skirti bent du reikšmių klodus: konvencionalizuoto kalbos pasaulėvaizdžio reikšmės ir asmenybės kalbos pasaulio reikšmės. Pirmojo klodo pagrindą sudaro tos visuomenės žinių apie pasaulį visuma, o antrojo – individuali konceptualioji erdvė. Akivaizdu, kad kalbos (konvencionaliosios) metaforos yra pirminės nominacijos rezultatas, o poetinės (ornamentinės) – antrinės, papildomos (Gudavičius 2009, 128).

Apskritai metaforos požymiais laikomas jos individualumas, naujumas ir nelauktumas (Gudavičius 2009, 127).

6. Debesų metaforizavimas

Išanalizavus 164 poezijos fragmentų metaforų remas paaiškėja, kad debesys metaforiškai tapatinami su gyvomis būtybėmis, augalais, vandeniu, žeme, ugnimi ir dirbiniais.

6.1. Debesų ir ‘gyvos būtybės’ paralelė

Gyva būtybė gali būti žmogus (ar žmogaus pavidalo mitologinis veikėjas) ir nežmogus – šiai grupei priklausytų visi gyvūnai. Iš viso rastos 53 poetinės metaforos, kurių remos rodo, kad debesys suvokiami kaip gyva būtybė.

Pirmiausia debesys lyginami su objektais, kurie priklauso ‘žmogiškosios būtybės’ semantiniam laukui – rasta 12 pavyzdžių. 5 pavyzdžiuose debesys suvokiami kaip žmonės, pvz.: *Debesys – vakaro raiteliai*. M. Mart.; *Padangėj pilkas raitelių pulkas joja*.

S. Santv.; *į šiaurę debesys iš lėto vedas lietu.* A. A. Jon. Veiksmažodis *vesti* apibrėžiamas kaip 'padėti eiti prilaikant' (LKŽe). Šis veiksmas skirtinas tik žmogui, o ne apskritai gyvai būtybei.

Kituose 7 pavyzdžiuose debesys tapatinami su žmogaus kūno dalimis. 4 kartus debesys vadinami *galva*, o po 1 kartą jie įvardijama hiponimais *vokai*, *raukšlės*, *garbanėlės*. Tai rodo tokie pavyzdžiai: *Tavęs ieškodamas, vanduo praardo krantą, / Ir dairosi pražilusi debesio galva.* A. Bern.; *o debesio galva / kūrenas tarsi nieko nepamiršus.* V. Brad.; *mėnulio protinga akis / debesų prisimerkę vokai.* A. Jon.; *Išsigiedrijo tarsi nuo gero žodžio. / Dangaus veide / išsilygino raukšlės.* M. Mart.; *Pakėliau akis / į žydras lubas – / giedras drobių mėlynas dažas, / debesėlių garbanėlės – / atrodo kabas / begalinio formato peizažas.* E. Miež. Debesys tapatinami ne su bet kuria žmogaus kūno dalimi, o tik su viršutine ir viena svarbesnių – galva, galvos dalimis.

Debesys lietuvių poezijoje lyginami arba su visu žmogumi, arba su labai svarbia žmogaus kūno dalimi – galva. Abiejų objektų lyginimo pagrindas – judėjimas, formos panašumas.

Kur kas dažniau debesys metaforiškai tapatinami su įvairiomis nežmogiškosiomis būtybėmis. Iš viso rastas 41 pavyzdys.

Debesys tapatinami su paukščiu ar paukščio kūno dalimi 8 rastuose poezijos fragmentuose. 1 pavyzdyje debesis vadinamas *mažyliu*, pvz.: *Kaip krūtį nučiulpia kalną / Debesis beplunksnis mažylis.* V. Kirk. Būdvardis *beplunksnis* rodo, kad tas *mažylis* yra paukščio jauniklis.

Kituose 7 pavyzdžiuose debesys tapatinami su paukščio kūno dalimi: pavartotos remos: *sparnas*, *-ai* (2), *pūkas*, *-ai* (3), *plunksnos* (1), *plūksna*³ (1), pvz.: *Lyg perekšlė šildai ir glaudimus / Debesų papurusiu sparnu.* A. Bern.; *Padangėj debesų lengvutį / pūką neša vėjas, / O ežeruos liepsnoja saulės spinduliai.* K. Kors.; *Žalia žolė ir debesų pūkai.* A. Mack.; *Didės plunksnos danguj.* H. Čigr.; *debesio baltą plūksną padrožusi / psichė, graikiškai čiauškanti siela / pasirašė šio amžiaus nuosprendį.* V. Braz. Dažniausiai metaforose debesys įvardijami paukščio kūno dalimis, o ne visą objektą – paukštį reiškiančiais daiktavardžiais. Lyginamoji ypatybė – tariamas abiejų objektų švelnumas.

Dažnai debesys suvokiamai kaip įvairūs žinduoliai – rasta 15 pavyzdžių. 7 pavyzdžiuose debesys lyginami su avimis, aviniais, avytėmis, aviniukais ir ėriukais, taip pat ožiu, pvz.: *Ir debesis, tas baltavilnes avytes, / Aš varinėsiu – lyg piemuo – po žydrą plotą.* A. Balt.; *Ir debesis – tuos kerпамus / Dangaus ganyklų avinus?* A. Žuk.; *o liks balti / ėriukai – / debesėliai nekalti, / pralėks jie / padange atšiauria.* J. Vaič.; *Jau medžiai, į*

³ Rytų Lietuvos tarmėse (ir autorių, besiremiančių gimtąja tarme, kūryboje) vartojama fonetinė forma be įterptinio *n* (žr. Zinkevičius 1966, 198).

šiaurę / Ant kalno palinkę, ošia ir ošia. / Debesį neša – mekenantį ožį – / Vėjas pro kaimą, kur žmonės ir saulė. R. Graž. Debesies ir avies / avino paralelė – viena iš universaliausių indoeuropiečių kalbose (Laumane 2004, 153–154).

8 metaforose debesys lyginami su žirgu (2), arkliais, karvėmis, jaučiukais (2), kate, meškinu, pvz.: *Auga juodas debesis, / Sklendžia virš miško – / Sparnuotas laukinis žirgas.* B. Rib.; *Tu matai ten pašėlusius, juodus arklius – / jų plasnojantys karčiai uždegę pusę dangaus.* H. Nag.; *Tik debesys čia jaučias neblogai, / Tos neužtrūkstančios padangių karvės.* A. Žuk. *Dangaus pakluonėmis vaikštinėja / Debesų jaučiukai.* O. Bal.; *vis tiek eime <...> / Su sėdinčia palangėje / Vakaro saulute, / Su debesiu kate / Žvaigždes bepelinėjančiu.* K. Brad.; *vėjas barė debesėlių – / Baltą meškiną pakėlė. / Debesėli, debesy, / Ar tu meškinas esi?* J. Deg. Palyginimų, kuriuose debesys būtų lyginami su arkliu, ožiu ir karve, neaptikta

Rasti 5 poezijos fragmentai, kuriuose debesys suvokiami kaip grupė: pavartoti daiktavardžiai *banda* (4) ir *karavanai*, pvz.: *Per visą naktį vėjas bandą ginė laukinių debesų.* R. Ket.; *Ir leisk ant vėjo / debesų pieningą bandą / Tegano padangėje.* K. Bink.; *saulėgražos atspindžiai / debesų karavanai / keliaujantys bespalve / šio miesto dykyne.* I. Bit. *Banda* apibrėžiama kaip ‘būrys galvijų, kaimenė’ (LKŽe), *karavanas* – ‘nešulinių gyvulių (kupranugarių, mulų, asilų, kartais arklių) vilkstinė’ (LKŽe).

5 poezijos fragmentuose debesys tapatinami su atskiromis gyvūnų kūno dalimis. Pavartotos remos *karčiai, vilnos* (3), *ketera*. *Karčiai* apibrėžiami kaip ‘ilgi plaukai ant kai kurių gyvulių sprando’ (LKŽe), papr. vartojama, kai kalbama apie arklius arba žirgus. *Vilos* yra ‘gyvulio (avies, ožkos, triušio ir pan.) kailio plaukai, gaurai’ (LKŽe), o *ketera* – ‘gyvulio nugarkaulis ties sprandu, gūbrys, gogas’ (LKŽe), pvz.: *Galva didelė ir pailga – kaip mėnulio / Delčia – apšivėlusi debesio karčiais.* E. Miež.; *Saulė baltas dangaus debesėlių vilnas.* E. Miež.; *Atgimti. Pragysti po pilkojo debesio vilna.* M. M. Kudar.; *bedvasiui metalui / įkvėpiau galią / nešančių mus <...> / nuo vienos / debesų keteros / ant kitos, –* A. Churg. Visi eilėraščių fragmentuose minėtais žodžiais įvardyti objektai paprastai yra būdingi naminiams gyvuliams. Nėra abejonės, debesys su gyvūnais lyginami pagal išorinį panašumą – debesys atrodo lyg plaukuoti ir pan. gyviai.

1 pavyzdyje debesys tapatinami su moteriškosios lyties žinduolių liaukų gaminamu skysčiu – pienu: *Ant debesų balčiausio pieno <...> Pastatė vėjas mėnesienoj / Negyvą pilį. Ir tylu.* H. Rad.

Rastos 4 metaforos, kuriose debesys tapatinami su žuvimi arba žuvies kūno dangos dalimi – žvynais, pvz.: *Kokios debesų žuvys / Savo žvynų sidabru / Puošia mano vainiką?* J. Tysl.; *Molio pypkę skliautas rūko, / Debesų auksinės žuvys / Plaukia –* L. Gut.

1 pavyzdyje debesys siejami su medūza: *debesų medūzos velka lietų*. R. Jon. *Medūza* apibrėžiama kaip ‘didelis skaidrus drebutinis plaukiojantis varpo arba skėčio pavidalo duobagyvis labai judriais ir labai ilgiais čiuptuvais’ (DLKŽe).

2 pavyzdžiuose susitelkiama ties debesų grupe – debesynu. Poezijos ištraukose debesynai tapatinami su gyvūnu – jaučiu ir gyvūno kūno dalimi – ketera. Tai rodo tokie pavyzdžiai: *kol sidabriniai debesynų jaučiai / dangaus ganyklose vedžiojasi bandas, / jis [šuo] šiepia snukį, rodo iltis, inkščia*. V. Šobl.; *Ir mėnuo slapstosi nubalęs / Už debesynų keteros*. S. Nėr.

Debesys metaforose yra įvardijami kaip pačios įvairiausios GYVOS BŪTYBĖS – dažniausiai naminiai GYVULIAI, o ne laukiniai žvėrys. Atvejai, kai debesys vadinami šiltųjų ar šaltųjų, t. y. ne vidutinių platumų, gyvūnų pavadinimais (pvz., medūza), – labai reti.

6.2. Debesų ir ‘augalo’ paralelė

Poezijos ištraukose 10 kartų debesys tapatinami su įvairiais augalais. 6 metaforose pavartoti daiktavardžiai, žymintys konkrečius augalus, jų dalis arba augalų grupes, augavietes: *dobilai, dobilynas* (2), *giria* ‘didelis miškas’ (LKŽe), *puokštė* ‘gėlių, žalumynų sauja’ (LKŽe), *žiedai* (2), pvz.: *Staiga į saulėtąs žydres, / Į saulės susmaigyto debesėlių dobilynus / Paknopstomis išbėga pasilaigyti <...> / Žaibijų perkūnijų žybsniai*. A. Žuk.; *garų kamuoliai ir gėreliai / vilnoniai grakščių debesų / žydriojoj baltojoj gir elėj / svajoju, o gal tebesu / tas vaikas, kietai įsikibęs / į baltas dangaus vilneles / į savo nekaltą gyvybę*. V. Braz.; *Vakaras padeda puokštę rausvų debesų / Už horizonto*. J. Lin.; *Vien debesų žiedai / Sidabraplunksniai / po nesava / šviesa mėnulio*. A. Kal.

1 pavyzdyje metaforos rema eina žodis *nektaras*. Jis pavadina ‘saldžias augalų žiedų sultis’ (LKŽe): *iščiulpia mėlyną nektarą iš debesų / gotikos bažnyčių smigus geluonis*. V. Kirk.

1 pavyzdyje minimas *pelėsis* ‘drėgnose vietose ant pūvančių organinių medžiagų atsirandantis parazitinis grybelis, plėkas’ (LKŽe): *Žvelgiu langan – ten debesų pelėsis / dangus aptrauktas*. R. Ket. Pelėsi, grybų atstovą, prasmingiausia skirti augalų grupei: tai gyvas, augantis organizmas.

Dar 2 šios grupės pavyzdžiuose metaforiškai įvardijama debesų grupė – debesynas. Debesynas tapatinamas su lapų visuma – lapija ir daržu – ‘žemės sklypu prie sodybos daržovėms’ (LKŽe): *pati gražiausia brolija išauga ten, kur <..> kur debesynų lapija paliečia veidą vienuolyno seno*. A. Balb.; *O prieblandoje boluojančios / snieguolės, pakalnutės, hiacintai, / žiedai iš ūkanų, / iš sniego ir šarmos, / iš debesynų daržo*. J. Vaič.

Debesys poezijoje metaforiškai suvokiami ir kaip konkretūs AUGALAI, ir kaip jų dalys. Ypač dažna (matyt, dėl formos panašumo – purumo, taip pat spalvos) debesų ir dobilų paralelė.

6.3. Debesų ir ‘vandens’ paralelė

Trečiosios grupės metaforų remos priklauso ‘vandens’ semantinio lauko žodžiams. 15 kartų pavartoti daiktavardžiai tiesiogiai įvardija 3 vandens būsenų (kietosios, skystosios ir dujinės) objektus.

6 pavyzdžiuose debesys įvardijami daiktavardžiais, nurodančiais kietąją vandens būseną: *pusnis, pusnys, lytys* ‘didelis atitrūkęs ledo luitas, gabalas, ledinė’ (LKŽe), *ižas* (2) ‘šalančios upės plaukiantys ledai’ ir *sniegas*. Pvz.: *Bet, grįždama / Atgal į pilkas debesų pusnis,* / *Žaibuos ir griaus pavasario ugnis.* G. Pat.; *Padangių nemune pietys / Ritena debesų lytis.* S. Nėr.; *Debesėlių tankus ižas.* J. Aist.; *Sniego debesį lyg tamsų žvėrį vedas / Alkana tarsi žvėris žiema.* J. Kunč.

Debesį, kaip skystosios vandens būsenos objektą, pristato 8 metaforiniai daiktavardžiai *ežeras, upės, bangos* (2), *vilnis, -ys* (2), *lietus, tvanas*. Tai vandens semantinio lauko žodžiai, pvz.: *Taip lėtai ateina per dangų / Debesis. Lyg medžiai ant rankų / Neštų ežero – dar bevardžio – / Sėklą...* O. Bal.; *Tik nakčia, kai pilnas mėnuo / Plaukia upėm debesų,* A. Jon.; *Per debesų bangas mėnulio rudas diskas / Iš lėto atplaukia, ir ima keistis viskas.* H. Rad.; *Tuoj debesų vilnis ruduo ridens.* G. Žib.; *Saulė vėją varinėja – / Čia papūsti, / ten pasiausti, <...> / lietaus debesį išpilti.* K. Kors.; *Skrenda gulbė, modama baltais sparnais, / Ir panyra kaklas debesų tvane.* P. Tar.

Dujinę vandens būseną įvardija vienintelis pavyzdys: *Slegia laisvą mintį rūkas debesų.* A. Jon.

Debesys dažniausiai įsivaizduojami skystos vandens būsenos, o su kietu ar dujiniu vandens dariniu tapatinami rečiau.

6.4. Debesų ir ‘žemės’ paralelė

Metaforų remos yra ir ‘žemės’ semantinio lauko daiktavardžiai – rasti 9 tokie pavyzdžiai. 8 pavyzdžiuose vartojami daiktavardžiai *kelias, keliai, alėja, pakrantė, sala, ola, vagos* ir *kalnas* žymi tam tikrą žemės vietą, darinį žemėje: *kelias* apibrėžiamas kaip ‘žemės ruožas, kuriuo einama, važiuojama’ (LKŽe), *alėja* – ‘plati medžiais apsodinta gatvė; takas parke arba sode’ (LKŽe). Žodžiai *pakrantė* ir *sala* žymi sausumos vietą šalia vandens telkinio, o *ola* apibrėžiama kaip ‘žvėrelių ar paukščių urvas, landa’ (LKŽe). Iliustraciniai

pavyzdžiai tokie: *Nulingavo gervių karavanas – / Debesų keliais*. V. Mač.; *o jie tolėja, / vis tolėja / į rausvą / debesų lengvų alėją / pasikelia*. A. Churg.; *Čia kiekviena sodyba / Keturlapių dobilų beribėj / Blizgučiu ir artuma / debesų pakrantėje / Priklupo*. L. Lėt.; *lengvas / debesų gaisruotų salos / neatskrenda / ryte nei vakare*. A. Churg.; *Iš debesų olos mėnulis kaišioja snukutį*. A. Žuk.; *Driekiasi dangumi / Debesų vagos, / Žaibo arklu išartos*. P. R. Liub.; *Užgula ir slegia miegantį miestą / Kamuolinių debesų kalnas. Sudunda / Jo parajos*. E. Miež. Matyti, kad pavyzdžiais aktualizuojamas debesų dydis, tūris (*kalnas, ola*) ir forma danguje: ilgis ir kontūras (*kelias, vagos, alėja, pakrantė, sala*).

Dar 1 metaforoje vartojama rema, tiesiogiai žyminti žemėje susidarančią medžiagą: *Žali suolai, / Žali stalčiai, / Žydroji lenta, / Debesėlio kreida, / Aukštosios klasės...* L. Mat. Žinoma, kad kreida susidaro iš įvairių mikroskopinių organizmų liekanų – kriauklių kiautų ir kaulų, paprastai būna balta.

Galima teigti, kad debesys metaforose dažniausiai įsivaizduojami arba kaip konkretūs žemės plotai, arba kaip tam tikri žemėje susiformavę dariniai.

6.5. Debesų ir ‘ugnies’ paralelė

Vienintelėje poezijos ištraukoje debesys tapatinami su *sietymais* – ryškiau išsiskiriančių žvaigždžių spiečiais (LKŽe). Žvaigždės išsidėsčiusios danguje – žemę supančioje oro erdvėje (LKŽe): *Lai sietynai balti debesų / Ir miškai, įsisupę į vėją, / Man primins ir įprasmins Tave*. D. Mil.-Bur. Metaforiškai pabrėžiamas debesų buvimas danguje ir tam tikra forma.

6.6. Debesų ir ‘dirbinio’ paralelė

Didžiausią grupę sudaro metaforų remos, kuriomis asociatyviai siejami debesys ir įvairūs žmogaus ar kitos gyvos būtybės (pvz., bičių) gaminami dirbiniai. Iš viso rasti 76 tokie pavyzdžiai.

Audinius, patalus, apklotus, apdangalus tiesiogiai reiškiantys, o poezijoje debesimis įvardijantys žodžiai vartojami 15 eilėraščių fragmentų. Pavartoti šie žodžiai: *drobė* (3 pavyzdžiai), *drobulė, marška* (2) ‘3. iš storų siūlų austas apklotas, uždangalas, antklodė’ (LKŽe), *bintas*⁴, *duknos*⁵ (2) ‘patalai’ (LKŽe), *patalai* (3), *vėliava* ‘tam tikros formos ir spalvos audeklo gabalas, pritvirtintas prie koto ar virvės’ (LKŽe), *veltinis*; čia tinka ir *plakatas*, tam tikras sienos „apdangalas“, pvz.: *Žydrām skliaute tarsi žydroj paletėj / Džiovina saulė debesėlių drobę*. V. Moz.; *Debesų drobulėj / mėnulio pjautuvas / Išpjaus langelį*. P. R. Liub.; *Mūsų seniūnui baisiai patinka / Alus šviesusis ir kietas sūris, / Saulė pro debesio*

⁴ *Bintas* – bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas žodis, jo reikšmė ‘tvarstis’.

⁵ *Duknos* – bendrinėje lietuvių kalboje nevertotinas žodis, jo reikšmė ‘patalai’.

maršką, / Kai snyguriuoja. H. A. Čigr.; Šimtas pirmas tas rytas, šimtas antras tas debesio bintas. J. Strielk.; Kai lūš diena it smilga vėjy / Ar dvilktersi tada manėsp – / Po duknom debesio kalėjusią / Erdvių pagairėn išsivist? M. M. Kudar.; Paklojai patalą švelniausių debesų. O. Bal.; iš juodų debesų patalų / kyla mėnuo ir eina krantu. A. A. Jon.; Debesų drobulėj. Mėnulio pjautuvas / Išpjaus langelį. P. R. Liub.; Kažkas prakirto debesų veltinį. T. Rost.; Raudoni debesų plakatai / Ir suodžių dūmai virš perono žiburių... J. Vaič. Taigi išdrikusių danguje debesų panašumas į patalus ar apklotus ypač dažnai pastebimas ir aktualizuojamas.

Neretai metaforų remomis eina drabužius įvardijantys žodžiai – iš viso rastas 21 pavyzdys. Gausiausiai vartojami daiktavardžiai, žymintys galvos apdangalus arba galvos apdangalo dalį: *skepeta* (1 pavyzdys), *skara* (5), *kepurė* (5), *vualis* ‘permatomas plonas tiulio tinklelis, tvirtinamas prie moteriškos skrybėlaitės, šydas’ (LKŽe), *karūna*, pvz.: *Ir skepeta debesio balsvo / Ausis ir akis užsirišo. A. Žuk.; Dundėdamas ant mėlynų šiltų kraštų, / ant įliepsnojusių vidurvasario kaitroj akiračių, / praplėšdamas pritvinkusias ir sunkias debesų skaras, / ateidavo griaustinis. J. Mek.; Tai ne aureolė žiba – / Debesų skara. R. Jon.; Naktis / uždėjo debesų kepurę / ant tavo upės, eglų ir žolynų, / ant rankų gilumoj... B. Baltr.; Aukštai – debesų kepurė, / Atminty – šitos žemės vardas / varganas. B. Baltr. 1 kartą pavartotas žodis, pavadinantys viršutinį rūbą: *Debesų palaidinė suplyšus, / Žaibas kažko išsigandęs. / Lietaus virvelė be ryšio / Tabaluoja prieš mano langą. V. Graib.; Pilkiausių debesų karūna virš mūsų galvų. R. Gaid. Galima pridurti, kad debesies kaip drabužio suvokimas visai nebūdingas lietuvių tautosakai (Ясюнайте, Коницкая 2009, 519).**

8 kartus vartojami daiktavardžiai, tiesiogiai pavadinantys atskirų audeklų ar iš jų pasiūtų drabužių dalis. Tai įvardijama daiktavardžiais *skiautė, skiautės, skutai, lopas, skvernas, skvernai, skreitas* ‘prijuostės, sijono ar marškinių priešakinė dalis, suimta kam įdėti, sterblė’ (LKŽe), *apykaklė*, pvz.: *Viršūnėje vėjokšnis plakasi šiemetės / Ir plaikstosi pernykščių debesėlių skiautės. A. Žuk.; Kartais pakeli veidą į dangų: / vėjo genami, lekia skliautais / debesų skutai. H. Nag.; Slenka debesio lopas / Iš vandens vis artyn. M. Karč.; Ir varnos, / Pakilę viršum kapinių, / Slepias už debesio skverno / Kaip daugtaškiai už sakinių. J. Kunč.; Iš debesio / Skreito / Sugrišim / Negreitai. A. Balt.; Gruzdančia velėna / Rieda saulės žemuogė, / Tik mieguistas dangus / Prasega pūkuotą / Debesiukų apykaklę / Ir savo balzganą veidą / Panardina / Daubos dulkėse. B. Aug. Galima teigti, kad metaforų remomis einantys galvos apdangalų pavadinimai poetų pasirinkti neatsitiktinai: dangų debesis apdengia tarsi kepurė ar skara žmogaus galvą. Lyginimo pagrindas – siejamų objektų mažumas (debesis mažas kaip lopas, skiautė, skutas) arba gebėjimas nebūti sustingusiam*

(debesis lyg skvernas, plazdantis skreitas, kurią galima suėmus pakelti, apykaklė, kurią galima pastatyti).

17 pavyzdžių debesys suvokiami kaip judančios į priekį transporto priemonės. Minimi daiktavardžiai *laivas*, *-ai* (7 pavyzdžiai), *valtys*, *barkasai*, *gondola*, *luotas* ir *vežimas*. *Barkasas* apibrėžiamas kaip ‘didžiausia irklinė valtis laive susisiekti su uostu ar kitu laivu’ (LKŽe), o *gondola* – ‘vienairklė Venecijos valtis’ (LKŽe), pvz.: *Iš negandingų vakarų, / Audrų, perkūnijų prikrauti, / Lingavo debesų laivai*. J. Blek.; *Čirena vyturių vainikas / Šilkinųjų debesų laive*. A. Mat.; *Tų debesų auksinės valtys <...> užburs*. R. Ket.; *Padange skrieja / Debesų barkasai, / Juos vėtra gena, / Sustumia, išsklaido*. A. Jon.; *yra šventųjų netgi, / jie po tvano, / trim debesų gondolom / iš toli / pas mus atplaukę, / čia apsigyveno / ir tyliai plavinėja / lyg žili rūkai*. A. Churg.; *Suvargusios rankos vaivorykštę kelia, / Kopia nuo debesio luoto saulelė*, L. Mat.; *Kai vežėsi mane debesų vežime / Ten, kur vynmedį vynuogės lenkia*. M. M. Kudar.

Rastos 5 metaforos, kurių remos tiesiogiai žymi išvardytų transporto priemonių dalį arba daiktą, leidžiantį judėti pirmyn. Pavartoti daiktavardžiai *burė*, *burės* (2), *lieptas* ‘lenta ar rąstas, perdėtas skersai griovį ar upelį pereiti’ (LKŽe) ir *sieliai*, pvz.: *Pasiklydęs vėjas lūžta, / Išskleidęs debesų bures, padangėmis vairuoja*. A. Žuk.; *Ar mūsų dienos baltos ten, ant debesų spalvotų lieptų?* O. Bal.; *lyg metai / tolsta lėtai padangėj / debesų sieliai*. R. Jon.; Iš pavyzdžių matyti, kad dažniau metaforizuojamos vandenu, o ne sausuma judančios transporto priemonės.

Kitą teminio lauko daiktavardžių grupę sudaro pastatų pavadinimai – rasti 5 poezijos fragmentai. Vartojami šie daiktavardžiai: *rūmai* ‘dideli, puošnūs namai’ (LKŽe), *pilis*, *pilys* (2) ‘gynybos vieta senovėje (ppr. ant kalno), aptverta, apmūryta, apvesta grioviu, su gynybos bokštu’ (LKŽe) ir *bažnyčia* ‘maldos namai’ (LKŽe), pvz.: *Nakties didžiulis varpas supsis / virš jos, o jį šviesa pakeis / dienos – dvi krikščionės pusės / su rūmais debesų puikiais*. R. Ket.; *Akis pakelsiu / ir žiūrėsiu, / kaip / atplaukia oru / debesinės pilys, / kaip nusidažo / bazlganai, pilkai*. A. Churg.; *Užsimerksi ir prabusi – / Debesų pily nubusi*. J. Deg.; *Tik ten, tiktai kalnuos šviesi bažnyčia / Baltučių debesėlių ir sniegų*. A. Jon. Visuose pavyzdžiuose debesys lyginami su dideliais, sunkiai pasiekiamais, prabangiais, o ne mažais, „žemiškais“ pastatais.

4 metaforose debesys tapatinami su įvairiais buities daiktais. Objektai įvardijami žodžiais, žyminčiais baldus: *krėslas*, *lopšys*, namų apyvokos daiktus: *statinėle*, *qotis*, pvz.: *Ju žvilgsniai orūs, jie turi / jau grįžti į debesis, / panirti į debesų krėslus*. G. Žiem.; *Žaibas, iššokęs iš debesio lopšio / Per begalybes dundėdamas skrenda, / Griaudėja, bilda*. A. Žuk.; *Atsiritino vėjas debesiuką – / dangaus statinėle talpią – / ir skalbia skalbia / žemę ir*

upelius. G. Jok.; *Raudoną moterį, jurginą, rudenį / Lietūs pamerks į debesies q sotį*. D. Bielsk. Debesis lietuviai poetai įsivaizduoja ir kaip įvairius daiktus, kurių pagrindinė dalis yra ovalo ar apvalios formos.

2 metaforų remose debesys tapatinami su dirbiniais iš augalų. Tai įvardijama daiktavardžiais *grįžtės* ‘nušukuotų linų ar kanapių susukta kelių saujų pynė’ (LKŽe) ir *kupetos* ‘didelė šieno, šiaudų ar kt. krūva’ (LKŽe), pvz.: *Ir grįžtės debesų, žaibų gijos apkibę!*. A. Žuk.; *Debesų baltos kupetos stovi žalioj pakelėj*. R. Girk.

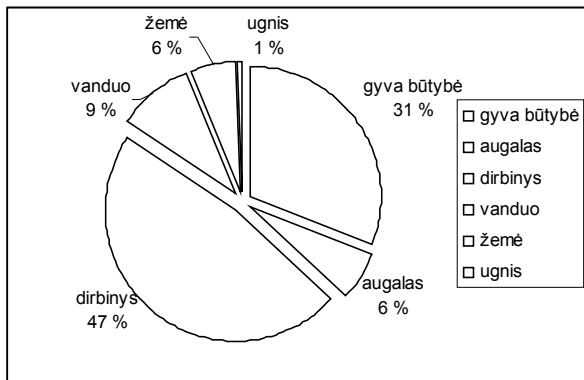
5 pavyzdžiuose išryškunami ne žmogaus, bet vabzdžio ar paukščio sukurti dirbiniai, žemėje susiformavę dariniai: *gurvuočiai, lizdas, korys, šilkas* (2). Daiktavardis gurvuolis suvokiamas kaip žemės grumstas. *Šilkas* – ‘natūralus šilkaverpių kokonų gijų arba dirbtinis pluoštas; verpalai, siūlai iš tokio natūralaus arba dirbtinio pluošto’ (LKŽe). Šilką kuria šilkaverpis ‘drugys, kurio vikšras, virsdamas lėliuke, suka kokoną iš savo gaminamų šilko siūlų’ (LKŽe). Rasti tokie poezijos fragmentai: *užslinkę / debesų gurvuočiai / tavo eiklų / kvaitulį numes / jūron atsivėrusion*. A. Churg.; *Sugrimzdo į girias žaibų lizdai*. J. Jakš.; *Paskutiniai vasaros debesys – / Po šalnų sutrupėję koriai*. L. Gut.; *Balti klevai. Balti beržai / ir debesėlių baltas šilkas*. P. Drev. Poezijoje pastebima ne tik gyvų būtybių sukurtų, bet ir pačių susiformavusių objektų.

Atskirą grupę sudaro metaforų remos, kuriose įvardijami valgių pavadinimai – rasti 2 teiginį iliustruojantys pavyzdžiai. Minimi žodžiai *košė* ir *sviestas*, pvz.: *Ta pati pusmarškonė debesų košė atnešusi lietų*. R. Jon.; *kaštonai negaudys lietaus jiems iš debesio sviesto / jis duš į asfaltą*. K. Nav. Sviestas yra gaminys iš pieno.

Rasti 2 abstrakčios reikšmės žodžiai, tiesiogiai pavadinantys kurį nors meno, kultūros, filosofijos dalyką. 1 pavyzdyje debesys tapatinami su *baroku* – tai ‘17–18 a. Europos meno stilius, pasižymintis puošnumu, prabangiškumu ir dekoratyvinių smulkmenų gausumu’ (LKŽe): *Tai ką gi prisimint patartum? <...> / Gal mano miesto gundantį baroką, / ar stingdantį baroką debesų?* A. Marč. Kitame pavyzdyje debesys yra gretinami su švinine tiesa: *Kieno žingsniu po dangų drąsiai vaikšto / juoda, švininė debesų tiesa?* J. Jakšt.

3 pavyzdžiuose kalbama apie objektų grupę – debesyną. Debesynas tapatinamas su užklotu, taip pat laivo dalimi – *burėmis*, vandeniui judančia transporto priemone – *luotu*: *Pro debesyno patalą / Saulė be reikalo nekeliu*. L. Mat.; *O, tėvo, motinos šešėliai, naktį niūrią / pabūkit su manim, / antai, toli po debesynų burėm / dangaus širdim*. B. Balt.; *skraidina sidabrinį debesynų luotą*. A. Mas.

Galima teigti, kad dažniausiai debesys asocijuojasi su audeklais, drabužiais, rečiau – su įvairiomis transporto priemonėmis, abstrakčiais dalykais, reiškiniiais (žr. 7 pav.).

7 pav. Debesų įvardijimas ‘gyvos būtybės’, ‘augalo’, ‘vandens’, ‘žemės’, ‘ugnies’, ‘dirbinio’ semantinio lauko žodžiais (%)

7. Debesų ypatybės

Išsamesnis debesų vaizdinys atsiskleidžia išanalizavus būdvardžius, derinamus su tiesioginės ir perkeltinės reikšmės žodžiais. Iš viso rasta ir analizuojama 219 būdvardžių, žyminčių įvairias ypatybes. Jie, taip pat ir dalyviai, eina sakinyje pažyminiais.

Klasifikuojant būdvardžius į semantines grupes remtasi B. Jasiūnaitės straipsnyje „Daugailiškių tradiciniai palyginimai“ (1996, 67) pateiktu skirstymu.

Analizuojant surinktus pavyzdžius išryškėjo du svarbūs suvokimo dalykai. Debesų ypatybes žmogus paprastai suvokia ir vertina rega ir tariamu lytėjimu. Antruoju atveju žmogus gali liesti daiktą, su kuriuo tapatina debesį, ir objektyvias apčiuopiamas daikto ypatybes perkelia debesiui. Kadangi rasta daug žodžių debesų spalvoms apibūdinti, iš objektyviai (rega) nustatomų ypatybių išskiriamas spalvų pavadinimų poskyris.

7.1. Objektyviai (rega) nustatomos erdvinės debesų ypatybės

Sukaupti pavyzdžiai leidžia teigti, kad viena svarbiausių debesų ypatybių yra tam tikros formos, pavidalo turėjimas. 6 pavyzdžiuose debesys matomi kaip *dideli*, o 1 pavyzdyje – *maži*: *Tada viesulas atrideno / Po kojom / Baltą didžiulį debesį*. S. Lyg.-Buc.; *Plaukia žuvis dangumi, / Didelė, lopiniuota / Lietaus žuvis*. V. Jas.; *Man regis, / kad ir tie / maži balti debesėliai / pilkšvame rugsėjo danguje / taip pat skuba į mokyklą. / Tik vienas / toks susivėlęs, / toks murzinas, / toks užsispyręs, / kabo danguje / ir nėra iš vietos*. A. Balt. Taigi dažniausiai pastebimi dideli, erdvėje išdrikę debesys.

Debesys gali turėti rutulio formą: būti apvalūs ar ovalūs, gali būti beformiai – pasklidę per visą erdvę. Iš viso rasti 5 teiginį iliustruojantys pavyzdžiai. Juose minimi būdvardžiai *kamuolinis* ‘2. koks apskritas daiktas, rutulys’ (LKŽe), *sklidus* ‘kuris sklinda, skleidžiasi’ (LKŽe) ir dalyvis *išdrikęs*⁶, *išdrikti* ‘išsidrikti, išsidraikyti, susipainioti, susivelti’ (LKŽe), *sutrupėję, sutrupėti* ‘suirti į smulkias dalis, sugurėti, subyrėti’ (LKŽe), pvz.: *Užgula ir slegia miegantį miestą / Kamuolinių debesų kalnas. Sudunda / Jo parajos*. E. Miež.; *Dangumi nuskrieja debesėliai sklidūs / kaip žirgai, juos perliejus dangaus vežėjui*. J. Jakšt.; *Retos medžių šukos / bandė sušukuoti / debesis virš miesto / palaidai išdrikusius*. A. A. Jon. Galima sakyti, kad debesų didumas kuria ir ovalumo įspūdį.

Debesys gali būti *purūs, papurę, gauruoti, putoti, skylėti*, vadinasi, būti su oro tarpais, kurie leidžia matyti juos didesnius nei yra iš tikrųjų. Šios grupės būdvardžių rasta 10:

⁶ Būdvardžių skyriuje aptariamieji dalyviai labiau žymi ne veiksmo ypatybę, o esamą, dėl veiksmo įgytą, atsiradusią būseną.

gauruotas ‘gaurais apžėlęs’ (LKŽe), *skarotas* ‘2. apžėlęs, gauruotas’ (LKŽe), *purus* ‘birus, minkštas, nesulipęs’ (LKŽe), *putotas* ‘su putomis, putojantis’ (LKŽe), *papurgalvis* ‘kas su papurusia ar pasišiaušusia galva’ (LKŽe) ir *skylėtas* ‘su skylėmis, kiauras’ (LKŽe). Pvz.: *Ir debesys plaukė / Gauruoti, purūs – / Klajokliškos lemtys, / Benamių kepurės*. M. M. Kud.; *eina šonu / debesis gauruotas*. A. Churg.; *nelyginant / pulkai baltų drugių / nuo debesio skaroto / snaigės lekia*. A. Churg.; *Upėj plaukia debesys putotais gabalais*. H. Rad.; *Sustojo debesys skylėti*. J. Strielk. Dideli, apvalaini debesys lietuvių poetų apibūdinami dar kaip ir purūs, gauruoti – jiems suteikiama konsistencijos požymių.

Poezijos pavyzdžiuose debesys turi priskirtų galimų ištiesti, išskeisti, plaikstyti kūno dalių. Šis požymis paprastai būdingas kūno dangai – taigi ir debesys gali būti suvokiami esantys su plaukais, pūkais; kartais kūno išaugos (ataugos) gali būti ir nesusiformavusios. Iš viso rasti 6 pavyzdžiai, plg.: *O debesys lėkė lyg žvėrys plaukuoti, / Kai girios liepsnoja ar upės paplūsta*. J. Strielk.; *kas vienišesnis, griūvant debesų / kudlotai⁷ bangai į geltonus slėnius?* R. Ket.; *Kaip krūtį nučiulpia kalną / Debesis beplunksnis mažylis*. V. Kirk.; *Dangus – bekūniai / debesys kaip vėlės*. G. Kišl.

Rasti 2 pavyzdžiai, kurie parodo dar vieną erdvinę ypatybę – debesų grupavimąsi, jų daugumą. Debesis plačioje dangaus erdvėje galima stebėti ir juos skaičiuoti, nustatyti vietą, konstatuoti, kad jie išsidėstę tankiai (*tankus* – ‘susidedantis iš arti viena prie kitos esančių (ppr. išaugusių) vienodų dalių’ LKŽe), pvz.: *Ir nutolstantis oras lig lašo išgręš / Paskutinį pasaulyje debesį*. T. Venc.; *Debesėlių tankus išas*. J. Aist. Apčiuopiamas arba suskaičiuojamas stebimo objekto kiekis rodo, kad dažnai jie būna paskiri, nesudarantys vientiso srauto.

Debesys lietuvių poetų įsivaizduojami esantys dideli, apvalios ar ovalios formos, purūs. Dažniausiai kalbama apie debesų skaičių, o ne apie nedalijamą, neapčiuopiamą jų kiekį, gausumą.

7.1.1. Debesų spalvos

Objekto spalvos dažnai apibrėžiamos nurodant visiems gerai žinomą gamtos realiją arba prototipą (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011, 179). Prototipas – ryškiausias kategorijos, kurią išskiria sąmonė, objektas. Pavyzdžiui, prototipiniu baldų kategorijos atstovu galima laikyti stalą arba lovą, gyvulių kategorijos nariu – karvę arba arklį (apie prototipus žr. Gudavičius 2009, 66–69).

⁷*Kudlotas* – bendrinėje lietuvių kalboje nevartotinas žodis, jo reikšmė ‘gauruotas’, ‘plaukuotas’.

Prototipinius spalvų skleidėjus nurodo žodynai. Lietuvis baltą spalvą suvokia kaip sniego tono (plg. DLKŽe reikšmę ‘kuris sniego spalvės, visai šviesus’), geltoną – saulės (‘kuris aukso spalvos’ DLKŽe), rudą – kaip durpių (plg. DLKŽe reikšmę ‘kuris durpių spalvos’). Žvelgiant semantinio junglumo aspektu, reikia pasakyti, kad kartais spalvos žodis vartojamas tik konkrečiai realijai apibūdinti. Pavyzdžiui, šema yra būdingoji tiesioginė naminio gyvulio jaučio ar karvės, bet ne ožkos, avies ar net drabužio, žemės spalva.

Būdvardžiai, metaforiškai įvardijantys spalvas, drauge rodo, su kokia realija objektas gretinamas (plg. 6 skyrių) ir leidžia patikslinti susiformavusį vaizdinį.

Debesų spalvą 146 kartus žymi tiesioginės ir perkeltinės reikšmės žodžių *baltas*, *-asis* (40 pavyzdžių), *balzganas* (4), *išbalęs* (1), *baltutis* (1), *baltavilnė* (3), *balsvas* (1), *snieguota* (2), *miltuotas* (1), *šviesi* (1), *pilkas*, *-asis* (9), *sidabrinis* (9), *žilas* (4), *šėmas* (2), *palšas* (10), *švino* (2), *juodas* (13), *juodavilnis* (1), *auksavilnis* (1), *auksuotas* (6), *auksinė* (3), *palvas* (1), *žalsvas* (1), *mėlynas* (4), *tamsmėlynis* (1), *žydras* (3), *violetinis* (4), *rausvas* (3), *rausvakartis* (1), *raudonas* (6), *oranžinis* (1), *purvina* (1), *murzinas* (1), *gaisruotas* (1), įvairios formos (pvz., vienaskaita ir daugiskaita), taip pat junginiai *perlamutro* spalvos (1), *kaliošo* spalvos (1), *pavasario* spalvos (1). Čia tinka ir būdvardis *spalvotas* (1), rodantis chromatinę debesų toną.

Dažniausiai debesys matomi achromatinių spalvų – baltos, juodos ir pilkos. Balta ir juoda, moksliniu požiūriu, nėra spalvos – tai tiesiog spalvos nebuvimas. Būtent dėl to jos vadinamos achromatinėmis. Kuo tam tikra spalva panašesnė į baltą, pilką ar juodą, kitaip tariant, kuo labiau primena achromatinę spalvą, tuo mažesnis jos sodrumas. Esant kitoms vienodoms sąlygoms spalvos sodrumas didėja grynėjant šviesai. Sodrumas – tai spalvos tono raiškos laipsnis. Kai objektas vienodai atspindi šviesą, jo spalva achromatinė: balta, kai daiktas atspindi 80 % ir daugiau šviesos, pilka – kai atspindėjimo koeficientas apytikriai yra lygus 40 %, juoda – kai atspindima apie 3 % šviesos (žr. Martišius 2008, 112). Todėl *baltas* ir *šviesus* suvokiami kaip sinonimai.

Meteorologai pagal spalvą debesį skirsto į perlamutrinius ir sidabrinus. Sidabriniai debesys ypač gerai matomi vasarą. Nusileidusi saulė apšviečia aukštai esančius debesį, kurių sidabriškai baltas atspindys matomas ant žemės. Sidabrinė spalva – tai blizganti šviesiai pilka, plg. *sidabras* – ‘brangusis, nerūdijantis baltas metalas’ (LKŽe).

Baltą spalvą žymintys žodžiai pavartoti 54 kartus, juodą – 14 kartų, o pilką – 36 kartus, pvz.: *Debesėlių baltų įsikinkius laivus, / Atbanguoja naktis jau padangių keliu.* A. Deg.; *Tada viesulas atridenos / Po kojom / Baltą didžiulį debesį.* S. Lyg.-Buc.; *Man regis, / kad ir tie / maži balti debesėliai / pilkšvame rugsėjo danguje / taip pat skuba į mokyklą.* A. Balt.; *Dangus pametė galvą: / balti debesys / plaukia į siaurę, / juodi – į pietus.* A. Balt.;

Juodas audros debesis / nuplaukia tolumose. A. Mač.; *Bet, grįždama / Atgal į pilkas debesų pusnis, / Žaibuos ir griaus pavasario ugnis.* G. Pat.; *Ir pilkas debesis lyg sužeista žąsis.* R. Jon. Tipinė achromatinė debesų spalva poezijoje – balta. Juodi debesys paprastai kuria grėsmingumo įspūdį (plg. Ясюнайте, Коницкая 2009, 516).

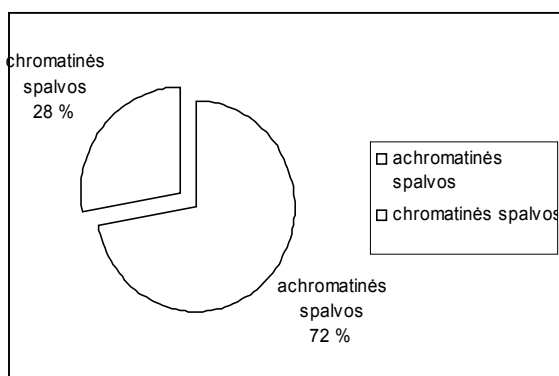
Rasta 40 pavyzdžių, kuriuose debesys būna *auksiniai, palvi, žalsvi, mėlyni, tamsmėlyni, žydri, violetiniai, rausvi, raudoni, oranžiniai, purvini, perlamutriniai, murzini, gaisruoti*, be to, vieną kartą pavartotas spalvų pavadinimų hiperonimas *spalvoti*.

Dažniausiai debesys apibūdinami vartojant būdvardžius *raudoni* ir *mėlyni*. Rasti tokie pavyzdžiai: *Raudoni debesys lyg iškilni draperija / gražiai užklosto tavo siluetą.* P. Balč.; *Vėjas atpučia mėlyną debesį.* E. Miež.

Dėl saulės poveikio debesys vadinami *violetiniais, rausvais* ir *žydrais*. Pavyzdžiui, rausvus debesis, kaip ir rausvą dangų, galima matyti tik saulei leidžiantis arba tekant. Ši, būdama ryškiai raudona, atsispindi. Spalvos suvokimui įtaką daro saulės šviesa, be to, debesys atrodo tamsesni ar šviesesni, žėrintys ar blankūs. Ernstas Benz as apie žėrėjimą, blizgumą ir šviesos įtaką kalba: „Ir jūra blizga šviesoje, ir dangus blizga šviesoje, ir šviesa persunkia tamsiai žalius fygų medžio bei šviesiai žalius vynuogienojų lapus... Žėrinti jūros šviesa susilieja be skirtumo su dangaus šviesa ir darosi viskas viena šviesa, viena tuštuma, viena pilnatvė...“ (cit. iš Maceina 1998, 28). Rasti tokie pavyzdžiai: *Violetiniai švyti debesys.* O. Bal.; *o jie tolėja, / vis tolėja / į rausvą / debesų lengvų alėją / pasikelia.* A. Churg.; *o debesys žydri liepsnoja / dangaus raudonam ekrane.* A. Jon.

Po 1 kartą poezijos fragmentuose debesys matomi *juodavilniai, žalsvi, tamsmėlyni, oranžiniai, palvos (palvas – ‘šviesiai geltonas, gelsvas, sargas’ LKŽe)* spalvos. Rasti tokie pavyzdžiai: *Tik juodavilniai audros labirintai aklai sklaidysis virš ežero.* J. Kel.; *Danguj, žalsvam stikliniam debesų, / Atsispindėjo kalnas ir šviesi žaibų srovė.* H. Rad.; *Virš laukų dangus su rašaliniiais / Tamsmėlynių debesų skivytais / Dulka lašeliukais ašariniiais.* J. Jušk.; *oranžiniai violetiniai debesėliai juos [livelius] lydi.* A. A. Jon.; *Baltija organizavo debesis palvus, / Permatomus, poskysčius.* A. Žuk.

Išnagrinėjus debesų spalvų pavadinimų tiesiogines reikšmes galima teigti, kad debesis lietuviai poetai įsivaizduoja pačių įvairiausių spalvų – dažniausiai achromatinių (72 %), rečiau chromatinių (28 %) (žr. 8 pav.). Būdingiausios spalvos yra balta (53 pavyzdžiai), pilka (36), juoda (14) ir raudona (10). Analogišką išvadą yra pateikusi ir Benita Laumanė: „Latvių kalbos folkloro, raštų kalbos ir tarmių pavyzdžiuose debesų spalva dažniausiai apibrėžiama būdvardžiais *balts, pelēks, melns (mells)* arba *sarkans*“ (Laumane 2004, 160).

8 pav. Chromatinių ir achromatinių spalvų, vartojamų debesiems apibrėžti, santykis (%)

7.1.2. Perkeltinės reikšmės spalvų žodžiai

Perkeltine reikšme vartojami debesų spalvas žymintys žodžiai, pavartoti vieni, ne kontekste, priklauso išskirtiems ir aptartiems ‘gyvos būtybės’, ‘augalo’, ‘vandens’, ‘žemės’, ‘ugnies’ semantiniams laukams.

7.1.2.1. ‘Gyvos būtybės’ semantinio lauko būdvardžiai

Dažniausiai debesų spalva nusakoma ‘gyvos būtybės’ semantinio lauko žodžiais. Iš viso rasta 14 šio lauko būdvardžių.

6 poezijos ištraukose debesys tapatinami su žmogumi arba žmogiškąja būtybe, žmogaus kūno dalimi. 1 pavyzdyje debesys lyginami su miltuotu žmogumi – taip perteikiama balta spalva: *Ir baltą debesį pasveikinu lyg iš malūno / Išėjusį miltuotą žmogų.* H. A. Čig. Dar 1 pavyzdyje minimas į raganą panašus *palšas* debesis: *Raganų seniai / nebėra pasauly, / tik vienintelė / apsimetus palšu / debesiu, atskrieja, / užtemdo delčių / ir ant mano stogo / leidžiasi tykiai.* A. Churg. *Palšas* tiesiogiai pagal plauką apibūdina naminių gyvulių – jautį arba karvę. Perkeltinė reikšmė – ‘neryškus, nublukęs’.

4 pavyzdžiuose debesys lyginami su žmogaus kūno dalimis: *žila* galva ir barzda. Žilumas visų pirma yra žmogaus požymis. Tai – brandos požymis. *Žilas* – tas, ‘kuris sidabro spalvos, baltas, nubalęs’ (LKŽe), semantiškai yra artimiausias būdvardžiui *baltas*. Rasti tokie pavyzdžiai: *Šukuoja šakos / Žilas debesų galvas.* A. Gel.; *Užsirūstino debesys ir žilą barzdą / Pašiaušia, žaibuoja ir spjaudosi.* E. Miež. Debesys, lyginami su žmogumi arba jo kūno dalimi, dažniausiai būna balto tono.

Rastos 8 poezijos ištraukos, kuriose debesys tapatinami su įvairių spalvų gyvūnų arba jų kūno dalimis. Dažnai debesys lyginami su *baltavilnėmis*, *sidabrinėmis* ir *snieguotomis* avimis ir jų jaunikliais – iš viso rasti 5 pavyzdžiai. Tradicinė avių, ėriukų kailio spalva yra šviesi, kitaip tariant, balta arba pilka. Rasti tokie pavyzdžiai: *ir tarytum / baltavilnės avys / debesiukų / kaimene išlaksto*. A. Churg.; *Sudrebėjo debesėlių / Sidabriniai aviniukai*. S. Šem.

Po 1 kartą debesys suvokiami kaip *palši* jaučiai, *rausvakartis* žirgas ir *snieginos* žąsys. Rasti tokie pavyzdžiai: *Viršum kamino ganos, lyg pora jautukų, palši debesėliai*. J. Blek.; *Debesų visokių būna, – / rausvakartį / žirgą primena maniškis*. A. Churg. *debesėliai plaukia tik ir plaukia / Lyg pulkeliai snieginų žąsų...* J. Deg.

Debesys tapatinami su įvairiais gyvūnais, kurių įprastinė kūno dangos spalva yra balta arba pilka. Dažniausia debesų spalva lietuvių poetams – balta. Kitokių spalvų debesys būna retai. Spalvos pasirinkimas logiškas: gamtoje nėra mėlynos ar oranžinės avies, geltono jaučio.

7.1.2.2. ‘Augalo’ semantinio lauko būdvardžiai

Pavasaris pirmiausia siejamas su augalų žaluma, jų spalva, todėl šiai grupei galima priskirti pavyzdį, kuriame minima *pavasario* spalva: *Atplaukę debesys sustoja virš galvos / Pavargę debesys pavasario spalvos*. H. Rad.

7.1.2.3. ‘Žemės’ semantinio lauko būdvardžiai

Dažniausiai ‘žemės’ semantinio lauko žodžiai *sidabrinę* ir *auksinę* debesų spalvas, pvz.: *kol sidabriniai debesynų jaučiai / dangaus ganyklose vedžiojasi bandas, / jis šiepią snukį, rodo iltis, inkščia*. V. Šobl.; *Kokios debesų žuvys / Savo žvynų sidabru / Puošia mano vainiką?* J. Tysl.; *Molio pypkę skliautas rūko, / Debesų auksinės žuvys / Plaukia*. L. Gut.; *Tik debesio auksio skara / Mojavo, lydėjo tėvynė*. J. Strielk.; *Tų debesų auksinės valtys <...> užburs*. R. Ket. Debesys įsivaizduojami kaip jaučiai, žuvys, skara, valtys.

2 pavyzdžiuose debesys matomi purvini ir perlamutro spalvos. *Purviną* reikia apibūdinti kaip nešvarų, išteptą purvu. Rasti tokie pavyzdžiai: *Pilkas, niūrus, iššalvėjęs dangus ir visas kraštas, / debesys – purvinos skaros – pusę metų jį murzina*. A. Žuk.; *perlamutriniai debesų laivai / virš plieninės jūros*. R. Ket.

7.1.2.4. 'Ugnies' semantinio lauko būdvardžiai

1 poezijos ištraukoje įvardyta *gaisruota* debesų spalva: *lengvos / debesų gaisruotų salos / neatskrenda / ryt nei vakare*. A.Churg. *Gaisruotas* yra neologizmas, jis apibrėžiamas kaip 'oranžinis' (LKŽe). Šiuo būdvardžiu netiesiogiai išreiškiama saulės kaitra.

7.1.2.5. 'Dirbinio' semantinio lauko būdvardžiai

Rastas 1 būdvardis, skirtinas 'dirbinio' semantiniam laukui. Pavyzdyje minimas *kaliošo spalvos* dangus: *mėgo / debesį, / seno kaliošo spalvos / tas dangus*. S. Geda. Kaliošas yra dirbinys iš gumos, dažniausiai juodos spalvos. Būdvardis *senas* rodo, kad tamsus debesis poetą nuteikia niūriai.

7.2. Subjektyviai (kitais pojūčiais) nustatomos debesų ypatybės

13 pavyzdžių debesys apibūdinami pagal svorį: 7 pavyzdžiuose jie vaizduojami esantys sunkūs, 6 – lengvi, pvz.: *Po sunkiu, nebyliu / Švino spalvos debesim / Linksta prie žemės / Smilgos*. S. Lyg.-Buc.; *dangų debesys užtvenkia, / lyg akmenys / sunkūs ir juodi*. V. Reim.; *Kokia skaidri ta rytmečio darna / tarytum lengvos klostės pasikėlę / auksiniai debesų skvernai / besidraiką virš jūros smėlio*. A. Jon.; *Padangėj debesų lengvutį / pūką neša vėjas, / O ežeruos liepsnoja saulės spinduliai*. K. Kors. Galima teigti, kad netiesiogiai sunkumo / lengvumo priešprieša koreliuoja su didumu / mažumu. Dažniau debesys įsivaizduojami dideli ir sunkūs, o ne maži ir lengvi.

Kita ypatybė, susijusi su purumu, yra tariamas debesies paviršiaus minkštumas – rasti 6 pavyzdžiai. Jau minėta, kad debesims apibrėžti pasitelkiami objektyvūs gyvų būtybių požymiai: kūno dangos arba drabužių iš maloniai čiuopiamų audinių švelnumas perkeliamas debesims. Įsivaizduojamą minkštumą rodo būdvardžiai: *šilkiniai, švelniapūkiai, švelnūs, šilkasparniai*, pvz.: *Čirena vyturių vainikas / Šilkinų debesų laive*. A. Mat.; *švelniapūkiai jauni debesėliai / nei praamžių vaikystėje plaukia / viršum gyvastim alsuojančių klonių*. A. Mač.; *Padrinka debesų pūkai švelnieji, – / išnyra susimąščiusi delčia*. T. Rost.

Rastas 1 pavyzdys, kuriame nurodoma, kad debesis gali būti aštrus: *O lėkei kaip apakus / Atsimušdama / Į aštrų debesio kraštą*. S. Lyg.-Buc. Būdvardis *aštrus* rodo, kad debesis suvokiamas kaip daiktas, turintis aštrių kampų. *Aštrus* yra *švelnaus* antonimas. Vadinas, nors debesys dažniau įsivaizduojami kaip švelnūs, šilkiniai, kartais gali būti ir aštrūs.

Pavyzdžių grupę sudaro poezijos ištraukos, kuriose pasakyta, iš ko padaryti debesys. Iš viso rasta 14 atvejų. Debesys gali būti *vatiniai*, *vilnoniai* (2), *stikliniai* ir *metaliniai*. Rasti tokie pavyzdžiai: *Danguj, žalsvam stikliniam debesy, / Atsispindėjo kalnas ir šviesi žaibų srovė*. H. Rad.; *Kuriu tave, mano pasauli, <...> Su šaltu metaliniu debesiu, / Su žuvų pelekais aštriais / Tarsi burėmis / Saulės laidoje...* V. Jas. Būdvardžiai *vatiniai* ir *vilnoniai* rodo ir audinio minkštumą.

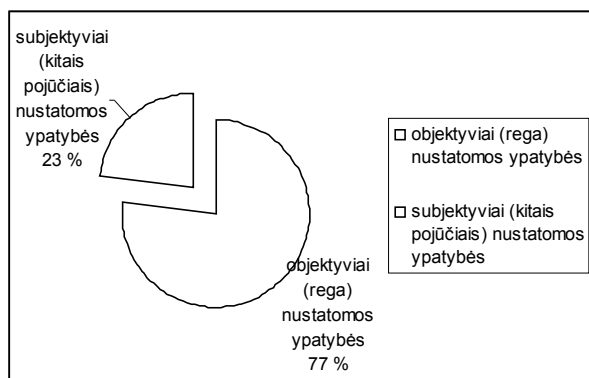
Dar 4 būdvardžiai apibrėžia įvairias debesų savybes: žodžiai *šaltas*, *poskystis*, *skaidrus* ir *šerkšnotas* pirmiausia siejami su vandeniu: *Kuriu tave, mano pasauli, <...> Su šaltu metaliniu debesiu, / Su žuvų pelekais aštriais / Tarsi burėmis / Saulės laidoje...* V. Jas.; *Baltija organizavo debesis palvus, / Permatomus, poskysčius*. A. Žuk.; *Tik sidabriniai debesys, / tik sidabriniai skaidrūs debesys, / aukščiausi iš visų, virš žemės sklandančių*. J. Vaič.; *Kaip nėriniai virš įlankos šnarėjo šerkšnoti debesys*. L. Gut.

6 poezijos ištraukos leidžia teigti, kad debesys gali būti *tylūs*, *nebylūs*, *fantastiški*, o kartais atvirkščiai – *kelti grėsmę*, *būti niūrūs*, *nuodingi*. Šiais atvejais akcentuojamas žmogaus santykis su stebimuoju objektu, pvz.: *Po sunkiu, nebyliu / Švino spalvos debesim / Linksta prie žemės / Smilgos*. S. Lyg.-Buc.; *Pikto vėjo / genami nuodingi debesys / gožia niunkantį dangų*. H. Nag.; *tarsi sniegas balta / ir tingi jo katė – / plaukia debesys, tamsūs ir niūrūs*. J. Vaič.

4 poezijos ištraukose debesys vertinami palankiai, teigiamai: pavartoti būdvardžiai *grakštus* ‘gražus, dailus, švarus’ (LKŽe), *skubus* ‘2. skubantis ką daryti, greitai ką darantis’ (LKŽe), jaunas. Rasti tokie pavyzdžiai: *garų kamuoliai ir gėreliai / vilnoniai grakščių debesų / žydriojoj baltojoj girelėj / svajoju, o gal tebesu / tas vaikas, kietai įsikibęs / į baltas dangaus vilneles / į savo nekaltą gyvybę*. V. Braz.; *Virš Vosgėlių piliakalnio / Kūprina kamuoliniai debesys / Lyg skubūs ežiai skersai asfaltuotą pylimą*. M. M. Kudar.; *Debesys vėl skrieja lyg jauni gandrai*. D. Teiš. Debesys įsivaizduojami ir kaip gražūs, dailūs, energingi.

Rastuose 5 pavyzdžiuose pastebima, kad debesys gali būti *laukiniai* (2), *naktiniai*, *grasūs* ir *rudenio*, vadinasi, gali kelti grėsmę ir baimę, būti neprijaukinami žmonių. *Laukinis* apibrėžiamas kaip ‘laukų gyventojas, laukininkas’ (LKŽe), pvz.: *Bet jau nuo kalnų, šilo ir nuo marių / Grasus kaip slibinas pakyla debesis*. J. Aist.; *Debesų naktinės pilys, saulės vartai*. J. Vaič.; *Auga juodas debesis, / Sklendžia virš miško – / Sparnuotas laukinis žirgas*. B. Rib. Galima sakyti, kad debesys lietuvių poetų ne visada vertinami kaip palankūs žmogui: *Kybo virš mūsų rudenio debesys / nelyg šikšnosparniai. Ir puola jie / gimimą ir mirtį*. O. Mik. Ruduo lietuviams pirmiausia siejasi su niūriomis pilkomis arba juodomis spalvomis, todėl galima teigti, kad ir šiame pavyzdyje debesys įsivaizduojami tamsūs, prikaupę vandens.

Aptarus būdvardžius, kurie žymi įvairiais pojūčiais vienu metu suvokiamas ypatybes, paaiškėja, kad dažniausiai debesys įsivaizduojami esantys sunkūs ir minkšti. Labai svarbus ir subjektyvus vertinimas: tada debesys įsivaizduojami kaip žmonės – tylūs arba iš viso nekalbantys, grėsmingi (žr. 9 pav.).

9 pav. Objektyviai (rega) ir subjektyviai (kitų pojūčių) nustatomų debesų ypatybių pasiskirstymas (%)

8. Debesų veiksmi

Debesys lietuvių poezijoje yra konkretūs subjektai, kurie ką nors veikia, arba objektai, kurie patys yra veikiami. Paprastai debesų veiksmi yra ne tiesioginiai, o perkeltiniai. Iš viso rasti ir analizuojami 237 veiksmožodžiai ir jų formos.

8.1. Debesys – veikėjas

Gausiausią pavyzdžių grupę sudaro pavyzdžiai, kuriuose debesys atlieka veiksmus, t. y. įvairioms gyvoms būtybėms priskiriamus ar žmogaus sukurtoms transporto priemonėms. Pirmuoju atveju debesys paprastai suvokiami kaip gyva būtybė, gyvas organizmas, augalas arba stichija: vanduo, ugnis, o antruoju – dažniausiai kaip įvairūs daiktai, žmogaus reikmenys. Debesys veikia kaip žmogus, gyvulus, paukštis, roplis. Iš viso rasti 227 tokie veiksmožodžiai.

41 pavyzdyje debesys *plaukia*. *Plaukti* apibrėžiama kaip ‘slinkti ar laikytis vandenyje ar vandens paviršiuje (apie gyvus ir negyvus daiktus)’ (DLKŽe). Rasti tokie pavyzdžiai: *švelniapūkiai jauni debesėliai / nei praamžių vaikystėje plaukia / viršum gyvastim alsuojančių klonių*. A. Mač.; *Praplaukia debesys – / Tarytum baltos valtys*. E. Mat.; *štai dabar – / Kaip laivai mėnesienoje debesys plaukia*. B. Mack. Šiuo atveju dangaus erdvė suvokiama kaip vandens telkinys. Debesys dar gali *bristi*, *nardyti* ‘plaukti pasinėrus’ (DLKŽe), *grimzti* ‘leisti žemyn skystyje, skęsti’ (DLKŽe). Tai rodo tokie pavyzdžiai: *Atbėgę debesys įbrido upėn, / Mazgoja galvas dideles, purias*. E. Mat.; *Kur balti debesynai – juk būtų pats laikas / Panardyt po juos*. H. Čigr.

Dažnai poezijos ištraukose debesys juda ne vandeniui, o žeme ar oru: *eina*, *vaikšto*, *keliauja*, *slenka*, *kūprina*, *šliaužia*, *čiuožia*, *ropoja*, *lekia*, *skuba*, *joja*, *bėga*, *šuoliuoja*, *tolsta*, *lydi*, *velka*, *vedžiojasi*, *skrieja*, *plasnoja*, *kyla*, *atneša*, *atsitraukia*, *sustoja*, *keliasi*, *išlenda*, *šėlsta*, *nulinguoja*, *sklendžia*, *krenta*, *rieda*, *grimzta*, *teka*. Iš viso rasti 57 atvejai. Visi paminėti veiksmožodžiai žymi judėjimą iš vienos vietos į kitą. Rasti tokie pavyzdžiai: *Taip lėtai ateina per dangų / Debesis. Lyg medžiai ant rankų / Neštų ežero – dar bevardžio – / Sėklą...* O. Bal.; *Dangaus pakluonėmis vaikštinėja / Debesų jaučiukai*. O. Bal.; *Slenka debesio lopas / Iš vandens vis artyn*. M. Karč.; *Šliaužia debesys švininiai*. M. M. Kudar.; *Debesys čiuožė dangum: tuo neturėjom stebėtis: / buvo juk spalio pradžia*. A. Andr.; *Ir išeisiu į Vilnių, Sekminių / Debesėliai kaip vilnos ropos*. M. M. Kudar. *debesų laivai, / amžini kolumbai, / lekia ant tavęs*. A. Churg.; *Bėgs pavasaris linksmas pakriaušėmis / Ir dangum debesėliai palši*. A. Jon.; *debesys šuoliuoja tartum kurtai, / Medžiodami žvaigždes,*

kurios tarp medžių slepias. B. Lin.; kol sidabriniai debesynų jaučiai / dangaus ganyklose vedžiojasi bandas, / jis [šuo] šiepia snukį, rodo iltis, inkščia. V. Šobl.; Dangumi nuskrėja debesėliai sklidūs / kaip žirgai, juos perliejus dangaus vežėjui. J. Jakšt.

Rasti 4 pavyzdžiai leidžia teigti, kad debesys ne tik plaukia iš vienos vietos į kitą, bet gali judėti ir tam tikrame apibrėžtame plote, teritorijoje. Tai žymi veiksmažodžiai *plavinėti* ‘vaikščioti be tikslo, valkiotis, slampinėti’ (LKŽe) ir *ganytis*, pvz.: *yra šventųjų netgi, / jie po tvano, / trim debesų gondolom / iš toli / pas mus atplaukę, / čia apsigyveno / ir tyliai plavinėja / lyg žili rūkai. A. Churg.; niekaip <...> kasvakar / su / šypsena žiūrėdavai, / kaip ganos / minkštavilnės / bandos debesų. A. Churg.*

Rasti 49 pavyzdžiai, kuriuose debesys suvokiami kaip žmonės, nes atlieka žmonių darbus. Debesys gali dirbti įvairius darbus, kuriems reikalingi įrankiai: *austi, rišti, galąsti, mazgoti, šveisti, laistyti*. Kituose pavyzdžiuose debesys atlieka įvairius judesius, pvz., ranka: *paliesti, grūmoti, imti, mojuoti, svaidyti, įrašyti, susivelti, murzinti, pristumti, sumušti*, koja: *tūpti*, lūpomis: *spjaudytis, čiulpti*, akimis: *dairytis, pravirkti, prisimerkti*, liežuvium: *siūlyti*, kūnu: *užgulti, slėgti, pašiurpti, mustebti, apsivilkti, užsirūstinti, nuviloti, pavargti, pasišiausti, apvilkti, sudrebėti*. Dar vieną grupę sudaro pavyzdžiai, kuriuose išryškėja proto veikla: *prisiminti, įprasminti*. Nors dažniausiai debesys poezijos ištraukose juda, rasti 5 pavyzdžiai, kuriuose jie *sustoja, susitinka* ir *stovi*. Nejudėjimą, susitelkimą, nesiblaškimą žymi tokie veiksmažodžiai: *sustoti, stovėti, laikyti, apsigyventi*, plg. rastus pavyzdžius: *debesis audžia / senė žiema. R. Jon.; Atbėgę debesys įbrido upėn, / Mazgoja galvas dideles, purias. E. Mat.; pati gražiausia brolija išauga ten, kur <...> kur debesynų lapija paliečia veidą vienuolyno seno. A. Balb.; Gražu, kai debesys grūmoja! S. Ner.; Tik debesio aukso skara / Mojavo, lydėjo tėvynė. J. Strielk.; Pilkas, niūrus, iššalvėjęs dangus ir visas kraštas, / debesys – purvinos skaros – pusę metų jį [dangų] murzina. A. Žuk.; O anuomet dangus užgeso ant kalvos / Ir debesys nakvoti nutūpė ant klevo. H. Rad.; Kaip krūtį nučiulpia kalną / Debesis beplunksnis mažylis. V. Kirk.; mėnulio protinga akis / debesų prisimerkę vokai. A. Jon.; Poruojasi debesys, neršti jie plaukia. R. Jon.; Atplaukę debesys sustoja virš galvos / Pavargę debesys pavasario spalvos. H. Rad. Sustojo debesys skylėti. J. Strielk.; tu pamatyt gali, / Kaip debesys, bures pailsusias nuleidę, / Užkliuvę už pušų viršūnių, stovi lyg laivai. B. Aug. Kai kada minėtus veiksmus atliekane tik žmogaus, bet ir kitos būtybės.*

3 pavyzdžiuose debesys atlieka kitoms gyvoms būtybėms – ožiams ir karvėms – būdingus veiksmus: *mekena* ir *neužtrūksta*, pvz.: *Jau medžiai, į šiaurę / Ant kalno palinkę, ošia ir ošia. / Debesį neša – mekenantį ožį – / Vėjas pro kaimą, kur žmonės ir*

saulė. R. Graž.; *Tik debesys čia jaučias neblogai, / Tos neužtrūkstančios padangių karvės.* A. Žuk.

3 pavyzdžiuose debesys sukelia tam tikrus garsus. Garsą žymintys veiksmažodžiai rodo, kad debesys suvokiami kaip triukšmą keliantys gamtos objektai: vėjas, miškas arba vanduo, pvz.: *Žė, debesis atšniokščia kaip vežimas! / Kada kraštai auksuoti – bus perkūnas...* M. Mart.; *Debesai / Atšniokščia miglą.* M. M. Kudar. Veiksmažodis *šniokšti* apibrėžiamas taip: ‘aidą kelti, ūžti, siausti, šėlti, šnarėti, šlamėti, gausti’ (LKŽe).

3 pavyzdžiuose matoma, kad debesys gali *blukti, nykti, išblėsti*, kitaip tariant, netekti spalvos, susinaikinti ir išnykti, pvz.: *Bet debesys bluko ir bluko / Ir nyko nakties akyse.* T. Vencl.

Juduliavimo grupę sudaro veiksmažodžiai, žymintys judėjimą pamažu, krutėjimą. Rasti tokie veiksmažodžiai: *suptis, plaikstyti, vartyti, blaškyti, linguoti, ristis, galynėtis, rąžytis* – iš viso 13 pavyzdžių: *Padangėj suposi nerūpestingai / tarytum vyšnių krintantys žiedai / baltieji debesiukai.* E. Miež.; *Viršūnėje vėjokšnis plakasi šiemetės / Ir plaikstosi pernykščių debesėlių skiautės.* A. Žuk.; *debesys blaškos po dangų / nebeturi vietos / nebeturi krypties.* G. Blėzg.; *Moteriškos giminės debesys / Gašliom pozom / Rąžos dangui / 10 antanų / Juos varsto akim / Tartum organais.* M. Val.

Dar vieną grupę sudaro veiksmažodžiai, žymintys būsenos kitimą. Vieni žymi debesų didėjimą, plėtimąsi, kiti atvirkščiai – mažėjimą, irimą. Rasti 32 pavyzdžiai. Debesys *padrinka, driekiasi, gožia, sklaidosi, tvenkiasi, tvinsta, apvelka, auga, sklendžia, didėja, plyšta, prakiūra, sudreba, sklaidos, tankėja, skleidžiasi, dulka, griūna, praskysta, išsibarsto, krenta, retėja.* Rasti tokie pavyzdžiai: *Padrinka debesų pūkai švelnieji, – / išnyra susimąščiusi delčia.* T. Rost.; *lyg baltas kailis driekias debesys.* J. Vaič.; *Sunkūs debesys tvenkias antai. / Trenks perkūnas į žemę šią greitai.* J. Strielk.; *Auga juodas debesis, / Sklendžia virš miško – / Sparnuotas laukinis žirgas.* B. Rib.; *Ir tu eilėrašty, <...> / Kad plyšta debesų kepurės, –* H. Rad.; *Debesų palaidinė suplyšus, / Žaibas kažko išsigandęs. / Lietaus virvelė be ryšio / Tabaluoja prieš mano langą.* V. Graib.; *Ties sniego lauko reizginėm / Prakiuro debesis, – / Perlijo gyslas, smegenis, / Iššutino akis.* B. Sruog.; *Sudrebėjo debesėlių / Sidabriniai aviniukai,* S. Šem.; *Tankėja debesų dygsniai.* M. M. Kudar.; *jau juodas audros debesis jos [gatvės] baltybę užgriūna.* J. Vaič.; *Debesų voras / Perkūnus ir lietu išbarstė.* A. Žuk.; *Debesys lyg vilnos krenta iš dangaus / Ir nežinai, kur jas dėti.* V. Jas.

Kitimą rodantys veiksmažodžiai atskleidžia debesis, kaip tam tikros agregatinės būsenos, virsmus. Į tai, kad lietuvių ir rusų tautosakoje debesys, reiškiami *audeklo* ar

drabužio metaforomis, labai dažnai suyra, suplyšta, atkreipia dėmesį B. Jasiūnaitė ir E. Konickaja (2009, 520).

Rasti 5 pavyzdžiai, kuriuose veiksmai rodo, kad debesys suprantami kaip vanduo. Debesys gali *užtvenkti*, *pridžiūti* ‘prilipti džiūstant’ (LKŽe), *susidrumsti* ir *sustingti*. Galima manyti, kad daiktas, buvęs skaidrus, skystas, veikiamas pašalinių jėgų neteks skaidrumo požymio, pamažu ims sausėti ir virs kietu kūnu, daiktu – turbūt ledu. Rasti tokie šiai grupei skirtingi pavyzdžiai: *ir debesys balti prie čerpinių stogų pridžius...* J. Vaič.; *Sklaidos debesų / Susidrumstę vilnys / Ir lietus retėja*. P. Drev. Nedidelis pavyzdžių skaičius rodo, kad debesys retai apibūdinami kaip skysto pavidalo darinys.

Rastuose 8 pavyzdžiuose debesys veikia kaip augalas. Įvardijami veiksmažodžiai ir jų formos: *sužaliavę*, *nuganyti*, *nupjauti*, *pražysti*, *šnarėti*, *žydėti*. Rasti tokie pavyzdžiai: *Dangus baltaisiais / dobilais nusėtas, – / Jų nei nuganysi, nei nupjausi*. J. Tysl.; *Ant mano delnų – paukščių šešėliai, / žydi pavasario debesys*. H. Nag.; *debesys ant mėlynų šakų tarsi žydintys dangaus žiedai*. A. Balb.; *Ant mano delnų – paukščių šešėliai, / žydi pavasario debesys*. H. Nag. Iš pavyzdžių matyti, kad aktualizuojami skirtingi augalų žydėjimo laikotarpiai: žiedai pražysta ir žydi. Kitaip tariant, debesys danguje taip pat gali skleistis: atrodyti mažesni, tarsi dar tik pražystantys, arba didesni, lyg būtų žiedai.

Poezijos fragmentuose rasti 8 veiksmažodžiai *žėri*, *blyksi*, *liepsnoja*, *dega*, *švyti*, *žiba* leidžia teigti, kad debesys gali skleisti šviesą, žėrėti ir blyksėti danguje. Žerėjimui įtaką daro saulės spinduliai, kurie skverbiasi pro debesis. Rasti tokie pavyzdžiai: *tarsi žvynai žuvų / danguje debesys žėri ir plaukia / ir blyksi kaip skaičiai*. A. A. Jon.; *Tai ne aureolė žiba – / Debesų skara*. R. Jon. Tai žerėjimo, tviskėjimo veiksmažodžiai, iš dalies siejami su spalvos ypatybe.

Surinktos poezijos ištraukos leidžia teigti, kad dažniausiai debesys siejami su gyvomis būtybėmis, kurios juda erdvėje, juduliuoja ir keičia savo pavidalą.

8.2. Debesys – veiksmo objektas

Rasta 10 pavyzdžių, kuriuose debesys yra veiksmo objektai. Jie gali būti pastatomi ant kokio nors paviršiaus, pakabinami ore, įmetami plūduriuoti į vandenį, būti sėjami. Teiginį patvirtina veiksmažodžiai: *pūpso*, *kabo*, *kybo*, *plūduriuoja*, pvz.: *Kybo virš mūsų rudenio debesys / nelyg šikšnosparniai. Ir puola jie / gimimą ir mirtį*. O. Mik.; *Kažin – ar tą baltą debesį – pažadėtą nakties svajonę, – viršuje plūduriuojantį, / nuneš kažinkur, / ar paliko lig ryto brikšmos*. G. Jank.; *Dangus baltaisiais / dobilais nusėtas, – / Jų nei nuganysi, nei nupjausi*. J. Tysl.

Debesys retai yra veikėjo veiksmo objektas, dažniau jie veikia patys – yra veikėjai.

10 pav. Debesų kaip veikėjų ir veiksmo objektų pasiskirstymas (%)

9. IŠVADOS

1. Iš viso išanalizuoti 362 poezijos fragmentai, kuriuose tiesiogiai ar metaforiškai kalbama apie debesis: jie įvardijami, nurodomi jų požymiai, veiksmai.

2. Dažniausiai vaizduojamajam tikrovės objektui – ‘susitelkusiems, sutirštėjusiems vandens garams ore’, atskirai objekto daliai ar susiformavusioms objektų grupėms pažymėti poezijos kūrėjai renkasi daiktavardžių vardininko ir galininko formas. Vardininko formas įvardija veikėją – tokių formų 139 (68 %), o galininkai rodo debesį kaip kokios nors jėgos veikiamą daiktą – 35 pavyzdžiai (17 %). Kiti linksniai retesni – iš viso pavartota 30 pavyzdžių (15 %).

3. Išanalizavus tiesioginės raiškos atvejus galima teigti, kad poetai penkis kartus dažniau renkasi neutraliąją leksiką – daugumai kalbos vartotojų pažįstamus bendrinės kalbos žodžius (80 % pavyzdžių), o ne žymėtąsias – tarmines ir deminutyvines (20 %) žodžių formas.

4. 67 poezijos fragmentuose debesys lyginami su tam tikromis tikrovės realijomis. Dažniausiai debesys gretinami su objektais, kurie įvardijami ‘gyvos būtybės’ semantinio lauko žodžiais; debesys kaip GYVA BŪTYBĖ (ŽMOGUS, MITOLOGINĖ BŪTYBĖ, GYVULYS, PAUKŠTIS, ŽUVIS arba ROPLYŠ) veikia 53 % fragmentų. Rečiau pabrėžiama debesų ir DIRBINIO paralelė – 32 % pavyzdžių. Pavyzdžiai, kai lyginama su VANDENS FORMOMIS, AUGALU ir jo dalimis, ŽEMĖJE randamais elementais, ŠVIESA, yra reti: atitinkamai rasta 7, 4, 3 ir 1 % pavyzdžių. Dažniausiai debesys yra įsivaizduojami kaip gyvos būtybės: *žirgai*, *žąsų* ir *gulbės*, dirbiniams priskiriamos transporto priemonės *laivai*, įvairūs audeklai ir iš jų pasiūti drabužiai. Įprastas lyginimo pagrindas – judėjimo erdvėje ypatybė, ją papildo spalvos ir panašios formos požymis. Neįprasčiausios yra debesų ir *sniego*, *rūko*, *akmenų*, augalų *žiedų* kognityvinės sąsajos.

5. Poezijos fragmentuose vartojamų metaforų remos priklauso tiems patiems semantiniams laukams kaip ir palyginimų remos, tik santykiai šiuo atveju yra kiek kitokie. Išanalizavus 164 metaforų remas paaiškėjo, kad debesys 47 % fragmentų suvokiami kaip DIRBINIAI. Kaip GYVOS BŪTYBĖS (ŽMOGUS, GYVULYS, PAUKŠTIS, ŽUVIS, DUOBAGYVIS) jie funkcionuoja 31 % pavyzdžių, kaip AUGALAI – 6 %, VANDENS FORMOS – 9 %, ŽEMĖS elementai – 6 %, UGNIS – 1 %. Iš debesų – DIRBINIŲ semantinio lauko gausumu išsiskiria įvairius audinius ir jų dalis tiesiogiai reiškiantys daiktavardžiai: *drobės*, *patalai*, *skiautės*, dažni ir drabužius ar jų dalis žymintys žodžiai, pavyzdžiui, *skaros*, *kepurės*, *lopai*, judančių transporto priemonių pavadinimai *laivai* ir *valtys*, pastatai: *rūmai* ir *pilyš*. Lyginimo pagrindas šiais atvejais yra erdvinės ypatybės: išsklidimas, buvimas aukštai, ko nors viršuje, taip pat gebėjimas judėti.

Debesys dažniausiai asocijuojami su gyvomis būtybėmis *žmonėmis* ir žmogaus kūno dalimi – *galva*, paukščiais – *gulbėmis*, *žąsimis* ir jų kūno dalimis *sparnais* ir *plunksnomis*. Dažna metaforinė debesų ir žinduolių paralelė: debesys vadinami *avimis*, *žirgais*, *jaučiais*, iš gyvūnų kūno dalių dažniausiai minimas *kailis*. Rečiau išvelgiamas debesų panašumas į žuvis, duobagyvius. Netikėčiausiais reikia laikyti debesų kaip *pusny*, *bangų*, *vilnių*, *kelių*, *alėjų*, *pakrančių* ir *sietynų* įvaizdžius.

6. Įvairias ypatybes žyminčių būdvardžių – jų 219, kurie derinami su žodžiais, reiškiančiais ‘susitelkusius, sutirštėjusius vandens garus ore’, analizė parodė, kad debesys lietuvių poetų įsivaizduojami esantys dideli arba maži, konkrečios apvalios ar ovalios formos, purūs, dažniau paskiri, o ne vientisi, nedalijami, neapčiuopiamo kiekio. Šios ypatybės nustatomo objektyviai – rega.

7. Įvertinus kitą rega suvokiamą ypatybę – spalvą (ją žymi 146 tiesioginės ir perkeltinės reikšmės žodžiai) paaiškėjo, kad prototipinis debesų tonas yra achromatinis (72 % pavyzdžių). Chromatiniai atspalviai minimi kiek daugiau nei ketvirtadalyje pavyzdžių – 28 %. Įprasčiausios debesų spalvos yra balta (53 pavyzdžiai), pilka (36), juoda (14) ir chromatinė raudona (10). Perkeltine reikšme vartojami debesų spalvas žymintys žodžiai priklauso ‘gyvos būtybės’, ‘augalo’, ‘žemės’, ‘ugnies’, ‘dirbinio’ semantiniams laukams. Dažniausiai debesys pagal spalvą tapatinami su gyvūnais, ypač su tais, kurių įprastinė kūno dangos (plauko) spalva yra balta arba pilka, plg. metaforinius ‘debesų’ reikšme pavartotus junginius: *palšas* jautis, *baltavilnės* avys, *snieginos* žąsys, *rausvakarčiai* žirgai. Pagal šią ypatybę debesys tapatinami ir su *miltuotu* žmogumi, *žila* žmogaus galva, barzda. Įdomiausi, poetiškiausi debesų pagal šviesos toną raiškos pavyzdžiai tokie: *sidabriniai* jaučiai, *auksinės* žuvys, *gaisruotos* salos, *pavasario spalvos* [debesys], *seno kaliošo spalvos* [debesys].

8. Apibendrinant būdvardžių, kurie žymi vienu metu įvairiais pojūčiais suvokiamas ypatybes, kognityvinės-semantinės analizės rezultatus galima teigti, kad debesys visų pirma įsivaizduojami sunkūs (slegiantys) ir minkšti (purūs). Labai svarbus ir subjektyvus, vertinimas: jei debesys įsivaizduojami kaip žmonės, tai jie būna tylūs arba nekalbantys, todėl keliantys grėsmę, pavojingi. Vis dėlto neigiamo vertinimo pavyzdžių yra labai mažai.

9. 237 poezijos ištraukose debesys dažniau yra subjektai, kurie ką nors veikia (96 % pavyzdžių), arba objektai, kurie patys yra veikiami (4 %). Pagal atliekamus veiksmus debesys dažniausiai yra gyvos judančios ar juduliuojančios erdvėje, keičiančios savo pavidalą būtybės. Retais atvejais debesys veikia kaip stichija: vanduo, ugnis.

10. LITERATŪRA

- Gaivenis K., Keinys S. *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa, 1990.
- DLKŽe – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Šeštas (trečias elektroninis) leidimas. Ats. red. S. Keinys. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006. Prieiga per internetą: <http://dz.lki.lt/>.
- Gudavičius A. *Etnolingvistika*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2009.
- Jasiūnaitė B. Daugailiškių tradiciniai palyginimai. *Kalbotyra*. 45 (1), 1996, p. 5–19.
- Jakaitienė E. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
- Kazlauskaitė R. Mėnulio stereotipai lietuvių poezijoje. *Baltistica XLIV* (2), 2009, p. 355–377.
- Kazlauskaitė R., Ramanauskienė E. Naujieji spalvų pavadinimai lingvistinės pragmatikos požiūriu. *Res humanitariae X*, 2011, p. 176–202.
- Laumane B. Mākoņu kalni vai mākoņu laivas? *Vārds un tā pētīšanas aspekti*, 2004. p. 144–162.
- LKA III – Lietuvių kalbos atlasas: Morfologija*. T. III. Ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslas, 1991.
- LKE – Lietuvių kalbos enciklopedija*. Parengė K. Morkūnas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.
- LKG I – Lietuvių kalbos gramatika*. T. I. Ats. red. K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1965.
- LKŽe – Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. T. 1–20. Redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. red.), ir kt. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/startas.htm>.
- Maceina A. *Daiktas ir žodis: lietuvių kalbos filosofija*. Vilnius: aidai, 1998.
- Martišius V. *Kognityvinė psichologija: 1 dalis. Suvokimas ir atmintis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008.
- Masiulionytė V. Apie vieną pasaulio modelio fragmentą: orus valdančios būtybės lietuvių ir vokiečių frazeologijoje. *Filologija* (12), 2007, p. 66–84.
- Papaurėlytė-Klovienė S. *Lingvistinės kultūrologijos bruožai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
- Pikčilingis J. *Lietuvių kalbos stilistika* II d. Vilnius: Mintis, 1971.
- Ramonaitė V. *Rinktiniai raštai*. Sud. Dž. Maskuliūnienė. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2010.
- Skardžius P. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1996.
- Šukys J. *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos*. Kaunas: Šviesa, 1998.
- Vaitkevičienė D. *Ugnies metaforos*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.

- Vaskelienė J. *Trumpas teksto lingvistikos žinynas*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
- Vėlius N. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*. Vilnius: Vaga, 1977.
- Vosylytė K. B. *Lietuvių kalbos palyginimų žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1985.
- Zinkevičius Z. *Lietuvių dialektologija: Lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija (su 75 žemėlapiais)*. Vilnius: Mintis, 1966.
- Župerka K. *Stilistika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla 1997.
- Župerka K. *Stilistika*. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2001.
- Ясюнайта Б., Коницкая Е. Колесница Пяркунаса (атмосферные явления в выражениях с переносным значением: облака). *Балто-славянские исследования XVIII*. Москва: Языки славянских культур, 2009. P. 504–527.

11. CITUOTŲ POETŲ VARDŲ IR PAVARDŽIŲ SUTRUMPINIMAI

J. Aist. – Jonas Aistis
A. Andr. – Alfonsas Andriuškevičius
S. Angl. – Stasys Anglickis
Vl. Audr. – Vladas Audronaša
B. Aug. – Balys Auginas
A. Balb. – Alis Balbierius
P. Balč. – Petras Balčiūnas
O. Bal. – Onė Baliukonė
A. Balt. – Algimantas Baltakis
B. Baltr. – Birutė Baltrušaitytė
A. Bern. – Albinas Bernotas
D. Bielsk. – Dalia Bielskytė
K. Bink. – Kazys Binkis
I. Bit. – Irena Bitinaitė
J. Blek. – Jurgis Blekaitis
G. Blėzg. – Gintaras Blėzgys
V. Blož. – Vytautas Bložė
K. Brad. – Kazys Bradūnas
Vl. Braz. – Vladas Braziūnas
O. Burž.-Nov. – Onutė Buržaitė-Novikienė
A. Chur. – Aleksys Churginas
D. Čep. – Daiva Čepauskaitė
H. A. Čig. – Henrikas Algis Čigriejus
O. Čirv. – Onutė Čirvinskienė
B. P. Dač. – Boleslovas Povilas Dačiulis
Alb. Deg. – Albinas Degutis
J. Deg. – Janina Degutytė
P. Drev. – Paulius Drevinis
St. Dzen. – Stasė Dzenuškaitė
R. Gaid. – Rugilė Gaidukaitė
S. Ged. – Sigitas Geda
A. Gel. – Artūras Gelusevičius
R. Girk. – Ramutė Girkontaitė
R. V. Graib. – Rimgaudas Valentinas Graibus
J. Graič. – Jonas Graičiūnas
R. Graž. – Remigijus Gražys
L. Gut. – Leonas Gutauskas
J. Ivan. – Jurga Ivanauskaitė
J. Jakš. – Jonas Jakštas
S. Jam. – Stasys Jameikis
G. Jankus – Gediminas Jankus
V. Jas. – Vidmantė Jasukaitytė
G. Jok. – Gediminas Jokimaitis
A. Jonyn. – Antanas Jonynas
A. A. Jon. – Antanas Antanas Jonynas
R. Jon. – Raimondas Jonutis
J. A. Jūr. – Juozas Almis Jūragis
M. Jurg. – Marija Jurgelevičienė
J. Jušk. – Jonas Juškaitis

A. Kal. – Antanas Kalanavičius
M. Karč. – Mykolas Karčiauskas
Z. Kav. – Zenonas Kavaliauskas
J. Kel. – Julius Keleras
R. Ket. – Robertas Keturakis
V. Kir. – Vytautas Kirkutis
G. Kiš. – Giedrė Kišlaitė
K. Kor. – Kostas Korsakas
S. Kras. – Stasys Krasauskas
M. M. Kudar. – Marija Meilė Kudarauskaitė
J. Kunč. – Jurgis Kunčinas
L. Lėt. – Leonas Lėtas
J. Lin. – Jonas Liniauskas
B. Lin. – Bronė Liniauskienė
M. Link. – Mykolas Linkevičius
P. R. Liub. – Pranciška Regina Liubertaitė
S. Lyg.-Buc. – Stasė Lygutaitė-Bucevičienė
B. Mac. – Bronius Mackevičius
A. Mac. – Antanas Mackus
V. Mač. – Vytautas Mačiuika
E. Mal. – Eugenijus Maldeikis
A. Mald. – Alfonsas Maldonis
A. Marč. – Aidis Marčėnas
M. Mart. – Marcelijus Martinaitis
Č. Mas. – Česlovas Masaitis
A. Mas. – Antanas Masionis
A. Mat. – Anzelmas Matutis
E. Mat. – Eugenijus Matuzevičius
L. Mat. – Leonardas Matuzevičius
Z. Maž. – Zita Mažeikaitė
J. Mek. – Jonas Mekas
E. Miež. – Eduardas Mieželaitis
O. Mik. – Ona Mikalauskiene
O. Mil. – Oskaras Milašius
D. Mil.-Bur. – Dalia Milukaitė-Buragienė
V. Myk.-Put. – Vincas Mykolaitis-Putinas
V. Moz. – Vladas Mozūriūnas
H. Nag. – Henrikas Nagys
K. Nav. – Kęstutis Navakas
S. Nėr. – Salomėja Nėris
V. Palč. – Violeta Palčinskaitė
P. Pal. – Petras Palilionis
G. Pat. – Gintaras Patackas
J. Plank.-Snaig. – Jonas Plankis-Snaigė
A. E. Puiš. – Aldona Elena Puišytė
H. Rad. – Henrikas Radauskas
V. Reim. – Vacys Reimeris
B. Rib. – Bronius Ribokas
T. Rost. – Tatjana Rostovaitė
V. Rub. – Vytautas Rubavičius
S. Santv. – Stasys Santvaras
B. Sruog. – Balys Sruoga

J. Strielk. – Jonas Strielkūnas
M. Stundž. – Mindaugas Stundžia
S. Šem. – Salys Šemerys
V. Šobl. – Violeta Šoblinskaitė
P. Tar. – Petras Tarulis
D. Teiš. – Dalia Teišerskytė
A. Terešk. – Artūras Tereškinas
J. Tysl. – Juozas Tysliava
J. Vaič. – Judita Vaičiūnaitė
M. Val. – Mindaugas Valiukas
T. Venc.– Tomas Venclova
G. Žib. – Genovaitė Žibikienė
G. Žiem. – Ginas Žiemys
A. Žuk. –Albinas Žukauskas

12. MAGISTRO DARBO SANTRAUKA

Studijų programa: Lietuvių kalbotyra

Vardas, pavardė: Irma Jurgaitytė

Darbo pavadinimas: Debesų vaizdinys lietuvių poezijoje

Darbo pavadinimas anglų kalba: Mental image of clouds in lithuanian poetry

Darbo vadovė: doc. dr. Rūta Kazlauskaitė

Darbo gynimo data: 2012-06-13

Pagrindiniai žodžiai: vaizdinys, poezija, debesys

Pagrindiniai žodžiai anglų kalba (keywords): mental image, poetry, methaphor, clouds

SANTRAUKA

Magistro darbo tikslas – apibrėžti lietuvių autorių poezijoje sukurtą debesų vaizdinį. Tiriamoji medžiaga – 362 eilėraščių fragmentai. Pasaulėvaizdžio svarbiausioms debesų ypatybėms išskirti analizuotos tiesioginės ir metoniminės, po to – metaforinės kalbos vienetų reikšmės. Poezijos ištraukose minimų veiksmažodžių, jų formų ir būdvardžių analizė papildo lietuvių poezijoje susidariusį debesų vaizdinį.

Debesis netiesiogiai žyminčios realijos suskirstytos į ‘gyvos būtybės’, ‘augalo’, ‘žemės’, ‘vandens’, ‘ugnies’ ir ‘dirbinio’ semantinius laukus. Gausiausios yra ‘gyvos būtybės’ ir ‘dirbinio’ semantinės grupės. Debesys veikia kaip naminis gyvulys: avis, jautis, arklys, retai jie tapatinami su žuvimis, vabzdžiais, šaltųjų ar šaltųjų kraštų gyvūnais. Lietuvių poetų akimis, debesys siejami su įvairiais dirbiniais: judančiomis transporto priemonėmis, pirmiausia laivais, taip pat su audiniais, audeklais, drabužiais, kitais buities daiktais.

Darbe analizuojamos poetų objektyviai (rega) ir subjektyviai (kitais pojūčiais) apibrėžiamos debesų ypatybės. Debesys dažniausiai vaizduojami achromatinių spalvų, apibūdinami pagal dydį ir formą (yra dideli, purūs, minkšti, aplavūs ar ovalūs).

13. SUMMARY

The aim of the master's thesis is to define the image of clouds in the poetry by Lithuanian authors. The material of the research is 362 fragments of poems. In order to raise the most important characteristics of clouds in the world-view, primary and metonymic, later metaphoric meanings of language units were analyzed. The analysis of verbs, their forms and adjectives mentioned in the fragments of the poetry complements the image of clouds present in Lithuanian poetry.

Realia indirectly denoting clouds are divided into the following semantic fields: 'living being', 'plant', 'earth', 'water', 'fire', and 'thing'. The most numerous are the semantic groups of 'living being' and 'thing'. Clouds act as a domestic animals: sheep, bull, horse. Rarely they are identified with fish, insects, animals of warm or cold countries. Lithuanian poets relate clouds with various things: vehicles, mostly ships, cloths, fabric, clothes, other domestic appliances.

The poetry defines characteristics of clouds which are objectively (sight) and subjectively (other senses) determined. Clouds are often painted in achromatic colours, they are defined according to the size and form (clouds are big, soft, round or oval).

14. PRIEDAI

Jonas Aistis

O debesėliai plauko ir sidabru lynos...

Gal debesys apvilks žydras erdves.

Bet jau nuo kalnų, šilo ir nuo marių / Grusus kaip slibinas pakyla debesys.

Debesėlių tankus išas.

Alfonsas Andriuškevičius

Debesys čiuožė dangum: tuo neturėjom stebėtis: / buvo juk spalio pradžia.

Stasys Anglickis

Padange slenka debesys, / Senų laikų drabužiais / Apsivilkę.

Vladas Audronaša

Tik padangėje pritvinkę / Debesėliai, / Vėjo žirgus įsikinkę, / Rieda tyliai.

Balys Auginas

tu pamatyt gali, / Kaip debesys, bures pailsusias nuleidę, / Užkliuvę už pušų viršūnių, stovi lyg laivai.

Gruzdancia velėna / Rieda saulės žemuogė, / Tik mieguistas dangus / Prasega pūkuotą / Debesiukų apykaklę / Ir savo balzganą veidą / Panardina / Daubos dulkėse.

Rytas – užmiegotais skruostais piemenėlis, / Tingiai gena laukan būrį debesų.

Alis Balbierius

Tai kovas tarytum lokys nusipurto irštva palikęs viduržiemio, kai mėlyną debesio vėliavą kelia virš girių vėjas vakaris.

pati gražiausia brolija išauga ten, kur <..> kur debesynų lapija paliečia veidą vienuolyno seno.

debesys ant mėlynų šakų tarsi žydintys dangaus žiedai.

Petras Balčiūnas

Raudoni debesys lyg iškilni draperija / gražiai užklosto tavo siluetą.

Onė Baliukonė

Paklojai patalą švelniausių debesų.

Taip lėtai ateina per dangų / Debesis. Lyg medžiai ant rankų / Neštų ežero – dar bevardžio – / Sėklą...

Ir tau, su manimi kuris drauge ruošies, / Iš kelio dulkių virvę vėl veju... / Gal inkarui širdies pririšti. Gal / Pavargus pasisupti ant ovalo debesies.

Skaitau, <...> / Ką debesys padangių knygoje kasryt įrašo...

Violetiniai švyti debesys.

Ar mūsų dienos baltos ten, ant debesų spalvotų lieptų?

Algimantas Baltakis

Dangus pametė galvą: / balti debesys / plaukia į šiaurę, / juodi – į pietus.

Man regis, / kad ir tie / maži balti debesėliai / pilkšvame rugsėjo danguje / taip pat skuba į mokyklą. / Tik vienas / toks susivėlęs, / toks murzinas, / toks užsispyręs, / kabo danguje / ir nė iš vietos.

Iš debesio / Skreito / Sugrįšim / Negreitai.

Birutė Baltrušaitytė

*Naktis / uždėjo debesų kepurę / ant tavo upės, eglių ir žolynų, / ant rankų gilumoj...
Aukštai – debesų kepurė, / Atminty – šitos žemės vardas / vargas.
Ir debesis, tas baltavilnes avytes, / Aš varinėsiu – lyg piemuo – po žydrą plotą.
O, tėvo, motinos šešėliai, naktį niūrią / pabūkit su manim, / antai, toli po debesynų burėm / dangaus širdim.*

Albinas Bernotas

*Kur debesis pūpsa kaip rausvos pagalvės
Smailiasmakre, / Kapliadante / Delčia, / Susibraukus / Debesį / Lyg plaukus / Už ausies.
Lyg perekšlė šildai ir glaudi mus / Debesų papurusiu sparnu.
Tavęs ieškodamas, vanduo praardo krantą, / Ir dairosi pražilusi debesio galva.*

Dalia Bielskytė

Raudoną moterį, jurginą, rudenį / Lietūs pamerks į debesis ašotį.

Kazys Binkis

*Ir leisk ant vėjo / debesų pieningą bandą / Tegano padangėje.
Debesėliai šilkasparniai / Saulės blizgančioj šviesoje / Lyg ant marių baltos burės / Dangaus
krištole plaukioja.
Debesų keliu didžiuoju / Aš važiuoju.*

Irena Bitinaitė

*perkūnija / vatiniuose debesyse.
saulėgražos atspindžiai / debesų karavanai / keliaujantys bespalve / šio miesto dykyne.*

Jurgis Blekaitis

*Iš negandingų vakarų, / Audrų, perkūnijų prikrauti, / Lingavo debesų laivai.
Viršum kamino ganos, lyg pora jautukų, palši debesėliai.*

Gintaras Blėzgys

debesis blaškos po dangų / nebeturi vietos / nebeturi krypties.

Vytautas Bložė

debesis / Siūlai, kurie trūksta.

Kazys Bradūnas

*vis tiek eime <...> / Su sėdinčia palangėje / Vakaro saulute, / Su debesiu kate / Žvaigždes
bepelinėjančiu.*

Vladas Braziūnas

*Kiauraraščiais debesų žiedais / tavo kraštas plauks apvainikuotas.
o debesio galva / kūrenas tarsi nieko nepamiršus.
debesio baltą plūksną padrožusi / psichė, graikiškai čiauškanti siela / pasirašė šio amžiaus
nuosprendį.
garų kamuoliai ir gėreliai / vilnoniai grakščių debesų / žydrijoj baltojoj girelėj / svajoju, o
gal tebesu / tas vaikas, kietai įsikibęs / į baltas dangaus vilneles / į savo nekaltą gyvybę.*

Onutė Buržaitė-Novikienė

*Tiktai plasnoja debesėlių šilkas
Dangaus pakluonėmis vaikštinėja / Debesų jaučiukai.*

Aleksys Churginas

*ir rodos, / kad linguoja / net kalnai, / virš jų gauruotos / baltos avys ganos, – / ne, tai snieguotų / debesų banda.
ir tarytum / baltavilnės avys / debesiukų / kaimene išlaksto.
skrendu, įkopęs / debesų laivan, / tavos lemties keliais, / Vasko de Gama.
eina šonu / debesis gauruotas.
Raganų seniai / nebėra pasauly, / tik vienintelė / apsimetus palšu / debesių, atskrieja, / užtemdo delčių / ir ant mano stogo / leidžiasi tykiai.
bedvasiui metalui / įkvėpiau galią, / nešančių mus <...> / nuo vienos / debesų keteros / ant kitos, –
Debesų visokių būna, – / rausvakartį / žirgą primena maniškis.
užvertęs galvą, / akimi sekiau, / kaip debesiukai / burlaiviukai nardo.
debesų laivai, / amžini kolumbai, / lekia ant tavęs.
Akis pakelsiu / ir žiūrėsiu, / kaip / atplaukia oru / debesinės pilys, / kaip nusidažo / bazlganai, pilkai.
lengvas / debesų gaisruotų salos / neatskrenda / ryte nei vakare.
yra šventųjų netgi, / jie po tvano, / trim debesų gondolom / iš toli / pas mus atplaukę, / čia apsigyveno / ir tyliai plavinėja / lyg žili rūkai.
niekaip <...> kasvakar / su / šypsena žiūrėdavai, / kaip ganos / minkštavilnės / bandos debesų.
o jie tolėja, / vis tolėja / į rausvą / debesų lengvų alėją / pasikelia.
nelyginant / pulkai baltų drugių / nuo debesio skaroto / snaigės lekia.
tik laumė risčia / naktį atjos / ant debesio palšo.
užslinkę / debesų gurvuočiai / tavo eiklų / kvaitulį numes / jūron atsivėrusion.*

Daiva Čepauskaitė

Šiltai susirangęs pasaulis užmigo, / Snukutį įspaudęs į debesio vilną.

Henrikas Algis Čigriejus

*Kur balti debesynai – juk būtų pats laikas / Panardyt po juos.
Mūsų seniūnui baisiai patinka / Alus šviesusis ir kietas sūris, / Saulė pro debesio maršką, / Kai snyguriuoja.
Didės plunksnos danguj.
ir atėjo / Palkšvo debesio jautis.
Ir baltą debesį pasveikiniu lyg iš malūno / Išėjusį miltuotą žmogų.
Kamuoliniai debesys virš kalvės ir laukų.*

Onutė Čirvinskienė

Gervės klykia tavo skausmą, mama, / Debesys pravirksta lietumi.

Boleslovas Povilas Dačiulis

Lengvi debesėliai, / Kaip upėmis sieliai, / nuplaukia, iškėlę bures.

Albinas Degutis

*Sudraskė vėjas debesų bures, / Ir nedrąsi saulelė išsiriti / Pro baltas jų garbanas purias.
Debesėlių baltų įsikinkius laivus, / Atbanguoja naktis jau padangių keliu.*

Janina Degutytė

*Debesėli, debesėli, / Baltavilni avinėli, / Ką tu valgai, ką geri / Žydro lauko vidury? / vėjas barė debesėlį – / Baltą meškiną pakėlė. / Debesėli, debesy, / Ar tu meškinas esi?
debesėliai plaukia tik ir plaukia / Lyg pulkeliai snieginų žąsų...
Užsimerksi ir prabusi – / Debesų pily nubusi.*

Paulius Drevinis

*Sklaidos debesų / Susidrumstę vilnys / Ir lietus retėja.
Balti klevai. Balti beržai / ir debesėlių baltas šilkas.*

Stasė Dzenuškaitė

Vėjas palšus debesis per dangų gena / Link tėvų šalies, link Lietuvos.

Rugilė Gaidukaitė

Pilkiausių debesų karūna virš mūsų galvų.

Sigitas Geda

*mėgo / debesį, / seno kaliošo spalvos / tas dangus.
Žiloje senovėj / Viršum obelėlės / Sublyksėjo žaibas, / Debesį praskėlė...*

Artūras Gelusevičius

Šukuoja šakos / Žilas debesų galvas.

Ramutė Girkontaitė

*Debesų baltos kupetos stovi žalioj pakelej.
Bet į debesį / tarsi į varpinę žydrą / įsisuka vėjas.*

Rimgaudas Valentinas Graibus

*Debesų palaidinė suplyšus, / Žaibas kažko išsigandęs. / Lietaus virvelė be ryšio / Tabaluoja
prieš mano langą.
Ir debesys tarytumei iš miego prisikėlė susivėlę.
Dangaus vidury debesų išklotinė angelų prilaikoma kabo <...> varna, net keista, tyli. Gal
laukia kada debesų paklodė nukris?
O vėjas nuo dangaus nuskynė pinaviją – / Raudoną debesį – ir paslėpė miške.*

Jonas Graičiūnas

*Žvaigždynai apšvietė dausių haremą gausų / Safyrinėm erdvėm dar plauko vakare / Tik vienas
debesys kaip gulbė ežere / Su balta krūtine, sparnais, lietai vien auksu.*

Remigijus Gražys

*Jau medžiai, į siaurę / Ant kalno palinkę, ošia ir ošia. / Debesį neša – mekenantį ožį – / Vėjas
pro kaimą, kur žmonės ir saulė.*

Leonas Gutauskas

*Kaip nėriniai virš įlankos šnarėjo šerkšnoti debesys.
Paskutiniai vasaros debesys – / Po šalną sutrupėję koriai.
Molio pypkę skliautas rūko, / Debesų auksinės žuvys / Plaukia.*

Jurgą Ivanauskaitė

sidabriniai debesys / lėkė šniokšdami kaip kalnų vandenys.

Jonas Jakštas

*Sugrimzdo į girias žaibų lizdai.
O jei kalbi – tai taip / kaip <...> juodas debesis, / kitum prapliupest, svaidantis žaibus.
Bet jau praskydo debesys, ir žaibas drungnas.
Išvydę skiautę debesies ant stiklo, / gal pagalvosime: nuo šiol netikro, / bespalvio jausmo
niekad nebebus – / ir užsilksime švarius rūbus?*

*Kieno žingsniu po dangų drąsiai vaikšto / juoda, švininė debesų tiesa?
Dangumi nuskrieja debesėliai sklidūs / kaip žirgai, juos perliejus dangaus vežėjui.*

Stasys Jameikis

Man vaidenas melsvutė / lyg lino žiedelis padangė, / debesėliais baltais papuošta.

Gediminas Jankus

*Kažin – ar tą baltą debesį – pažadėtą nakties svajonę, – viršuje plūduriuojantį, / nuneš
kažinkur, / ar paliko lig ryto brikšmos*

Vidmantė Jasukaitytė

Plaukia žuvis dangumi, / Didelė, lopiniuota / Lietaus žuvis.

Debesys lyg vilnos krenta iš dangaus / Ir nežinai, kur jas dėti.

*Kuriu tave, mano pasauli, <...> Su šaltu metaliniu debesiu, / Su žuvų pelekais aštriais / Tarsi
burėmis / Saulės laidoje...*

Gediminas Jokimaitis

Atsiritino vėjas debesiuką – / dangaus statinėle talpią – / ir skalbia skalbia / žemę ir upelius.

Antanas Jonynas

mėnulio protinga akis / debesų prisimerkę vokai.

*Kokia skaidri ta rytmečio darna / tarytum lengvos klostės pasikėlę / auksiniai debesų
skvernai / besidraiką virš jūros smėlio.*

o debesys žydri liepsnoja / dangaus raudonam ekrane.

*Ir amžinai nešioju savo sieloj / Tuos du skaidrios vaikystės troškimus: / Pakilt ligi pūkuotų
debesėlių / Ir nepamiršti motinos giesmių...*

Debesėliai kaip rūkas rytuos / Vis tolyn laukuosna nuvilioja.

Bėgs pavasaris linksmas pakriaušėmis / Ir dangum debesėliai palši.

Lėtai, vos matomai už lango lyja / Iš tolimų bespalvių debesų.

Tik ten, tiktai kalnuos šviesi bažnyčia / Baltučių debesėlių ir sniegų.

Slegia laisvą mintį rūkas debesų.

Pasijuok! – / Nerūpestingai, šviesiai, / Kad praplyštų debesys palši...

Tik nakčia, kai pilnas mėnuo / Plaukia upėm debesų.

Padange skrieja / Debesų barkasai, / Juos vėtra gena, / Sustumia, išsklaido.

Antanas Antanas Jonynas

vėjas užlanksto debesio kraštą.

plaukia debesys plaukia iš lėto / ir pilki ir kažkokie graudoki.

iš juodų debesų patalų / kyla mėnuo ir eina krantu.

oranžiniai violetiniai debesėliai juos [laivelius] lydi.

Retos medžių šukos / bandė sušukuoti / debesis virš miesto / palaidai išdrikusius.

tarsi žvynai žuvų / danguje debesys žėri ir plaukia / ir blyksi kaip skaičiai.

į siaurę debesys iš lėto vedas lietu.

ritos debesys raudoni, galynėjosi su vėju.

Raimondas Jonutis

tą patį debesų medūzos velka lietu.

debesis audžia / senė žiema.

o debesys / pusto mėnulio dalgį / sužaliavusiems rugiams.

*senelis mane vedė palei / rugių lauką ir rodė / į atslenkantį grėsmingą kaip šmeižtas / audros
debesį.*

Ir pilkas debesis lyg sužeista žąsis.

*o tolumoje / virš mėlynuojančių kalvų / plaukia vienas debesis / lyg atplyšęs sermėgos lopas.
lyg metai / tolsta lėtai padangėj / debesų sieliai.
Ta pati pusmaiškonė debesų košė atnešusi lietu.
Poruojasi debesis, neršti jie plaukia.
Tai ne aureolė žiba – / Debesų skara.*

Marija Jurgelevičienė

Debesys lėks dangumi / lyg sumušta kariuomenė.

Juozas Almis Jūragis

Sušvinta žaibas debesų.

Jonas Juškaitis

*Rugsėjo rytą, lyg pūkus / Nuo pienės, nupūtė nuo žemės / Žilus pirmos šalnos ūkus / Vilnoniai
debesys neramūs.
Vėjas / Draskyt prieš qžuolą šakotą / Baigs debesį.
Kai bėgome, lekiant iš vario / Liepsnos debesį mačiau.
Virš laukų dangus su rašaliniiais / Tamsmėlynių debesų skivytais / Dulka lašeliukais
ašariniiais.*

Antanas Kalanavičius

*Dainingas dzūkų kraštas – / Kaip vaivorykštė palšo debesio.
Vien debesų žiedai / Sidabraplunksniai / po nesava / šviesa mėnulio.*

Mykolas Karčiauskas

Slenka debesio lopas / Iš vandens vis artyn.

Zenonas Kavaliauskas

Debesėlį čia lyg burę / gena vėjas virš galvos.

Julius Keleras

Tik juodavilniai audros labirintai aklai sklaidysis virš ežero.

Robertas Keturakis

*Nakties didžiulis varpas supsis / virš jos, o jį šviesa pakeis / dienos – dvi krištolinės pusės / su
rūmais debesų puikiais.
Per visą naktį vėjas bandą ginė laukinių debesų.
kas vienišesnis, griūvant debesų / kudlotai bangai į geltonus slėnius?
Liūdesys uždegė saulę – / Tamsiai violetiniai debesis / auksu aplietais pakraščiais.
kabo debesis sunkus nelyg akmuo / virš galvos ir taikosi nukrist.
perlamutriniai debesų laivai / virš plieninės jūros.
Žvelgiu langan – ten debesų pelėsiais / dangus aptrauktas.
Tų debesų auksinės valtys <...> užburs.
vertė debesis į pakraščius žaibus.*

Vytautas Kirkutis

*Kaip krūtį nučiulpia kalną / Debesis beplunksnis mažylis.
iščiulpia mėlyną nektarą iš debesų / gotikos bažnyčių smigus geluonis.*

Giedrė Kišlaitė

Dangus – bekūniai / debesis kaip vėlės.

Kostas Korsakas

*Padangėj debesų lengvutį / pūką neša vėjas, / O ežeruos liepsnoja saulės spinduliai.
Saulė vėją varinėja – / Čia papūsti, / ten pasiausti, <...> / lietaus debesį išpilti.*

Stasys Krasauskas

Debesėli, kur gi, balzganas, plasnoji.

Marija Meilė Kudarauskaitė

*Ir debesys plaukė / Gauruoti, purūs – / Klajokliškos lemtys, / Benamių kepurės.
Saulė jaunamartė su delčia / Debesų duknose lepinas.
Kai lūš diena it smilga vėjy / Ar dvilktersi tada manėsp – / Po duknom debesio kalėjusių /
Erdvių pagairėn išsivest?
Aš išeisiu į Vilnių, Sekminių / Debesėliai kaip vilnos ropos.
Debesai / Atšniokščia miglą.
Aš išeisiu į Vilnių, Sekminių / Debesėliai Juda kaip vilnos ropos.
Šliaužia debesys švininiai.
Kai vežėisi mane debesų vežime / Ten, kur vynmedį vynuogės lenkia,
Tankėja debesų dygsniai.
Atgimti. Pragysti po pilkojo debesio vilna.
O juodas delnas – / Tai debesis. Jis greit praplauks.
Mūsų dangūs / Tyliai sninga / Dosniai sninga.
Apniukę dangūs neaukšti, / Kepurių kailiais užmaukti.
Virš Vosgėlių piliakalnio / Kūprina kamuoliniai debesys / Lyg skubūs ežiai skersai asfaltuotą
pylimą.
Atkopardamas aukštyn / Kankinasi / Dangus / Vandens našta sunkia.*

Jurgis Kunčinas

*Pro šalį lekia vėjas, lapai, šiukšlės / Ir debesys nustebusiais veidais.
Sninga ant budraus čigono sniego / Baltas sidabrinis debesis.
Sniego debesį lyg tamsų žvėrį vedas / Alkana tarsi žvėris žiema.
Ir varnos, / Pakilę viršum kapinių, / Slepias už debesio skverno / Kaip daugtaškiai už sakinių.*

Leonas Lėtas

*Čia kiekviena sodyba / Keturlapių dobilų beribėj / Blizgučiu ir artuma / debesų pakrantėje /
Priklupo.*

Jonas Liniauskas

Vakaras padeda puokštę rausvų debesų / Už horizonto.

Bronė Liniauskienė

*Paukščiai įprastai skris į pietus, / Vėjas debesį kaip įprasta nupūs...
Ketvirčiuoja sutemą žaibai, / rodosi, į pačią širdį kerta, / debesys, suplėšyti skutais, / blaškosi
ir vartos.
debesys šuoliuoja tartum kurtai, / Medžiodami žvaigždes, kurios tarp medžių slepiasi.*

Mykolas Linkevičius

Žiūrėk, kaip debesys vis plaukia / Dangum lyg mariomis laivai.

Pranciška Regina Liubertaitė

*Driekiasi dangumi / Debesų vagas, / Žaibo arklu išartos.
Debesų drobulėj. Mėnulio pjautuvas / Išpjaus langelį.*

Stasė Lygutaitė-Bucevičienė

Vienas lengvas debesėlis, nuo kaitros visai išbalęs, / Kaip šešėlis, kaip šešėlis / atsitraukė nuo tavęs.

Tada viesulas atrideno / Po kojom / Baltą didžiulį debesį,

Pasaulis, <...> Nuplaukė nei pilnas perkūnijos / Debesis,

Nes toli yra / Vasara, / Vėjas, / Dangaus debesis.

Sidabro sėklos / Krito / Iš debesynų, / O neišygo / Niekas.

Po sunkiu, nebyliu / Švino spalvos debesim / Linksta prie žemės /Smilgos.

Ūkdamas tarytum laivas plaukė debesis didžiulis, / O po juo aptemęs slėnis darėsi nerealus.

Vakaro debesys tvenkiasi, / Rasa tyloje žiba.

O lėkei kaip apakus / Atsimušdama / Į aštrų debesio kraštą.

Iki šito vasaros vakaro, / Iki šitų šėmų debesų / Nieko nebuvo.

Bronius Mackevičius

štai dabar – / Kaip laivai mėnesienoje debesys plaukia.

Su debesiu norėčiau plaukti, / Kurį šukuoja bokštų šukos.

Antanas Mackus

Žalia žolė ir debesų pūkai.

Vytautas Mačiūka

Balti laivai. / Laivai padange plaukia.

Debesį, pilkai mėlyną, / lėtai slenkantį ant oranžinio debesies, <...> / Myliu.

Pilki debesys plaukia į šiaurę.

Nulingavo gervių karavanas – / Debesų keliais.

Ir mirksta debesų kaip žąsų vandeny.

Baltų spindulių apšviesti / Paklydėliai debesys plauko.

Eugenijus Maldeikis

Matai <...>. / Vien perpjaunančius plokščio skliauto plotus / Mažyčius vaikiškus sidabro lėktuvus / Ir debesis – lyg perkrautus laivus – / Ir krašto pūko putom apvedžiotus.

Alfonsas Maldonis

Debesys lyg išnešiotą drobė plyšta / Saulės pirštų vos tepaliesti.

Vėl atputos debesėliai.

Aidas Marčėnas

Mėnulis susigėdęs slepia veidą / už debesies sudilusio vualio.

Tai ką gi prisimint patartum? <...> / Gal mano miesto gundantį baroką, / ar stingdantį baroką debesų?

Juodas audros debesis / nuplaukia tolumose.

švelniapūkiai jauni debesėliai / nei praamžių vaikystėje plaukia / viršum gyvastim alsuojančių klonių.

Marcelijus Martinaitis

Žė, debesis atšniokščia kaip vežimas! / Kada kraštai auksuoti – bus perkūnas...

Išsigiedrijo tarsi nuo gero žodžio. / Dangaus veide / išsilygino raukšlės.

Debesys – vakaro raiteliai.

Česlovas Masaitis

Gal ant balto sparno pūko, / Debesėli, imtum ir mane.

Antanas Masionis

skraidina sidabrinį debesynų luotą.

Anzelmas Matutis

Čirena vyturių vainikas / Šilkinių debesų laive.

Į dangų lyg balti žirgai į pievą / Išėjo debesys pasiganyt.

Eugenijus Matuzevičius

Atbėgę debesys įbrido upėn, / Mazgoja galvas dideles, purias.

Plaukia debesys tartum fantastiški paukščiai.

Praplaukia debesys – / Tarytum baltos valtys.

Leonardas Matuzevičius

Pro debesyno patalą / Saulė be reikalo nekelia.

Žali suolai, / Žali stalčiai, / Žydroji lenta, / Debesėlio kreida, / Aukštosios klasės... / Pamoka tęsiasi.

Suvargusios rankos vaivorykštę kelia, / Kopia nuo debesio luoto saulelė.

Zita Mažeikaitė

Iš miško išlenda debesys / Jaučio galva ir vainiku ant ragų.

Jonas Mekas

Dundėdamas ant mėlynų šiltų kraštų, / ant įliepsnojusių vidurvasario kaitroj akiračių, / praplėšdamas pritvinkusias ir sunkias debesų skaras, / ateidavo griauštinis.

Tai aš / išėjau į lauką / pažiūrėt, kaip dangum / plauko / debesys, kaip / baltas pienas.

Eduardas Mieželaitis

Užsirūstino debesys ir žilą barzdą / Pašiaušia, žaibuoja ir spjaudosi.

Galva didelė ir pailga – kaip mėnulio / Delčia – apšivėlusi debesio karčiais.

Debesys, vėjyje susiraitę tarsi šilkinė / Ėriuko vilna, pristumia arčiau ir siūlo / Man baltą laivą.

Kedena <...> / Saulė baltas dangaus debesėlių vilnas.

Užgula ir slegia miegantį miestą / Kamuolinių debesų kalnas. Sudunda / Jo parajos.

Debesys, apvilkę gedulu padangę, <...> / Galite visi išlieti rūstį,

Debesiukai balti kaip gulbės / Nulinguos ir išblės.

Ir pakrantės vingiuota linija / Besirangantis mecosopranas, / Kuris debesio išą mėlynėje /

Tarsi paukštis paangėmis genas.

Vėjas atpučia mėlyną debesį.

Išvaikęs tuos debesys juodus varbus – <...> / jis [medis] skrieja,

Užgula dangus [debesys] gauruotas žemę...

Pakėliau akis / į žydras lubas – / giedras drobių mėlynas dažas, / debesėlių garbanėlės – / atrodo kabas / begalinio formato peizažas.

Padangėj suposi nerūpestingai / tarytum vyšnių krintantys žiedai / baltieji debesiukai.

Ona Mikalauskienė

Kybo virš mūsų rudenio debesys / nelyg šikšnosparniai. Ir puola jie / gimimą ir mirtį.

Oskaras Milašius

Ten, debesio ūksmėj, prie bokšto, rozmarinas / Mums liepia pamiegot.

Dalia Milukaitė-Buragienė

Lai sietynai balti debesų / Ir miškai, įsisupę į vėją, / Man primins ir įprasmins Tave.

Vincas Mykolaitis-Putinas

O danguj nesigaili pilko [dažo] / Su mėlynom properšom / Ir šitais lengvais debesėliais / Iš balzgano šilko.

Vladas Mozūriūnas

Myliu tave, senasis Vilniau, / Kai slenka vasara lėtai, / Kai debesėliai auksavilniai / Virš bokštų supasi aukštai.

Žydram skliaute tarsi žydroj paletėj / Džiovina saulė debesėlių drobę.

Henrikas Nagys

regėsiu kaulo / baltumo debesys aukštai – šviesių ėriukų bandą.

skrenda paukščiai pilki / ir debesys lyg iš akmens nukalti.

Debesys plaukia aukštai virš galvų.

Ir didelės [qžuolų], tamsios rankos / <...> / laiko sustingusį debesį: / kaip didelį, juodą karstą.

Kartais pakeli veidą į dangų: / vėjo genami, lekia skliautais / debesų skutai.

Po skrendančiais vaiskiais debesim / <...> / darbininkai su kastuvais / liepsnojančiais prapuola.

Pikto vėjo / genami nuodingi debesys / gožia niunkantį dangų.

Ant mano delnų – paukščių šešėliai, / žydi pavasario debesys.

eglės į degantį debesį paneria galvas raudonas.

Kaip dideli, balti sidabro paukščiai / plasnoja debesys nušvitusiu dangum.

Kaip dideli, balti laivai jie plaukia / šviesiom, lininėm burėm.

Debesys, saulės kaitros pritvinkę, verpetuose dega skaisčiai tvaskėdami.

Kęstutis Navakas

Kai lašų virbalais durs rugsėjis pro debesio dūmus / negražiąja puse atsigręš priartėjęs ruduo.

kabinkite debesys! Tarsi žaislus ant eglutės.

Tu matai ten pašėlusius, juodus arklius – / jų plasnojantys karčiai uždege pusę dangaus.

kaštonai negaudys lietaus jiems iš debesio sviesto / jis duš į asfaltą.

Kai eglių mėlynom viršūnėm ėmė plaukt / dar nematyti debesys – tokie lengvi ir skautūs, / tą vakarą mažieji gnomai ir sapnų mergaitės / išėjo žaist iš tavo požemio gilaus.

Salomėja Nėris

Pro šėmą sunkų debesį / padangių akys žiūri.

Gražu, kai debesys grūmoja!

Tik debesėliai – toki baltučiai, / Kaip garbanėlės kūdikio mano.

Padangių nemune pietys / Ritena debesų lytis.

Ir mėnuo slapstosi nubalęs / Už debesynų keteros.

Violeta Palčinskaitė

Debesėlių plaukiojantii drobė, / Miško juosta šlamanti, plati...

Petras Palilionis

Šiandien danguj kažkas įvyko. / Du debesėliai, du kūrikai / įpūsti saulę veltui bandę, / jos sukuproti skleidžia blandą.

Gintaras Patackas

Bet, grįždama / Atgal į pilkas debesų pusnis, / Žaibuos ir griaus pavasario ugnis.

Jonas Plankis-Snaigė

*Skrenda baltos gulgės – / Debesėliai plaukia.
Susitiko padangėj / Neilgai valandėlei / Du palši debesėliai.*

Aldona Elena Puišytė

*Debesys šveičia saulės monetą: Kokiam likimui žemę parduos?
Lyk, debesėli, juodabruvėli, lyk / beržą palaistytk ir qžuolų ...*

Henrikas Radauskas

*Upėj plaukia debesys putotais gabalais.
Tartum baltos žąsys, plaukia / Debesėliai vandeny.
Žaibai užgeso debesys.
Danguj, žalsvam stikliniam debesy, / Atsispindėjo kalnas ir šviesi žaibų srovė.
Per debesų bangas mėnulio rudas diskas / Iš lėto atplaukia, ir ima keistis viskas.
Jis užvertą veidą į gęstantį debesį kelia.
Atplaukę debesys sustoja virš galvos / Pavargę debesys pavasario spalvos.
O anuomet dangus užgeso ant kalvos / Ir debesys nakvoti nutūpė ant klevo.
Ir tu eilėrašty, <...> / Kad plyšta debesų kepurės.
Ant debesų balčiausio pieno <...> Pastatė vėjas mėnesienoj / Negyvą pilį. Ir tylu.
Nuo debesio lelijų pienas / Tekėjo žemėn, ir vėlai.*

Vacys Reimeris

dangų debesys užtvenkia, / lyg akmens / sunkūs ir juodi.

Bronius Ribokas

Auga juodas debesis, / Sklendžia virš miško – / Sparnuotas laukinis žirgas.

Tatjana Rostovaitė

*Kažkas prakirto debesų veltinį.
Padrinka debesų pūkai švelnieji, – / išnyra susimąščiusi delčia.*

Vytautas Rubavičius

Vėjy plaukstės juodas debesis / nieko nelinkėdamas žiovavo.

Stasys Santvaras

Padangėj pilkas raitelių pulkas joja.

Balys Sruoga

*Mano dangų parugėj / Pilki debesys nusėjo, / Pilki ūkai nukedeno.
Debesuti, vai, klajūne, – / Tu – ne vienas! Mes [=žmonės] – kaip tu!
Ties sniego lauko reizginėm / Prakiuro debesis, – / Perlijo gyslas, smegenis, / Iš šutino akis.
Po padangę / mėlynbangę / danginausi / debesėliu.*

Jonas Strielkūnas

*O dangui delčia drebėjo / Balto debesio pusny.
Sunkūs debesys tvenkias antai. / Trenks perkūnas į žemę šią greitai.
O debesys lėkė lyg žvėrys plaukuoti, / Kai girios liepsnoja ar upės paplūsta.
Sustojo debesys skylėti.
baltą debesio drobę / Rausvas rytas gegužio nuauksins.
Kai guli po tais mūrais nebyliais, / Kai debesį lyg raitelio apsiaustą / Grėsmingas vėjas virš galvų išskleis.*

*Šimtas pirmas tas rytas, šimtas antras tas debesio bintas, / Šimtas trečias tas gandras, virš
vielinių tvorų pakabintas.
Tik debesio aukso skara / Mojavo, lydėjo tėvynė.*

Mindaugas Stundžia

Ir mėnulis lyg tas angelėlis / Jau sparnais debesų apsigobęs...

Salys Šemerys

Sudrebėjo debesėlių / Sidabriniai aviniukai,.

Violeta Šoblinskaitė

*kol sidabriniai debesynų jaučiai / dangaus ganyklose vedžiojasi bandas, / jis [šuo] šiepia
snukį, rodo iltis, inkščia.*

Petras Tarulis

*Skrenda gulbė, modama baltais sparnais, / Ir panyra kaklas debesų tvane.
Dangus medėja – aštrėja debesų žvynai virš sodo.
jojo rašmenys pakimba / ant papurgalvio debesies.*

Dalia Teišerskytė

Debesys vėl skrieja lyg jauni gandrai.

Artūras Tereškinas

Vakaro debesys – violetiniai agato gabalai.

Juozas Tysliava

*Kokios debesų žuvys / Savo žvynų sidabru / Puošia mano vainiką?
Dangus baltaisiais / dobilais nusėtas, – / Jų nei nuganysi, nei nupjausi.*

Judita Vaičiūnaitė

*lyg baltas kailis driekias debesys.
tarsi sniegas balta / ir tingi jo katė – / plaukia debesys, tamsūs ir niūrūs.
o liks balti / ėriukai – / debesėliai nekalti, / pralėks jie / padange atšiauria.
Vasaros pavakary / sidabriniai debesys / tuoj / po saulėlydžio, / vaiskūs plunksniniai
debesys, / blausiai žydri / su sidabrišku / atšvaitu.
Raudoni debesų plakatai / Ir suodžių dūmai virš perono žiburių...
ir debesys balti prie čerpinių stogų pridžius...
ir susilieja su naktim juoda mirties tema, / ir naujas garsas kyla į raudonus ryto debesis.
O debesys lyg balsvos plunksnos plauko tvenkinys.
Tik sidabriniai debesys, / tik sidabriniai skaidrūs debesys, / aukščiausi iš visų, virš žemės
sklandančių.
Debesų naktinės pilys, saulės vartai.
O prieblando boluojančios / snieguolės, pakalnutės, hiacintai, / žiedai iš ūkanų, / iš sniego ir
šarmos, / iš debesynų daržo.
jau juodas audros debesis jos [gatvės] baltybę užgriūna.
debesys plaukė lyg sniegas.*

Mindaugas Valiukas

*Moteriškos giminės debesys / Gašliom pozom / Rąžos dangui / 10 antanų / Juos varsto akim /
Tartum organais.*

Tomas Venclova

*Ir nutolstantis oras lig lašo išgręš / Paskutinį pasaulyje debesį.
Bet debesys bluko ir bluko / Ir nyko nakties akyse.*

Genovaitė Žibikienė

Tuoj debesų vilnis ruduo ridens.

Ginas Žiemys

Jų žvilgsniai orūs, jie turi / jau grįžti į debesis, / panirti į debesų krėslus.

Albinas Žukauskas

Ir skepeta debesio balsvo / Ausis ir akis užsirišo.

*Žaibas, iššokęs iš debesio lopšio / Per begalybes dundėdamas skrenda, / Griaudėja, bilda,
Regraty / Nušiuurę debesys į Alaburdiškių eglynus / Žaibus galando.*

*Staiga į saulėtas žydres, / Į saulės susmaigytų debesėlių dobilynus / Paknopstomis išbėga
pasilaigyti <...> / Žaibijų perkūnijų žybsniai.*

Debesų voras / Perkūnus ir lietu išbarstė.

Ir debesis – tuos kerpamus / Dangaus ganyklų avinus?

Tik debesys čia jaučias neblogai, / Tos neužtrūkstančios padangių karvės.

Pašiuurpę debesys mekeno persigandę, / Kratydami žaibais apgibusią perkūno barzdą.

Tu vis žavi dar man, prigludusi prie žemės / Tarpumary po marškomis auksinių debesų.

Iš debesų olos mėnulis kaišioja smukutį.

*Kaip suderint priešybes: / <...> / Kad debesėlis, kaip žiedas pražydęs, / Nebealsuotų nuojautų
baime.*

Rytai plėšė skliauto raudonas skaras / Dangus varvėjo krauju.

Pasiklydęs vėjas lūžta, / Išskleidęs debesų bures, padangėmis vairuoja.

Sukraunu nepabaigtus veikalus / Į krepšį – į balzganą debesį.

Tiekkart draugų juodino / Debesys sunkiapluoščiai, / Šveitė bangą suodinę / Žaibo šluosčiai.

O gervės kyla į žydrynę, / Padangių šilką žirklem karmo / Ir puošia debesėlių minią.

*Liepų šakos nuo bičių linksta, / Pats siuvinimas korių, pats akių mezgimas. / Į padangę – kaip
patalas minkštą – / Atsimušęs, nutyla dūzgimas.*

Viršūnėje vėjokšnis plakasi šiemetėis / Ir plaikstosi pernykščių debesėlių skiautės.

Baltija organizavo debesis palvus, / Permatomus, poskysčius.

Ir grįžtės debesų, žaibų gijos apkibę!..

*Pilkas, niūrus, iššalvėjęs dangus ir visas kraštas, / debesys – purvinos skaros – pusę metų jį
[dangų] murzina.*

*Staiga į saulėtas žydres, / Į saulės susmaigstytų debesėlių dobilynus / Paknopstomis išbėga
pasilaigyti <...> Žaibijų perkūnijų žybsniai.*